

BLEKINGE TEKNISKA HÖGSKOLA
SEKTIONEN FÖR MANAGEMENT

VT 2007

Manligt och kvinnligt drogmissbruk

Livshistorier om vägen in, tiden under och vägen ut ur ett missbruk.

KANDIDATUPPSATS I SOCIOLOGI

Författare: Malin Axelsson, Nettan Eliasson

Handledare: Gunilla Albinsson

Blekinge Technical College
Management Section

Type of work: C-uppsats 10p. Sociology 41-60p

Title: Men, Women and Substance Abuse – Stories about the road to, the time under, and the way out of addictions.

Authors: Malin Axelsson and Nettan Eliasson

Advisor: Gunilla Albinsson

Abstract:

Alcohol and drug abuse is something that undoubtedly exists in our society today. Our interest in this area was inspired by an earlier study of the influence of socialization on these dependencies. From this we developed new hypotheses concerning men and women's drug and alcohol abuse. The main purpose of this study was to highlight the experiences and reflections of six women and seven men on their own alcohol or drug abuse. We hoped to reach an understand of how these men and women perceived the road to, the time during, and the way out of their addictions.

Our research methods were qualitative and material was collected on their life history by conducting semi-structured interviews, mostly through email. Two interviews were carried out in a different manner; one occurred over the telephone and another in person. Of the selected individuals, seven were men and six were women, all of whom have had a history of alcohol and/or drug abuse but now are alcohol and drug free.

Our exploration of the topic began with a literature study where earlier research had showed that drug and alcohol abuse among men and women could have different causes and forms, but that there are common factors as well between them.

Our collected information was analysed using a narrative analysis, and the result was consistent with Erving Goffman's theory of stigmatisation and Robert W. Connell's theories on gender and gender relations.

The result was that many differences could be seen between men and women, but that typical gender-related patterns were also seen, for example that the men spoke more about their work and the women more about their children. When looking at a chronological timeline of the individual's life it was clear how one event often caused another event, and we could see how these affected the person.

From this we concluded that an individual's childhood and adolescence could contribute to a feeling of being an outsider and that through alcohol and drugs they are able to find a community they can be accepted in and a new way to define themselves. To summarize, the study showed that there are more similarities than differences between men and women and that their interpretation of their addictions demonstrates similar thought patterns in regards to feeling like an outsider, social ties, abuse and children, their sense of self, confirmation and insights.

Key words

Abuse, alcohol, drugs, gender, identity, long-time drug abuser, process, stigmatising, substance narcotics, use.

Blekinge Tekniska Högskola

Sektionen för Management

Arbetets art: C-uppsats 10 p
Sociologi 41-60 p

Titel: Manligt och kvinnligt missbruk
– Livshistorier om vägen in, tiden under och vägen ut ur missbruk.

Författare: Malin Axelsson, Nettan Eliasson

Handledare: Gunilla Albinsson

Sammanfattning

Missbruk av alkohol och narkotika är någonting som finns i de flesta samhällen idag. Vårt intresse för detta område väcktes genom en tidigare studie om socialisationens inverkan på missbruk. Därigenom skapades nya funderingar gällande manligt och kvinnligt missbruk. Således blev syftet med denna undersökning att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk.

Forskningsmetoden är kvalitativ och empirin insamlades genom livshistoriska semistrukturerade intervjuer, vilka majoriteten av dem genomfördes på Internet via e-brev. En intervju skedde via mobiltelefon och slutligen en intervju genom samtal i det fysiska rummet. Urvalet bestod av sju män och sex kvinnor som de alla haft ett missbruk av alkohol och/eller narkotika och som nu är drogfria.

En litteraturstudie påbörjade undersökningen där tidigare forskning bland annat visade att manligt och kvinnligt missbruk kan ha olika orsaker och former, men att den även påtrycker det gemensamma för manligt och kvinnligt missbruk.

Studiens insamlade data analyserades genom en narrativ analys där resultatet sammanföll med teorierna, vilka var Erving Goffmans stigmatiseringsteori och Robert W. Connells teori om genus och genusrelationer.

Resultatet visade att många likheter män och kvinnor emellan kan urskiljas men att även genusbestämda mönster såsom exempelvis att männen talade mer om arbetet och kvinnorna om barnen relaterat till missbruket kunde finnas. Den kronologiska ordningen påvisade att en händelse i individernas liv ofta var till orsak för nästa händelses uppkomst, där vi kunde se hur de olika delarna spelade in på varandra. Utifrån detta blev slutsatserna att individernas uppväxt bidragit till känslan av bland annat utanförskap och att de genom alkohol och/eller narkotika upplevt en del i en gemenskap, samt upplevt en ny jag-identitet. Studien visade sammanfattningsvis att likheterna män och kvinnor emellan är fler än skillnaderna och att mäns och kvinnors uppfattningar om sitt missbruk påvisar sambandsmönster relaterat till utanförskap, sociala band, missbruk och barn, identitetsuppfattning, bekräftelse samt insikt.

Nyckelord

Alkohol, bruk, droger, genus, identitet, missbruk, missbrukarkarriär, narkotika, process, stigmatisering.

Förord

Först och främst vill vi tacka alla män och kvinnor som ställt upp med att delge oss sina livshistorier. Utan er hjälp hade vi aldrig kunnat genomföra denna undersökning. Tack för era snabba svar och för att ni ställde upp på kort varsel.

Vi vill även tacka alla AA-grupper vi varit i kontakt med i landet, som hjälpt oss att få kontakt med nya informanter.

Tack Erin för översättningen av abstraktet, Nina för rättning och utomstående och oberoende tankar och funderingar.

Sist men inte minst vill vi tacka vår handledare Gunilla för att du fått oss på rätt väg igen när vi skenat iväg i tankarna och som har accepterat att livet och uppsatsskrivandet ibland är likt en berg- och - dalbana.

Tack!

Karlskrona den 28 maj 2007

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemprecisering	1
1.2 Studiens Syfte	1
1.3 Avgränsningar	2
1.4 B- uppsats om missbruk	2
1.5 Disposition.....	2
2. Bakgrund	4
2.1 Tidigare forskning.....	4
2.1.1 Kvinnligt missbruk.....	4
2.1.2 Manligt missbruk	6
2.1.3 Emotioner och identitetsutveckling.....	7
2.2 Centrala begrepp	8
2.2.1 Bruk, missbruk, missbrukarkarriär och beroende	8
2.2.2 Alkoholister och narkomaner.....	9
2.2.3 Anonyma alkoholister och anonyma narkomaner	9
3. Teoretiskt perspektiv	11
3.1 Stigmatiseringsprocessen	11
3.1.1 Internalisering/insikt.....	12
3.1.2 Identitetsutveckling	13
3.2 Genusperspektiv	13
3.3 Connells teori om genus.....	14
3.3.1 Connells genushierarki	15
4. Metodologiska tillvägagångssätt	17
4.1 Livshistoriska semistrukturerade intervjuer	17
4.1.1 Livshistoriska intervjuer i denna studie.....	18
4.2 Process.....	18
4.3 Urval.....	19
4.4 Anonymitet och etik.....	20
4.5 Strategi och design	22
4.6 Databearbetning och analysförfarande.....	23
4.7 Kvalitetskriterier	24
4.7.1 Källkritik.....	25
4.7.2 Generaliserbarhet	26
4.8 Metodologiska reflektioner	26
5. Resultat	28
5.1 Manliga informanter	28
5.1.1 Vägen in i missbruk	28
5.1.2 Tiden under missbruk.....	34
5.1.3 En väg ut ur missbruk.....	39
5.2 Kvinnliga informanter.....	43
5.2.1 Vägen in i missbruk	43
5.2.2 Tiden under missbruk.....	50
5.2.3 En väg ut ur missbruk.....	56

6. Analys	62
6.1 Utanförskap och anpassning.....	62
6.2 Identitet och personlighetsuppfattning.....	63
6.2.1 Bekräftelse	65
6.3 Sociala band.....	65
6.3.1 Missbruk och barn.....	66
6.4 Förnekelse och kontroll.....	67
6.5 Insikt.....	69
7. Slutsatser och avslutande reflektioner	71
7.1 Vidare forskning	72
8. Källförteckning	74
Bilaga 1	
Intervjumall.....	77
Bilaga 2	
Följebrev etiska överväganden.....	78

1. Inledning

Efter att ha genomfört en uppsats på b-nivå i sociologi om socialisationens betydelse för missbruk väcktes intresset att göra vidare undersökningar på området. Valet föll därför på att studera hur före detta missbrukare såväl av alkohol som av andra droger upplever sin missbrukarkarriär.

Vi anser att detta är sociologiskt relevant då missbruk av olika former är ett samhällsproblem som inte tycks minska eller försvinna. Generellt är det valda ämnet ett ämne som ofta diskuteras såväl i massmedia som i den privata sfären. Eftersom sociologin studerar och analyserar sociala relationer och processer, exempelvis avvikande beteenden och sociala ojämlikheter, och vill ge förklaringar till människors beteenden i samhället, anser vi att uppfattningar om missbruk är ett intressant ämne att studera.

Under b-kursen i sociologi fick vi delta på ett öppet möte för anonyma alkoholister, AA, och där kom vi till insikt att många av alkoholisterna upplevde att de kunde känna igen sig i varandras berättelser. Något som även syntes tydligt var att kvinnorna var klart underrepresenterade, då det bland 16 närvarande endast var fyra kvinnor.

I och med b-uppsatsens utformande upptäckte vi även att många av missbrukarnas liv sett olika ut, någon hade missbrukat alkohol men levt som vanligt med familj och arbete. En annan tillbringade perioder på Sergelstorg i Stockholm där han missbrukade narkotika, medan en tredje person åkte mellan missbrukarvänner och använde droger. Trots dessa skilda liv fanns det något som påvisade likheter dem emellan, nämligen en önskan att känna sig accepterad och omtyckt, samt en lägre grad av självkänsla. Detta gör det intressant att nu undersöka ett större antal informanter samt problematisera det sociala problemet utifrån olika perspektiv, bland annat används ett brukarperspektiv vilket innebär att insamlad empiri kommer vara från informanternas upplevelser om berörda teman.

1.1 Problemprecisering

Att missbruka alkohol och/eller narkotika kan ha många olika bakgrundsfaktorer, det kan även ses på många skilda sätt men det är vanligt att se detta tillstånd inom bland annat sociologin som ett avvikande beteende.

Forskning om alkoholens och narkotikans påverkan på individen har sedan länge främst fokuserat på manligt missbruk. Manligt missbruk anses vara tre gånger så vanligt som kvinnligt missbruk, och det uppmärksammas mer på grund av männens tidigt utagerande beteende (se ex. Leissner, 1997).

Det är först på senare år som kvinnligt missbruk uppmärksammas, bland annat beroende på flickors i tonåren ökade alkoholkonsumtion. (Se exempelvis Leissner, 1997. Trulsson, 2003. Kolfjord, 2003).

Det finns en omfattande forskning om missbruk som fokuserat på män. Denna forskning har utgjort grunden för könsneutrala teorier om alkohol och narkotika missbruk. En annan riktning har varit att inkludera genus som ett av fler perspektiv och att låta en grupp missbrukande män och kvinnor berätta om sina upplevelser av missbruket.

1.2 Studiens syfte

Uppsatsens övergripande syfte är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk.

1.3 Avgränsningar

Missbruk finns i många olika former i samhället, en individ kan missbruka allt från spel, mat och sex till alkohol och narkotika. För att avgränsa denna undersökning kommer inriktningen bli mot de personer som har missbrukat alkohol och/eller narkotika. Alltså de individer som har levt som aktiva alkoholister, narkomaner eller som blandmissbrukare inom dessa två områden.

Studien avgränsas genom att undersöka myndiga personer, det vill säga individer över 18 år. Till en början var tanken att avgränsa studien genom att undersöka enbart kvinnornas upplevelser av sitt missbruk, då vår förförståelse var att de upplever och upplevde mycket skam och skuld kring detta. Efter en tids läsande av artiklar och annan litteratur på området fann vi det intressant att försöka fånga mönster vad gäller kvinnligt och manligt missbruk.

1.4 B- uppsats om missbruk

Våra tidigare erfarenheter inom detta område rör främst missbruk och socialisation, då detta var vår fokus i en b-uppsats i sociologi. Den mindre undersökningens övergripande syfte var att få en fördjupad förståelse för hur socialisationen påverkar en person att komma in i ett missbruk. Vidare var syftet att, ur ett brukarperspektiv, undersöka hur informanternas uppväxt har påverkat dem att komma in i en missbrukarkarriär. Syftet var även att belysa informanternas process in i missbrukarkarriären.

Slutsatserna visade bland annat att majoriteten av de fem missbrukarna hade en avsaknad av en far och att vissa hade en dålig relation till sina mödrar. Likaså ville vissa av informanterna trotsa sina föräldrar i någon form av hämnd genom att genomföra handlingar som föräldrarna mådde sämre av och informanterna mådde tillfälligt bättre av.

När de blev medvetna om sitt avvikande beteende, genom andras iakttagelse och tillsägelser, blev det en flykt för dem alla in i ett missbruk där de kände sig trygga och hade en umgängeskrets där de alla var avvikande.

Gemensamt hade våra informanter problem med vänskapsrelationer som barn, därigenom kan de då ha fått svårt för sociala relationer då de inte visste hur de skulle bemötas. Alkoholen och narkotikan hjälpte dem då att hantera dessa sociala relationer som de aldrig lärt sig något handlingssätt att hantera som barn.

B- uppsatsen präglades av Howard Beckers tankar om avvikande beteende och av Ted Goldbergs stämplingsteori, vilket har skapat en förförståelse för oss inför denna c-uppsats.

Vi är väl medvetna om att dessa kunskaper vi fått från våra tidigare fem informanter kan komma att påverka oss i denna uppsats, som således kan påverka både intervjusituationen och resultatet. Att vi omedvetet ser att missbrukarna på något sätt har blivit stigmatiserade kan då alltså skapa en förförståelse om att informanterna till den här studien även de har blivit stigmatiserade. Detta är tankar som vi ändå tar med oss genom arbetet för att försöka få en mångfacetterad bild av manligt och kvinnligt missbruk som möjligt (Axelsson & Eliasson, 2006).

1.5 Disposition

Uppsatsen delas in i sju kapitel där det närmast kommande är bakgrund där vi beskriver den tidigare forskning som finns inom området. Detta beskrivs genom att dela upp avsnittet i kvinnligt missbruk, manligt missbruk, samt en artikel som inrymmer både män och kvinnors missbruk. I bakgrunden beskrivs även de begrepp som kommer att stå centralt i uppsatsen.

I kapitel tre beskrivs vilken teoretisk prägel uppsatsen har samt vilket perspektiv som valts, vilket är Goffmans (1972) stigmatiseringsteori samt Connells (2003, 1999) teori om genus och genusrelationer.

Vidare i kapitel fyra beskrivs vilken metodologi som tillämpats samt hur datainsamling gått till och bearbetats. Här beskrivs även vilken strategi och design uppsatsen har samt generaliserbarhet, källkritik, kvalitetskriterier, etik och anonymitet, urval, samt processperspektivet. Denna del avslutats med reflektioner kring metodvalet.

Nästkommmande del, kapitel fem, berör resultatet vilket är uppdelat i manliga och kvinnliga informanter. Dessa är sedan indelade i en kronologisk ordning, nämligen vägen in, tiden under och en väg ut ur missbruk.

Kapitel sex berör analysen, där vi kopplat samman teori och tidigare forskning med det insamlade resultatet. Detta avsnitt är uppdelat i olika centrala teman som vi har kunnat urskilja.

Uppsatsen avslutas med ett kapitel om slutsatser och avslutande reflektioner där uppsatsen vävs samman. Även en kortare diskussion om vidare forskning på området går att finna där.

2. Bakgrund

I denna del kommer tidigare forskning inom detta område att presenteras. Den delen belyser såväl manligt som kvinnligt missbruk och även en artikel som är central oberoende av kön. Vidare kommer det ett kortare avsnitt med de centrala begrepp som ses som viktiga i sammanhanget.

2.1 Tidigare forskning

Trulsson menar att samhället definierar avvikelser i form av missbruk olika för män och kvinnor. Synen på bruk och missbruk av alkohol är tillåtet för båda könen under kontrollerande former. Däremot är synen på missbruk av narkotika inte tillåtet för vare sig män eller kvinnor (Trulsson, 2003).

I alla sociala grupper bestäms, enligt Becker, olika gemensamma regler som definierar de beteendemönster som passar för dem. Reglerna specificerar de handlingar som anses riktiga och "normala" samt vilka handlingar som bryter mot normen. När en individ inte följer de etablerade reglerna betraktas denne som en avvikare (Becker, 2006).

Becker anser att det första steget i en avvikarkarriär är att en individ bryter mot samhällets sociala regler. Han menar att en avvikelshandling är en avsiktlig väg i livet för att lösa de problem han eller hon ställs inför (Becker, 2006).

Becker menar vidare att den "normala" personen successivt involveras i institutioner och beteenden. Individerna inser att de måste hålla sig till sina inlärdade beteenden eftersom det annars skulle få negativa konsekvenser. Dessa får inte ge efter för sitt intresse för exempelvis alkohol och droger eftersom arbete, familj och rykte står på spel. Genom att vara medveten om de konsekvenser ett avvikande beteende kan medföra säger Becker att de "normala" personerna kan motstå dessa frestelser (Becker, 2006).

En individ kan under sin uppväxt ha missat insnärjande allianser i samhället och därför vara fri att följa sina impulser. Om denne saknar familj, arbete etc. och inte anser sig ha ett rykte att bevara är denna också fri att följa livets frestelser. Det som leder från ett tillfälligt experimenterande, exempelvis om en person testat droger eller dricker mycket alkohol under en kortare period, till ett avvikande beteende är utvecklandet av avvikande motiv och intressen. Genom att interagera med erfarna avvikare lär sig individen att delta i en subkultur som kretsar kring en avvikande verksamhet (Becker, 2006).

Att bli avslöjad som avvikare har följder för det fortsatta sociala deltagandet. Individens offentliga identitet förändras eftersom denne avslöjas som en person andra inte trodde att han eller hon var, exempelvis knarkare, alkoholist. Becker påvisar att individen sedan behandlas därefter, genom att till exempel kanske bli av med sitt arbete. Behandlingen av avvikare förvägrar dem att följa samhällets rutiner, som andra kan ta del av. Medlemmar i avvikargrupper har sin avvikelse gemensamt. De delar samma erfarenheter, problem och öde. Genom detta menar Becker att en subkultur växer fram (Becker, 2006).

2.1.1 Kvinnligt missbruk

Leissner menar att forskningen kring alkoholens effekt på kvinnan länge varit bristfälliga eftersom forskningen i huvudsak fokuserat på manligt missbruk. Under senare tid har forskarna börjat koncentrera sig mer på kvinnligt missbruk i och med att framförallt flickor i tonåren ökat sin alkoholkonsumtion markant. Kvinnor dricker oftast i sin ensamhet och använder alkoholen för att dämpa oro, stress och ångest, och den depression som kan uppkomma i samband med en stor alkoholkonsumtion är primär för kvinnorna, och att missbruket i sin sida är sekundär (Leissner, 1997).

Trulsson genomförde en studie om kvinnligt missbruk där hon uppmärksammade att kvinnorna som hon kom i kontakt med hade en problematisk skolgång bakom sig. Kvinnorna präglades av arbetslöshet eller kortare anställningar inom vård och serviceyrken, bidrag hade funnits i deras liv, likaså kom många av dem från missbrukarfamiljer. Omkring hälften av kvinnorna hade i sin barndom blivit placerade i familjehem eller på barn- eller ungdomsinstitution. Andra gemensamma drag i kvinnornas bakgrund var ett liv innehållande våld och sexuella övergrepp, dock kan dessa faktorer likväl stämma in på missbrukande män. I det vuxna livet minskade eller kontrollerades kvinnornas missbruk i och med graviditet och barnomhändertagande, dock medförde deras bakgrund att sexuella relationer var svåra att hantera utan droger (Trulsson, 2003).

Trulsson menar att det finns svårigheter att som missbrukande kvinna leva upp till samhällsidealet. Kvinnorna i hennes studie kände sig utpekade, hade svag självkänsla och skämdes över sitt missbruk, de upplevde sig själva som motbilden till den nyktra och kontrollerande kvinnan. Vidare menar Trulsson att kvinnorna får betala ett dyrt pris både känslomässigt och socialt genom att avvika från det normala och känner skuld, skam och har dålig självkänsla för sina misslyckanden (Trulsson, 2000).

Föreställningarna om att missbrukande kvinnor är dåliga mödrar stämde inte överens med de kvinnor Trulsson träffade. Dessa kvinnor gjorde allt för att ta väl hand om sina barn trots missbruket. Moderskapet innebar ett socialt värde för kvinnorna och de flesta avbröt eller försökte kontrollera sitt missbruk under graviditeten och tiden med sina barn. Skilsmässan från barnen blev förknippad med både skuld och skam och gav dem en känsla av värdelöshet (Trulsson, 2003).

De missbrukande kvinnorna värderade moderskapet högt och försökte leva upp till en traditionell kvinnoroll med ansvar för hem och barn. Lika självklart som det är för den missbrukande mannen att prioritera arbetet är det för den missbrukande kvinnan att prioritera familjelivet. De sökte sig även till andra kvinnor för att få råd och hjälp (Trulsson, 2000). De kvinnor som förlorat sina barn försökte genom behandling bryta missbruket och få tillbaka sina barn. Kolfjord (2003) menar i likhet med Trulsson (2003) att kvinnorna ansåg sig i bästa möjliga mån ta hand om sina barn och försökte skapa en motbild till att missbrukande kvinnor är dåliga mödrar på grund av att de bröt mot samhällsnormen. Kvinnorna var dock väl medvetna om att de uppfattades som just detta av sin omgivning. Barnen fungerade som en motivation till att söka förändra sina liv, och en av kvinnorna beskrev att hon begick kriminella handlingar för att kunna ge sitt barn en bra ekonomisk uppväxt.

I likhet med Trulsson menar Kolfjord att kvinnorna i hennes studie ofta varit ensamma om att ta hand om sina barn och hushållet och att detta lett till ett begränsat utrymme. Även om barnen gett kvinnorna tillfredsställelse har ansvaret upplevts som en börda. Kvinnorna hade skam- och skuldkänslor gentemot sina barn och familjer på grund av att de missbrukar alkohol och/eller narkotika och begår kriminella handlingar (Trulsson, 2000. Kolfjord, 2003).

I de familjer där både kvinnan och mannen missbrukade hade kvinnan huvudansvaret för hemmet medan de flesta av männen fortsatte sitt missbruk och livet utanför hemmet. Männen var oberoende av föräldraskapet, även då kvinnorna återigen föll tillbaka i sitt missbruk. Kvinnorna pendlade mellan ansvaret och omsorgen för barnen, och relationen till mannen och missbruket (Trulsson, 2003). De kvinnor som återupptog missbruket ansåg att det var en slags frigörelse från det tunga ansvaret och ett fåtal av dem upplevde en lättnad att lämna över ansvaret åt någon annan. De drogfria papporna tog genomgående över ansvaret för barnen i de situationer där den missbrukande kvinnan inte längre klarade av detta (Trulsson, 2003).

Kolfjord menar att det inte enbart var inför barnen kvinnorna upplevde skam- och skuldkänslor utan även gentemot föräldrar och eventuella partners. En del av kvinnorna tog på

sig skulden för att ha orsakat sina föräldrars separation (Kolfjord, 2003).

Drogerna gav kvinnorna en ny identitet och en ny upplevelse av livet. Efter att ha levt med ett tungt ansvar för hemmet och barnen, med sexuella övergrepp, fysisk våld och mobbning i bagaget, motsvarade drogerna något dessa kvinnor aldrig kommit i kontakt med tidigare. Missbrukarlivet upplevdes som ett händelserikt liv där kvinnorna aldrig visste vad som skulle hända från dag till dag. Oftast skedde vägen in i missbruket tillsammans med kamrater och kamratgänget beskrevs som en social gemenskap som blev ett alternativ till den familjegemenskap kvinnorna saknat (Kolfjord, 2003).

2.1.2 Manligt missbruk

Mäns missbruk har uppmärksammats mycket tidigare än flickors på grund av att de har ett mer utagerande beteende, och att de redan som barn uppvisat ett avvikande handlingsbeteende i form av bland annat aggressivt beteende, oro och hyperaktivitet. Männerna dricker alkohol för att nå berusningen, gärna tillsammans med sina vänner (Leissner, 1997). Hos männen kan till skillnad från kvinnorna en depression vara en följd av missbruket (Leissner & Hedin, 2002).

Leissner förespråkar att tre gånger så många män än kvinnor utvecklar alkoholberoende (Leissner, 1997). Lövgren anser däremot att det är svårt att finna någon styrka i påståendet att det finns fler missbrukande män än kvinnor eftersom många kvinnliga alkoholister gömmer sig i hemmet och därför uteblir från statistiken. Det är normerna och attityderna i en kultur som bestämmer alkoholkonsumtionen hos män och kvinnor, i vissa kulturer dricker kvinnorna mer än män, och tvärt om i andra kulturer (Lövgren, 1981).

Lövgren fortsätter genom att tala om att män tar fram sin manlighet genom alkoholen, att de ses som manliga om de får i sig stora mängder alkohol, likaså att de stärker den manliga självkänslan och vågar tala med kvinnor när de brukar alkohol. Den manliga missbrukaren saknar ofta en fadersfigur i sin uppväxt, som han kunnat identifiera sig med och känner således att han vill förstärka sin manlighet då den känslan ofta är svag. Lövgren menar däremot att alkoholism stör den manliga könsrollen då han får svårare att träffa kvinnor samt att gifta män utvecklar ett förhållande med sin fru där han mer är av karaktären son till henne (Lövgren, 1981).

Leissners undersökning av mäns bruk av alkohol visar att männen inte gärna talar om hur mycket de dricker och anser att detta inte är något att tala om. De män som visste med sig att de drack mer än vad som anses normalt var försiktiga med att tala om hur mycket och vad de egentligen drack. Något som också visades i undersökningen var att individen själv valde sina tillfällen att bruka alkohol. Det var inget givet och självklart att enbart hålla sig till festligare högtider och inte veckodagar. Männerna i undersökningen hade en nära relation till sina föräldrar, och speciellt till modern. Alla männen kom också från skilda uppväxt- och familjerelationer, vilka präglades av bland annat skilsmässor, missbruk hos föräldrar, tidig bortgång av den ena föräldern med mera (Leissner, 2002).

Alkoholen upplevs som en gemenskap, alkoholen förhöjer stämningen och gör att människor släpper på hämningarna. Männerna dricker bland annat för att få uppmärksamhet och förstärka sin manlighet, men de menar även att det anses fult att dricka ensam och att det därför är något socialt betingat att dricka alkohol, då helst tillsammans med andra män eftersom de ansåg att det blir trevligare så, och bättre stämning (Leissner, 2002).

Billinger och Edström genomförde en studie om kvinnor till alkoholiserade män och undersökte därför männens missbruk utifrån kvinnornas synvinkel. Det visade att 40 procent av männen hade någon form av universitet eller högskoleutbildning och att nästan hälften av männen drev eget företag eller hade en liknande anställningsform som innebar att de hade

inflytande över sina arbetstider. Hälften av männen var så kallade ”periodsupare” där drickandet pågick i intervaller eller perioder, exempelvis under semestern (Billinger & Edström, 1990).

Trulsson menar att synen på kvinnan i hemmet och mannen med ett liv utanför hemmet till viss del finns kvar. För männen ger yrkesskicklighet status och gemenskap, så länge de kan kontrollera sin alkoholkonsumtion. Kvinnornas ideal var att ha en ”normal familj” och deras prioritet låg i hem och familj (Trulsson, 2003).

Leissner talar om de dolda missbrukarna som inte syns ute bland folk utan som missbrukar alkohol i hemmet. Dessa personer kan sköta sitt arbete väl och missbruket är dolt för dem som inte står personen nära. Det är endast den närmsta familjen och vännerna som känner till personens missbruk. När missbruket accelererar blir familjen mer indragen och hjälper till att dölja missbruket. Det kan till och med bli så att hustrun får ringa och sjukanmäla sin make från arbetet på grund av att han är för berusad för att kunna arbeta. Leissner menar vidare att dessa missbrukare sällan vet om själva att de är missbrukare eftersom de sköter arbetet, ekonomin och sin hygien, och så länge personen inte själv vet om att han eller hon har ett missbruk blir det svårt att få hjälp. Det krävs oftast negativa konsekvenser, som exempelvis risken att bli av med arbetet, eller att hustrun eller maken hotar att lämna personen för att han eller hon ska inse att något är fel och behöver rättas till (Leissner, 1997).

2.1.3 Emotioner och identitetsutveckling

Lindberg genomförde en undersökning om individers processer in i och under ett narkotikabruk. Han studerade vilken betydelse erfarenheter, av såväl trygghet och otrygghet som skam och skuld, har för individers väg in i ett narkotikamissbruk. Han undersökte även hur dessa känslor har betydelse för individens självuppfattning och känsla av tillhörighet i såväl narkotikagruppen som bland icke-narkotikabrukare. Studien syftade även till att undersöka huruvida känslor av skam kan försvaga de sociala banden till familj, kamrater och andra utanför narkotikabruket (Lindberg, 1998).

Resultatet visade att det fanns individer som inte upplevt förtroende och trygghet gentemot sina föräldrar under uppväxten, samt att det existerat dramatiska händelser, så som skilsmässa, våld, frånvarande föräldrar, eller föräldrar med alkoholproblem, som inneburit känslomässiga upplevelser. Dessa individer upplevde att de inte hade samma erfarenheter och tankar som sina kamrater. De delade inte samma livsvärld, vilket Lindberg menar krävs för att få vara en del av gruppen. Vidare menar han att de med erfarenheter och känslor av att inte duga och vara annorlunda i relation till andra, upplevde starka skamkänslor som bidrog till en dålig självkänsla, eftersom de inte kände sig hemma någonstans (Lindberg, 1998).

För att minska dessa skamkänslor sökte de sig bort från de kontexter där de negativa känslorna gjorde sig påminda, och skamkänslorna bidrog till att sociala band till individer utanför narkotikabruket försvagades. Individerna sökte sig därför till andra kontexter där de kunde skapa nya sociala band.

Lindberg menar att individerna medvetet sökte sig till de nya kontexterna för att reducera känslan av otilhörighet och underlägsenhet. Han menar vidare att i den egna gruppen uppnår individen en samhörighet och gemenskap. Narkotikabrukarna förflyttar dock kriterierna för vad en narkoman är, till andra handlingar som de själva inte är involverade i och som inte passar in på beskrivningen av dem själva. De söker en identitet men eftersom rollen som narkoman är negativt laddad är detta anledningen till att de förnekar en sådan roll. Individerna flyttar rollen som narkoman lägre ner i hierarkin än dem själva och förbinder sig själva till en annan referensgrupp. Dock menar Lindberg att det blir svårare att distansera sig till narkomanrollen och hålla den på avstånd eftersom de dagligen befinner sig i narkotikamiljöer.

Genom att umgås med andra som också känner sig utanför och delar en gemensam handling får individerna utanförskapet bekräftat och upplever en känsla av tillhörighet och värdighet tillsammans (Lindberg, 1998).

2.2 Centrala begrepp

Andersson påvisade att det kan ske komplikationer i samband med att studera missbruk, hur åtskillnaden mellan experiment, bruk och missbruk av droger ska se ut, samt hur forskaren definierar drogmissbruk. Vissa ungdomar experimenterar med droger, de testar alltså olika droger av anledning att känna effekten av det. Detta kan ske både i ensamhet och i sociala sammanhang, det skiljer sig från missbruk och kan tillhöra ungdomars mognadsprocess (Andersson, 1995).

I Sverige är all form av konsumtion av illegala berusningsmedel, och icke medicinsk användning av narkotikaklassade läkemedel, betraktade som missbruk, svårare är det att veta när alkoholbruk övergår till alkoholmissbruk och kan även vara olika från kultur till kultur (Andersson, 1995).

I denna studie använder vi begreppet droger om det innefattar ett missbruk av både alkohol och narkotika. Annars benämns missbruket vid det som brukas, det vill säga antingen alkoholmissbruk eller narkotikamissbruk.

Här nedan presenteras centrala begrepp.

2.2.1 Bruk, missbruk, missbrukarkarriär och beroende.

I varje samhälle finns ett accepterat bruk av alkohol och narkotika. Det finns gränser för vad som anses rimligt och det är ”en sak att dricka alkohol- något annat är att supa” (Johansson & Wirbing, 2005; 22). När bruket av alkohol och/eller narkotika ökar och snarare blir en överkonsumtion utvecklas det till ett så kallat missbruk. Ordet missbruk kan av den utpekade upplevas som kränkande.

Johansson och Wirbing menar att ett missbruk kan vara situationslöst och pågå under en period i livet som upplevs svår. En individ som tillfälligt missbrukar alkohol kan återgå till socialt dryckenskap när situationen runt omkring förändras. Men ett missbruk kan också vara allvarligt för individen om han eller hon blir sjuk, aggressiv eller hamnar i svårigheter på grund av sitt missbruk (Johansson & Wirbing, 2005).

Ett annat ord som förekommer i media och andra rapporter är beroende, vilket är ett mer neutralt ord än missbruk. Att säga att någon är beroende av alkohol och/eller narkotika skuldsätter inte individen på samma sätt. I och med kunskaperna om missbruk i samhället och att missbruk är en sjukdom, har ordet beroende blivit allt mer vanligt i vårdsituationer och bland relationen mellan vårdare och klient. Medan missbruket kan variera i intensitet är beroendet mer permanent och ingenting som individen kan gå ut och in från. För att bli fri från beroendet krävs att individen helt slutar med alkoholen och/eller narkotikan. Ett beroendetillstånd har uppstått när individen känner ett sug efter drogen och får abstinens om han eller hon inte fått tag på drogerna. Vid en regelbunden användning av en drog utvecklas toleransnivån. Om en individ exempelvis regelbundet dricker alkohol kan toleransutvecklingen leda till att det krävs mer och mer för att han eller hon ska känna ruset (Johansson & Wirbing, 2005).

Missbruket fyller ofta en funktion för individen och det kan finnas olika slags syften med detta, ett är att lindra ångest, ett annat att uppnå välmående, stimulans och avslappning. Ytterligare en anledning kan vara att öka sitt självförtroende och känna gemenskap och tillhörighet i en grupp. Drogens funktion kan göra det svårt för individen att ändra sina drogvanor, oavsett om ett beroende uppkommit eller inte (Johansson & Wirbing, 2005).

I denna studie görs ingen åtskillnad på om informanterna varit, enligt detta resonemang, beroende eller missbrukare, alla informanter har under en kortare eller längre period brukat alkohol och/eller narkotika och detta har vi valt att benämna som missbruk.

Förutom begreppen bruk och missbruk kommer även missbrukarkarriär stå centralt i denna studie. Som nämnts tidigare menar Becker att det första steget i en avvikarkarriär är att en individ bryter mot samhällets sociala regler. En avvikelshandling är en avsiktlig väg i livet för att lösa problem som individen ställts inför. En individ kan under sin uppväxt ha missat delar i socialiseringen och därför vara fri att följa sina impulser. Om individen saknar familj, arbete etc. och inte anser sig ha ett rykte att bevara, är denna fri att följa livets frestelser anser Becker. Det som leder från ett tillfälligt experimenterande, exempelvis om en individ testat droger eller dricker mycket alkohol under en period, till ett avvikande beteende är utvecklandet av avvikande motiv och intressen. Genom att interagera med erfarna avvikare lär sig individen att delta i en subkultur som kretsar kring en avvikande verksamhet (Becker, 2006).

Johansson och Wirbing menar att sociologer använder begreppet karriär för att studera olika former av avvikande beteende, där bland annat missbruk kan stå för ett. I denna studie används karriär för att beskriva olika sekvenser och faser som ett bruk av alkohol och/eller narkotika kan omfatta. Varje steg i karriären utgör en förutsättning för vidare bruk (Johansson & Wirbing, 2005).

2.2.2 Alkoholister och narkomaner

Det kan vara svårt att finna skillnader mellan "alkoholistkarriärer" och "narkomankarriärer" då det inte finns några typiska karaktärer i någon av grupperna. Löfgren menar att narkomaner som missbrukar opium, morfin och cannabis ofta tar avstånd från alkoholister då de finner alkohol illasmakande, fördummande och förslöande. Dock har ofta dessa narkomaner missbrukat alkohol innan de började missbruka narkotika, likaså kan de välja alkohol om narkotika inte är tillgängligt (Löfgren, 1981).

Löfgren menar även att alkoholister ofta tar avstånd från narkomaner då dessa ses som illegala och farliga. Dock har alkoholisterna ofta missbrukat andra medel än alkohol, då oftast lugnande medel och sömnmedel (Löfgren, 1981).

I denna undersökning görs inte någon väsentlig åtskiljelse mellan dessa båda då både tidigare forskning, resultat och analys ger en bild av missbruket i sig och inte vad personen i fråga missbrukar. Gemensamt för missbrukarna är att de tillför sin kropp något som påverkar dem fysiskt och psykiskt.

Individens liv i den sociala kontexten kan få betydelse för alkoholkonsumtionen. Från experimenterande med alkohol, där sociala nätverk och könsidentitet formas, till föräldraskap och yrkeskarriärer och eventuella skilsmässor, till slutligen gravölet.

Dessa sociala rum har alla sina sociala regler som upprätthålls, skapas och transformeras i sociala grupperingslag så som exempelvis mellan arbetslag, kamratgäng eller generationer. På så vis kan både bruk och missbruk vara socialt givet (Leissner, 1997).

2.2.3 Anonyma Alkoholister och Anonyma Narkomaner

Anonyma alkoholister (AA) är en frivillig organisation som är till för den som vill bli av med sitt alkoholmissbruk. Det är en gratis organisation som går ut på att deltagarna delar med sig av sina erfarenheter och sin styrka till varandra för att ha som mål att tillfriskna från sin alkoholism och därefter också hålla sig nykter. Anonyma alkoholister utgår inte från någon religion eller politisk inriktning, de byggs inte heller upp genom någon institution. De styrs helt och hållet av frivilliga bidrag och kampen om ett nyktert liv. Allt detta sker genom slutna

möten - som är till för dem som anser sig ha alkoholproblem, öppna möten – dit anhöriga och andra intresserade kan närvara, informationsmöten – information till skolor och sjukhus med mera samt stormöten där alla AA - medlemmar från hela regionen samlas (www.aa.se).

Anonyma narkomaner (NA) utgår från samma princip som anonyma alkoholister; Inga medlemsavgifter, bara en önskan om att sluta använda droger. Tillsammans stöttar de varandra utifrån en uppsättning enklare principer. Tillsammans hjälper de varandra att tillfriskna från sitt drogberoende (www.nasverige.org).

Inom Anonyma Alkoholister och Anonyma Narkomaner arbetas det med tolv steg som varje individ går igenom. Dessa beskrivs här nedan utifrån Anonyma Narkomaners presentation av de 12 stegen.

1 Vi erkände att vi var maktlösa inför vårt beroende, att våra liv hade blivit ohanterliga.

2 Vi kom till tro på att en kraft starkare än vi själva kunde ge oss vårt förstånd tillbaka.

3 Vi tog ett beslut att lägga vår vilja och våra liv i händerna på Gud, *som vi uppfattade honom*.

4 Vi gjorde en grundlig och orädd moralisk inventering av oss själva.

5 Vi erkände för Gud, oss själva och en medmänniska den exakta innebörden av våra fel.

6 Vi var helt och hållet beredda att låta Gud avlägsna alla dessa karaktärsdefekter.

7 Vi bad honom ödmjukt att avlägsna våra brister.

8 Vi gjorde en förteckning över alla personer vi hade skadat och blev villiga att gottgöra dem alla.

9 Vi gottgjorde dessa människor direkt, varhelst möjligt, utom när detta skulle skada dem eller andra.

10 Vi fortsatte vår personliga inventering och erkände genast när vi hade fel.

11 Vi sökte genom bön och meditation att förbättra vår medvetna kontakt med Gud, *som vi uppfattade honom*, varvid vi endast bad om insikt om hans vilja med oss och styrkan att utföra den.

12 När vi som ett resultat av dessa steg hade haft ett andligt uppvaknande, försökte vi att föra detta budskap vidare till andra beroende och tillämpa dessa principer i alla våra angelägenheter.

(www.nasverige.org)

3. Teoretiskt perspektiv

Detta avsnitt presenterar uppsatsens teori och perspektiv som utgör en utgångspunkt för studien. Teorin, som är Goffmans stigmatiseringsteori, har valts av anledning att den genomsyrar vad som ses som normalt eller icke-normalt i ett samhälle, hur individer kan stigmatiseras och hur detta kan påverka identiteten.

Genusperspektivet utgår från Connell teori och är en utgångspunkt för detta arbete då missbrukarnas olika liv ska ses utifrån gruppen män och gruppen kvinnor. Därför kommer mäns och kvinnors socialisation presenteras för att påvisa hur mäns och kvinnors olika beteenden och identiteter har uppkommit och format dem till de individer de är, vilket vi anser är en bra grund för genusperspektivet.

3.1 Stigmatiseringsprocessen

I varje samhälle styr normer och värderingar hur individer ska handla. Dessa avgör också vilka medel som kan komma till användning för att skilja människor åt, samt dela in dem i olika kategorier. Normerna bestämmer vilka egenskaper som ska uppfattas normala eller naturliga för medlemmarna inom respektive kategori. Oftast räcker det med ett första intryck av en individ för att kunna kategorisera denna. Den okända kan uppvisa egenskaper som inte överensstämmer med de övriga samhällsmedlemmarna och de normer som avgör vilka egenskaper som ska råda. Denna stämplas då och reduceras till en utstött människa, vilket kallas stigma (Goffman, 1972).

Ett stigma består av en speciell relation mellan ett attribut och en stereotyp och det finns tre typer av stigma. Den första innebär att det finns kroppsliga missbildningar som gör att individer skiljer sig utseendemässigt från normen. Den andra är att det kan finnas defekter på den personliga karaktären som kan uppfattas som viljesvaga, eller som ohederliga. Individen ansluter till dessa egenskaper beroende av sitt förflutna eller i vilken mån han/hon givit prov på fängelsevistelser, alkoholism, homosexualitet med mera för att nämna några egenskaper. Den tredje sortens stigma berör ras, nation och religion vilka förmedlas från generation till generation, och hela familjer kan stigmatiseras på grund av detta (Goffman, 1972).

Inom dessa tre stigmata finns samma sociologiska drag, en individ som kunnat accepteras i det sociala samspelet som har ett drag eller en egenskap som inte undgår uppmärksamhet och får människor i dess närhet att vända honom eller henne ryggen. Individen besitter stigma och avviker på ett icke önskvärt sätt från samhällets förväntningar. De normala kan vidta åtgärder som reducerar den stigmatiserades livsmöjligheter och därför kan stigmat ses som ett handikapp. Med de normala menar Goffman de människor som inte på ett negativt sätt avviker från det som förväntas av dem, samt anses vara normalt beteende (Goffman, 1972).

I och med att de stigmatiserade kommit till insikt om att han eller hon har en egenskap som inte är önskvärd att ha i samhället, och bland dess medlemmar, infinner sig skammen hos vederbörande, denna kan försöka dölja sina defekter för sin omgivning som försök till att passa in. Den stigmatiserade kan även söka rätta till det som anses vara den objektiva orsaken till sin livssituation, eller utnyttja sitt stigma för att nå sekundära vinster som en ursäkt för den otur han eller hon av någon orsak drabbats av (Goffman, 1972).

De normala och de stigmatiserade befinner sig i samma situation, det vill säga i varandras fysiska närhet eftersom de lever i samma samhälle även om vissa utsluts medan andra välkomnas av gruppen. De normala och de stigmatiserade kan komma att arrangera sina liv på så vis att kontakterna dem emellan undviks. Exempelvis kan en som anses vara normal undvika att befinna sig på en plats där en stigmakategori samlas, och på samma vis kan en

stigmatiserad undvika kategorier och platser där han eller hon inte anses höra hemma.

Missbrukare kan ses som en stigmakategori och dessa kan också välja att i princip inte lämna sitt hem för att slippa uppmärksamheten från andra och fortsätta sitt missbruk i ensamhet och avskildhet. Däremot menar Goffman att en individ som tvingas till isolering och att avvara stimulansen som daglig social samvaro med andra innebär, lätt blir ängslig, deprimerad och misstänksam. I de situationer då de normala och de stigmatiserade kommer i varandras omedelbara närhet måste båda sidor direkt ta hänsyn till stigmas orsaker och verkningar. Den stigmatiserade kan känna sig osäker på huruvida den normala ska komma att identifiera och ta emot honom eller henne (Goffman, 1972).

Inom en stigmakategori kan däremot individerna använda sitt handikapp som underlag när han eller hon bygger upp sitt liv. Den stigmatiserade individen kan dela sin historia om sig själv och sitt stigma eftersom personer som delar ett visst stigma har liknande erfarenheter. Goffman menar att personer som har ett stigma har liknande erfarenheter under den tid då de lär sig att anpassa sig till situationen. En fas i denna socialiseringsprocess är att den stigmatiserade lär sig och tillägnar sig de föreställningar som råder inom samhället i stort och en bild av hur det skulle vara att vara förenad med ett visst stigma, och vilka konsekvenser stigmat medför (Goffman, 1972).

Ett stigma behöver nödvändigtvis inte vara medfött utan kan ske längre fram i livet också. En sådan individ har fått lära sig hur relationen mellan de normala och stigmatiserade ser ut, innan han eller hon själv blivit betraktad som en individ som faller utanför normen. Denna individ får svårt att bygga upp en ny identitet och blir benägen att se ner på sig själv. Den individ som fått en stigmatiserad identitet senare i livet försätts i en ny relation till de personer som har samma stigma. Däremot kan han eller hon uppleva tveksamhet eftersom individer i den nya gruppen kan ha egenskaper som kan vara svåra att förena med bilden av sig själv. Det är i relation till "den egna gruppen" som individens personhistoria kan behandlas. När den stigmatiserade individen ser tillbaka på sin historia brukar han eller hon plocka fram och bearbeta erfarenheter som kan förklara hur han eller hon kommit fram till nuvarande uppfattningar och relationer till sina egna respektive de normala (Goffman, 1972).

3.1.1 Internalisering/ Insikt

Individer i en viss stigmakategori har närbesläktade erfarenheter när de lär sig att finna sig tillrätta med sin situation. De har ställts inför liknande personliga anpassningsproblem. Den stigmatiserade lär sig och införlivar de normalas inställning och vilka identitetsföreställningar som råder inom samhället, samt hur det är att vara förenad med ett visst stigma. Individen lär sig senare att han eller hon har ett visst stigma och vilka konsekvenser detta medför. Goffman menar att det finns fyra olika karriärmöjligheter som står den stigmatiserade till förfogande (Goffman, 1972).

Det första berör dem med ett medfött stigma. Dessa anpassar sig till sin situation redan under den tid då de lär sig och tillägnar sig de krav i samhället som de inte klarar av.

Det andra mönstret är förbundet med familjens och den närmsta omgivningens förmåga att skydda ett stigmatiserat barn. Nedskrivande uttalanden hindras från att nå fram till det skyddade barnet som ser sig själv som en människa med en normal identitet. Vid det tillfället då familjen inte längre kan skydda sitt barn, vanligtvis vid skolstarten, ger upphov till en moralisk omställning. Barnet kan få höra glåpord från andra barn eftersom det betraktas annorlunda. Barnet tvingas därför lära sig vad det innebär att ha ett visst stigma.

Det tredje mönstret berör de individer som blir stigmatiserade längre fram i livet, och de som först i vuxen ålder inser att de tillhör en stigmakategori eller att deras föräldrar gör det. Dessa individer har lärt sig hur relationen mellan de normala och de stigmatiserade ser ut, innan de

själva måste betrakta sig som en avvikare. Dessa individer får svårt att bygga upp en ny identitet och ser alltmer ner på sig själva. Det fjärde och sista mönstret Goffman förespråkar berör dem som från början är anpassade till en främmande miljö och som senare måste lära sig att leva på ett annat sätt eftersom omgivningen upplever detta som det riktiga. En individ som stigmatiseras längre fram i livet känner sig efterhand mindre besvärad i nya bekantskaper, medan de gamla bekantskaperna känns mer aviga. De nya bekantskaperna som individen fått efter stigmat betraktar honom eller henne som en person som råkat illa ut, medan de gamla bekantskaperna håller kvar vid föreställningen om hur individen var tidigare. Oavsett hur individen får lära sig att han eller hon har ett stigma, blir upplevelsefasen stor eftersom relationen till de personer som delar samma stigma är ny (Goffman, 1972).

3.1.2 Identitetsutveckling

Goffman menar att begreppet jag- identitet gör det möjligt att undersöka vilka känslor individen kan hysa i förhållande till sitt stigma. Den stigmatiserade anskaffar en identitetsstandard som han eller hon tillämpar på sig själv utan att kunna leva upp till den, och då blir det oundvikligt att individen upplever en viss kluvenhet i relation till sitt eget jag.

De stigmatiserade individerna delar in sitt eget jag i olika skikt beroende på om stigmat är mer eller mindre uppenbart. De kan därför ha samma attityder som de normala gentemot de som är värre stigmatiserade än dem själva. Genom att avskärma sig från sin stigmakategori, och hålla sig till de normala, sker pendlingen i en individs identifikation. Goffman menar även att i förbindelse med detta självbedrägeri av den sociala anknytningen finns frågan ifall individens vänner håller sig inom ramen för den egna gruppen eller om det är ett steg över gränsen.

Ju mer individen sammanbinder sig själv med de normala desto mer upplever han eller hon sig själv som en icke- stigmatiserad individ, även om det kan finnas situationer där motsatsen ger sig till känna (Goffman, 1972).

Oavsett om den stigmatiserade är nära sammanbunden till sin stigmakategori eller ej, kan han eller hon komma att uppleva en viss kluvenhet i identitet när denne får en inblick i hur sina likasinnade uppför sig på ett stereotypt sätt och självömkande understryker de negativa sidor som förebrås dem. Den stigmatiserade håller på normerna i samhället samtidigt som hans eller hennes sociala identifikation med dem som bryter mot normerna håller honom eller henne kvar vid det som stöter bort individen. Avsmaken för sitt stigma övergår i skam, vilket övergår till något individen skäms för, ”han kan kort sagt varken helt acceptera sin grupp eller bryta sig loss från den” (Goffman, 1972; 114).

Den stigmatiserade betraktar sig själv som vilken annan människa som helst, samtidigt som omgivningen och betraktar honom eller henne som utanför. På grund av den motsägelsen försöker den stigmatiserade göra vissa ansträngningar för att ta sig ur detta dilemma och ”man lägger fram förslag om hur stigman lämpligen kan röjas respektive döljas” (Goffman, 1972; 115).

Att inte lyckas följa koden för hur man ska bete sig är samma sak som att vara en självbedragare.

3.2 Genusperspektiv

Leissner och Hedin menar att det behövs ett genusperspektiv på mäns och kvinnors missbruk, både ur biologiska, sociala och samhällsliga aspekter. De menar då att kunskaper om bland annat konsumtion, missbrukarmönster, missbruk och anhöriga, specifika reaktionsmönster och behov av vård och så vidare är nödvändigt. Det har bland annat uppmärksammats att kvinnor ofta vill relatera till sina barn under behandlingen, men mäns relationer och behov av att fylla en föräldraroll har inte uppmärksammats i studier. Skillnader mellan män och kvinnor

i missbruket har studerats i större utsträckning än de faktiska likheterna. Genom att använda ett genusperspektiv kan både männen och kvinnorna uppmärksammas och synliggöras just som kvinnor och män (Leissner & Hedin, 2002).

Denna studie utgår från ett genusperspektiv. Genus är de kulturella och sociala aspekterna på mäns och kvinnors skillnader, det fokuserar på både mäns och kvinnors verklighet, livserfarenheter, möjligheter, rättigheter och ansvar (Olsson, Sörensen, 2007). Giddens beskriver genus som något som genomsyrar hela människans liv och vardag. Han menar att människorna själva inte lägger märke till detta, oftast tas genuskillnaderna för givna då de varit med hela livet. Men det sociala könet, genus, skapas genom samspel med andra människor. Gester, tonfall och ögonkontakt är exempel på genuskodade faktorer som genomsyrar vardagen. Genom handlingar i vardagen reproduceras socialt kön (Giddens, 2003).

Ambjörnsson menar att debatten om definitionen av begreppet genus är i livlig gång, men att de flesta feministiska forskare är överens om förståelsen om genus som någon kulturellt skapad maktordning relaterat till föreställningarna om vad som är manligt och kvinnligt. Vidare menar även hon att manligt och kvinnligt är något kulturellt och socialt skapat och inte något biologiskt bundet. Genus bestämmer hur en man eller kvinna är men det måste reproduceras för att vara övertygande. Hon menar då att genus måste ses som ett verb, en oavbrutet pågående process (Ambjörnsson, 2003).

När vi i denna studie utgår från ett genusperspektiv menar vi att det är dessa olika normer om hur det är att vara man och kvinna som styr vår vardag. Vi anser då att dessa faktorer styr alla kontexter, alla sfärer och alla sammanhang. Även om missbrukarna kan ses som avvikare anar vi att även kvinnligt och manligt missbruk skiljer sig åt. Dock är vi även ute efter att se hur manligt och kvinnligt missbruk liknar varandra. Finns det koder som visar hur ett manligt respektive kvinnligt missbruk ser ut eller går det inte att göra någon åtskillnad på dessa? Med att se detta problemområde ur ett genusperspektiv menar vi alltså inte att vi vill se om männen i denna subkultur har makt över kvinnorna eller på något annat vis påtrycka de patriarkiska och hierarkiska strukturerna. Målet är att finna manligt och kvinnligt missbrukarmönster som typiska fall genom informanternas berättelser.

3.3 Connells teori om genus

Genus syftar på den kulturella skillnaden mellan kvinnor och män som har sin botten i den biologiska uppdelningen av könen (Connell, 2003).

Connell menar att fokus inte ska riktas mot skillnaderna utan mot relationerna, ”genus handlar framförallt om de sociala relationer inom vilka individer och grupper agerar” (Connell, 2003; 20). I dagens samhälle finns hierarkier där män inte bara har makt över kvinnor utan över andra män. Dessa kan inte förklaras genom skillnader mellan män och kvinnor. Genus är ett mönster för social ordning och de praktiker som styrs av ordningen. Samhället riktar sig till våra kroppar och speglar de reproduktiva skillnaderna, ”genus är en struktur av sociala relationer koncentrerade till den reproduktiva arenan och en samling praktiker, styrda av denna struktur, som drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i de sociala processerna” (Connell, 2003; 21). Genus handlar med andra ord om hur samhället förhåller sig till människokroppen och vilka konsekvenser detta får i privatlivet och framtiden.

Genusmönster kan skilja sig åt mellan kulturella kontexter och genusordningen fortplantas socialt genom de strukturer som begränsar individuellt handlande. Genusordningen förändras i takt med den mänskliga praktiken som skapar nya situationer.

Connell menar att kvinnor och män kopplas samman genom egenskapernas dikotomi. Kvinnor antas vara omvårdande, lättpåverkade och känslösa, medan män å andra sidan

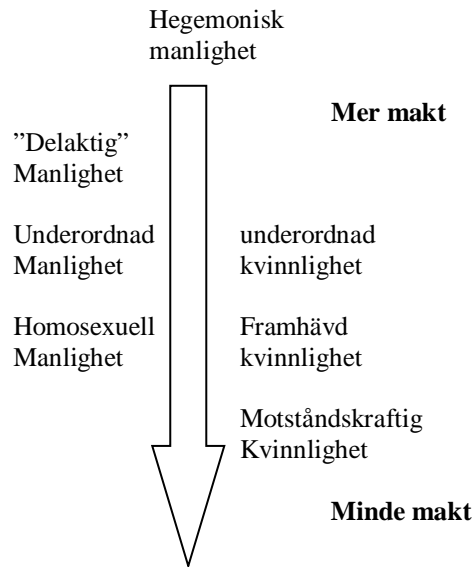
förväntas vara aggressiva, envisa, tystlåtna och rationella. Forskningen fokuserar på genuskillnaderna och Connell menar att förklaringen finns i den kulturella bakgrunden och att det inte är märkligt att forskare ser skillnader när det gäller genus, ”genuslikheten är bara avsaknaden av en bevisad skillnad” (Connell, 2003; 61). Connell menar vidare att det är en personlig erfarenhet att vara man eller kvinna. Det genomsyrar uppväxten, familjelivet och hur vi beter oss och ser på oss själva i vardagliga situationer. Spädbarn kallas flicka eller pojke och skiljs åt från början med rosa respektive blå kläder. Pojkarna, de blå barnen, förväntas vara starkare, tuffare, mer aggressiva och energiska än flickorna, de rosa barnen. Flickorna å andra sidan förväntas vara mer passiva, medgörliga och sötare än pojkarna. När flickorna blir äldre får de lära sig att vårda sitt utseende, vara artiga och snälla. De får också lära sig laga mat, vara duktiga på relationer, göra som de blir tillsagda och se attraktiva ut för männen. Genom socialisationen och socialisationsagenterna såsom familj, skola och vänner, överförs de sociala normer och förväntningar som gäller för respektive köns beteende. Att följa normerna leder till belöningar och att bryta mot dem medför negativa sanktioner. Blandningen av positiva och negativa sanktioner ska lära individen det rätta genusrelaterade beteendet. Processen kan bli fel om till exempel en fader lämnar familjen och pojken blir utan manlig förebild, vilket kan leda till ett avvikande beteende (Connell, 2003).

Connell menar att socialisationsmodellen inte har något att säga om det motstånd ungdomar gör mot de hegemoniska genusdefinitionerna, samt de ändrade vägval som förekommer i ungdomars liv, som att de tar avstånd från modern och tyr sig till fadern, eller visar ökad eller minskad aggressivitet. Ungdomar kan istället för att internalisera föräldrars genusmönster förkasta dem och ge sig av för att söka något annat (Connell, 2003).

3.3.1 Connells genushierarki

Connell menar att kön även måste utforskas inom gruppen. Han delar därför in maskuliniteter i olika kategorier, vilka besitter olika mycket makt. Högst upp i hierarkin sätter han den hegemoniska maskuliniteten som sitter över de andra maskuliniteterna och femininiteterna. Han menar att ”hegemonisk maskulinitet kan definieras som den konfiguration av genuspraktik som innehåller det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet” (Connell: 1999: 101). Dessa maskuliniteter kan vara ideal som exempelvis filmskådespelare, och således behöver inte individer med institution, makt eller stor rikedom innebära hegemonisk maskulinitet. Det som kännetecknar denna typ av maskulinitet är det framgångsrika hävdandet av auktoritet, således kan det skiljas mellan kulturer (Connell, 1999). Vidare talar Connell om underordnade maskuliniteter vilket i vårt samhälle ofta förknippas med homosexuella. Dessa män förtrycks och stigmatiseras ofta vilket ger dem en plats längst ned i hierarkin. Även individer som räknas som exempelvis ”mes”, ”tönt”, ”klant”, ”ynkrygg”, ”nolla” med mera tillhör den underordnade maskuliniteten. Femininitet är det som karaktäriserar dessa män. Den tredje sortens maskulinitet Connell talar om är delaktighet. Han menar då att det är få män som når upp till att följa normerna som krävs för en hegemonisk maskulinitet men att det ändå är många som drar nytta av fördelarna som männen vinner av kvinnornas underordnade ställning. De som får fördelar av den hegemoniska maskulinitetens position visas på en delaktig maskulinitet och befinner sig högt upp i hierarkin. Dessa ingår ofta i ett äktenskap, faderskap, respekteras av sin mor och fru, har ett arbete och så vidare och kan således inte förstå sig på feminister (Connell, 1999).

Denna hierarki är skapad utifrån mäns dominans över kvinnor och nedanstående bild förklarar vidare hur hierarkin är uppbyggd.

Figur 1: Giddens, A (2003; 124) Sociologi.

Som kan synas av bilden ovan presenterar Connell tre olika kvinnligheter, som de alla står i förhållande till den hegemoniska manligheten. Den framhävda kvinnligheten symboliseras av sexualitet bland yngre kvinnor och moderskap bland äldre kvinnor. Motståndskraftig kvinnlighet avfärdar den framhävda kvinnligheten och sätter sig således längre ner i hierarkiskalan. Denna kvinnlighet förknippas med bland annat prostituerade, feminister samt lesbiska kvinnor (Connell, 1999).

4. Metodologiska utgångspunkter

Syftet med denna studie var att belysa sex kvinnor och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare var syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk. Därför fick uppsatsen en kvalitativ karaktär. Denna ansats valdes då syftet uppnås med hjälp av semistrukturerade livshistoriska intervjuer. Detta överensstämmer med Brymans resonemang om den kvalitativa metoden då han menar att den oftast tillämpas vid intervjuer av semistrukturerade slag samt då det handlar om att skapa en förståelse för den sociala verkligheten och hur deltagarna uppfattar den (Bryman, 2001).

Intervjuerna genomfördes via Internet i form av e-brev. Genom att välja kvalitativa intervjuer har andra metoder valts bort. Bland annat har vi exkluderat kvantitativa enkäter som metod då det skulle bli svårt att genom enkäter belysa de områden och aspekter vi är intresserade av samt att det med stor sannolikhet skulle bli ett stort bortfall eftersom detta är ett känsligt och personligt präglad ämnesområde. Enkäter skulle inte heller ge studien en djup kunskap utan enbart få ut den ytliga delen av informanternas erfarenheter. Intentionen med denna studie var syftad till att belysa djupare delar av informanternas liv. Även fokusgrupper valdes bort som intervjuform. Detta för att vi anser att denna metod skulle hindra informanterna att tala fritt och att våga öppna sig i den mån de vill. Att intervju flera informanter i en grupp samtidigt kan bidra till att en individ säger mer än någon annan, vilket skapar en obalans i materialet eftersom alla informanter då inte ges lika mycket utrymme och kan delge sina tankar i samma utsträckning som andra.

Ett medvetet val vi gjort är att precis som Becker (1998) förespråkar gå in i undersökningen med ett öppet sinne. Vi vill skapa en relation till samtliga informanter och lära känna dem för att öka förståelsen för vad de berättar. Vi anser att genom att gå in med ett öppet sinne missar vi inte vardagliga nyanser som kan vara intressanta för denna undersökning, och i och med detta förlorar vi heller inga analytiska grepp som kan komma till användning. Om vi inte valt att göra på detta sätt är det lätt att fastna i ett tankemönster eftersom föreställningen om hur det kan vara finns i tankarna, och kan fastna i samma perspektiv.

4.1 Livshistoriska semistrukturerade intervjuer

Denna undersökning grundades i att söka empiri genom livshistoriska intervjuer, vilket är en metod där informanten ombeds blicka tillbaka på sitt liv och beskriva det så detaljfullt som möjligt. Detta leder till en dokumentation av informanternas inre upplevelser. Utgångspunkten är individen, dess handlingar och uppfattningar om sitt handlande. Precis som Bryman förespråkar syftar metoden till att beskriva eller förklara individens liv oavsett om det handlar om att skildra individen eller en social kategori av individer (Bryman, 2001). Det som gör intervjuerna till livsberättelser är, som Hydén resonerar, att de innehåller händelser som sker i olika sammanhang, att händelserna är orsakade av något, upplevda av någon och att de framställs av någon, som i denna undersökning är intervjupersonerna. Intervjun bör även läggas upp på ett sådant sätt att intervjupersonen känner sig inbjuden att dela med sig av sina erfarenheter (Hydén, 1997).

I denna undersökning samlades empirin in genom livshistoriska intervjuer, vilka var semistrukturerade. Dessa styrdes från en intervjuguide med uppställda teman och/eller huvudfrågor som intervjupersonerna samtalat kring (se bilaga 1). Precis som Bryman menar ville vi att informanterna skulle få uttrycka sig fritt och inte styras av allt för många frågor utan att de beskriver sin berättelse och kan delge sådant som de anser vara relevant och

beskrivas mer. Tonvikten ligger i hur informanterna uppfattar och förstår olika frågor, samt vad de upplever vara viktigt att förklara för att ge en förståelse (Bryman, 2001).

De frågor som ställdes under intervjun delades in i teman i kronologisk ordning där såväl vägen in i missbruket, tiden under missbruket, samt vägen ut ur missbruket behandlades.

4.1.1 Livshistoriska intervjuer i denna studie

Eftersom Internets utveckling bidragit till att människor interagerar med andra människor med hjälp av tekniken har dess användare blivit allt fler. Sveningsson, Bergquist och Lövheim (2003) menade att en av de funktioner som människor använder mest är e-posten.

Det minskade avståndet i tid och rum bidrar till att intervjuer och insamlad data ser annorlunda ut. För det första sker dokumentationen av intervjun direkt och inte genom en ljudbandspelare, vilket kan ses som en fördel då det sparar tid eftersom en transkribering inte krävs. För det andra begränsas inte intervjuerna till den ort där undersökningen genomförs på utan kan spridas i landet och på så vis sparas både tid och pengar. I och med att tid sparas genom att resor för att nå relevanta informanter kan undvikas, samt att dokumenteringen sker direkt, bidrar det till att tiden kan utnyttjas på ett mer effektivt sätt (Sveningsson, Bergquist, & Lövheim 2003). Att använda oss av Internet har varit till stor hjälp för denna undersökning då det varit svårt att finna ett större antal informanter i Karlskrona kommun. Internet skapade möjligheten att få kontakt med intervjupersoner från andra delar av landet, vilket sparade tid och pengar.

Denna studie genomfördes med hjälp av elva Internetintervjuer som skedde genom e-brev. Metoden ser inte ut som andra intervjuer som sker i det fysiska rummet där intervjuare och intervjupersoner möts och samtalar kring ett fenomen. I det första inledande steget fick intervjupersonerna upplysningar om syftet för undersökningen samt vilka etiska riktlinjer som ska komma att följas. Detta skedde genom att de fick ta del av en bilaga med etiska riktlinjer. Intervjun delades sedan upp i olika delar där intervjupersonen först fick svara på frågor om bakgrund, som uppväxtförhållanden, familjrelationer samt skolgång. I denna del belyste även intervjupersonen hur han eller hon kom i kontakt med alkohol och/eller narkotika, vilket blev en väg in i missbruket. Den andra delen berörde missbruket och frågor gällande eventuell behandling. Det innehöll även hur intervjupersonen tog sig ut ur sitt missbruk, alltså hur individens liv såg ut levande med ett missbruk, hur han eller hon upplevde relationer med familj och vänner, vad individen missbrukade och så vidare. Genom att skicka en del i taget bidrog detta till att det inte blev för stort arbete på en gång för informanterna. De behövde inte känna sig stressade och pressade och uppleva att de inte har tid att svara noggrant på frågorna. De kunde ta ett tema i taget och inte behöva skynda sig igenom frågorna, utan kunde reflektera över varje tema och fråga i lugn och ro.

Eftersom intervjuerna var semistrukturerade var det viktigt att inte bara skriva ned de teman som skulle belysas utan även ett visst antal frågor där det vi ville beröra och menade med varje tema fanns med. Intervjupersonerna blev däremot informerade om att de inte skulle känna sig låsta över dessa frågor och att de mest fungerade som riktlinjer, men att de var fria att utforma sina svar på det sätt som de uppfattade varje tema.

Sveningsson, Bergquist och Lövheim (2003) menar att det bästa när en Internetintervju ska genomföras är att inte lägga intervjufrågorna som bilaga i e-brevet utan direkt i meddelandet. Till skillnad från deras resonemang bifogade vi intervjuguiden som bilaga eftersom vi ansåg att detta bidrog till en bättre struktur på mallen för intervjupersonerna att förstå, samt att de kunde välja att spara denna på sin dator eller ha tillgänglig i sin e-post. De kunde även lättare skriva sina berättelser direkt i samma dokument för att ge en tydligare struktur på sina svar, där de enkelt såg varje tema ovanför sitt svar.

Positiva aspekter med att intervjua via e-brev anser vi är att informanten kan uppleva situationen lättare att dela med sig av, då missbruk är ett känsligt ämne och att de kan uppleva det lättare att dela med sig i skrift istället för att mötas och tala om det.

Däremot kan problem om tolkningsfrågor uppstå eftersom både intervjuperson och intervjuare går miste om kroppsspråk, gester och ansiktsuttryck. Det kan därför bli svårt att veta om en person är allvarlig eller skämtar och är ironisk (Sveningsson, Bergquist & Lövheim 2003). Situationen löstes genom att vi hade möjligheten att skicka följdfrågor om det var något vi som intervjuare ansåg var oklart och behövde förtydligas. Intervjupersonerna hade även möjligheten att fråga oss om det var något han eller hon kände var oklart. Dock var intervjuerna öppna och de byggde på hur intervjupersonerna uppfattade och förstod olika teman, frågor, varpå detta inte blev något problem.

En nackdel kan visa sig i Internetintervjuer om informanten på något vis har svårt att uttrycka sig i skrift, vilket medför att forskaren inte får ut den information som behövs för att genomföra undersökningen (Sveningsson, Bergquist, & Lövheim 2003).

Då en informant inte ansåg att hon kunde dela med sig av sin livshistoria via e-brev skedde denna intervju via mobiltelefonen. Samtalet kunde då, med hjälp av mobiltelefonens funktioner, spelas in och därför kunde vi koncentrera oss enbart på intervjun och inte anteckna vad hon sa. Intervjun transkriberades senare till skrift för att vi sedan kunde skriva ihop hela berättelsen. Att föra intervju via telefon var för oss en positiv metod, då intervjupersonen bor på en annan ort och det inte fanns någon möjlighet att ses för en intervju.

En av intervjuerna är från en tidigare studie i sociologi där en kvinna fanns med. Denna intervju skedde genom samtal oss intervjuare och intervjupersonen emellan. Ekholm och Fransson (1992) menar att intervjun bör ske i en lugn och störningsfri miljö för att uppmärksamheten från intervjuämnet inte ska försvinna, likaså bör det inte vara någon tidspress under intervjutillfället då detta kan skapa ett stressmoment. Vår intervju ägde rum på ett café vilket var informantens förslag. Det var få människor på caféet vilket skapade en lugn intervjusituation med ett samtal utan störningar från den omgivande miljön. Även denna intervju transkriberades senare för att skapa ett material i skrift som senare kunde bearbetas. Precis som Kylén (2004) talade om intervjuarnas roll bestod vår intervju av en så kallad panelintervju. Detta innebär att två forskare varit närvarande vid varje intervjutillfälle och tillsammans kunnat belysa olika nyanser. En huvudintervjuare höll i intervjun och drev den framåt medan den andra lyssnade och hade möjligheten att föra anteckningar, och spontant ställa frågor när hon ville fördjupa samtalet ytterligare.

4.2 Process

Becker menar att intervjupersonen ska anta att det han eller hon studerar har en historia, en berättelse med olika faser, händelser som uppstår i olika skeenden. Han menar att en lärdom då växer fram om de olika stegen i processen, genom hur det hände. Det är inte speciella historier som ska sökas, av den sorten som berättas i noveller eller som beskrivs av historiker. Det är inte det specifika som skiljer historien från någon annan historia. Istället är det den typiska historien som ska finnas, historier som fungerar i stort sett likadant varje gång det händer (Becker, 1998). Dessa steg som tillhör historien, de olika faserna, kallar Becker för process vilket vi utgår från när vi menar att vi ser på informanternas process in, genom och ut ur ett missbruk.

4.3 Urval

I kvalitativa undersökningar studeras ett fåtal informanter från vilka det kan insamlas mycket material från. Eftersom fokus i kvalitativa ansatser inte är att generalisera till en större

population, utan att generera överförd kunskap, är ett strategiskt urval vanligt. Detta innebär att forskaren medvetet väljer sina informanter utifrån lämplighet (Johannessen och Tufte, 2003). Denna studie har inneburit ett snöbollsurval, vilket enligt Johannessen och Tufte (2003) går ut på att informanter rekryteras genom att forskaren hör efter vilka som vet mycket om området som undersöks. Dessa hänvisar till informanter som är av intresse för undersökningen. Snöbollsurvalet i denna undersökning innebar att vi genom e-brev kontaktade ansvariga personer för olika Anonyma Alkoholister föreningar i landet. E-brevet innehöll studiens syfte, anonymitet, ett kortare stycke om etik samt våra kontaktuppgifter. De ansvariga sände då vidare detta e-brev till de individer som skulle kunna vara intresserade av att delta, vilka sedan kontaktade oss. Urvalet kom således att bestå av sex kvinnor och sju män, då vi ville få en sådan jämn fördelning mellan könen som möjligt. Kriteriet vi hade för våra informanter var att de skulle vara myndiga, det vill säga över 18 år, samt att deras missbruk upphört.

4.4 Anonymitet och etik

Etiska regler är inte samma sak som lagar då de etiska reglerna mer är tanken på andra människor, exempelvis deras integritet och privatliv. Det är viktigt att vid forskning skydda individen. Etiska regler är mer riktlinjer som är bra att följa (Sveningsson, Bergquist, & Lövheim 2003).

Med tanke på att vi är väl medvetna om att studiens ämne kan vara känsligt och personligt för våra informanter har det etiska ställningstagandet blivit extra relevant. Vi har därför utgått från Vetenskapsrådets (2002) etiska riktlinjer.

Vetenskapsrådet (2002) presenterar fyra huvudkrav som forskare inom humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen bör följa.

Informationskravet innebär att forskningspersonerna har rätt att veta det aktuella syftet med forskningen. De ska även få veta sin uppgift i sammanhanget och vilka villkor som gäller för deras deltagande. Vidare ska även uppgifter som kan få informanterna att tvivla på medverkan ges och informanten ska också få information om att deltagandet är frivilligt. Informanterna ska även meddelas att han eller hon har rätt att avbryta det när som helst, likaså att uppgifterna inte kommer att användas i något annat sammanhang än den aktuella forskningen. I förhandsinformationen ska uppgifter som forskarens namn och institutionstillhörighet finnas med för att underlätta kontakt med den ansvarige forskaren. För att motivera deltagandet kan dock forskaren betona de vinster som uppkommer i och med undersökningen, exempelvis ny kunskap. Om forskningen senare offentliggörs är det även önskvärt att nämna detta i samband med intervjuerna (Vetenskapsrådet, 2002).

För att följa informationskravet har samtliga informanter fått veta studiens syfte samt vilka etiska riktlinjer studien belyser innan intervjuerna påbörjats. Vi har bifogat en fil där studiens syfte fanns angivet, samt rätten till anonymitet och annan etik (se bilaga 2). Eftersom denna studie ger oss en inblick i informanternas privatliv har vi behandlat privata uppgifter såsom namn och boendeort diskret, och inga uppgifter som framkommer kommer att kunna spåras till informanterna. Alla namn är utbytta till fingerade namn, både i uppsatsen och i våra personliga datorer där vi förvarar allt material. Den information som framkommer i denna undersökning, inspelningen av intervjun och personliga brev kommer efter uppsatsens avslut att tas bort.

Samtyckeskravet innebär att informanterna själva har rätt att bestämma över sitt deltagande, om undersökningen avser minderåriga personer krävs även målsmans samtycke till deltagande i undersökningen. Individen har även, som nämnts tidigare, rätt att avbryta intervjun när han eller hon vill. Forskaren kan ändå använda det ditintills inkomna materialet.

Forskaren har även rätt att försöka motivera deltagaren att fullfölja studien, dock inte i den mån att individen till sist inte blir kapabel till att fatta beslutet själv (Vetenskapsrådet, 2002).

Samtyckeskravet har följts genom att vi aldrig tvingat någon eller försökt övertala någon att medverka. Det har hållits på den nivån att informanten fått veta vad syftet är med undersökningen, samt varför den ska genomföras och att vi är i behov av individens hjälp för att kunna genomföra undersökningen. Dock hade vi ett bortfall av en intervjuperson som till en början var villig att medverka. Denne började tvivla på oss som studenter och på vad hon egentligen gett sig in på, därför beslöt hon sig för att avsluta sin medverkan innan intervjun ordentligt hade kommit igång. Det ditintills inkomna materialet från denne informant valde vi att ta bort då det dels var hennes önskan och dels kändes rätt på grund av etiska synpunkter.

Vetenskapsrådet talar även om *konfidentialitetskravet*, vilket innebär att deltagarna i undersökningen ska ges största möjliga konfidentialitet och att alla personliga uppgifter ska förvaras på ett sådant vis att personer utanför undersökningen inte kan få tag på det, därför bör ett bestämmande om tystnadsplikt ske inom det arbetslag som genomför undersökningen. Alla uppgifter som kan ses som personliga och som kan innebära kränkning om de nyttjas på fel sätt ska behandlas på sådant vis att det ska vara omöjligt för utomstående att få tag på dessa. Vad som ses som känsligt för individen varierar från samhälle till samhälle och därför bör forskningsteamet diskutera detta vid förvaring av uppgifter och i samband med tystnadsplikten. Identifiering av deltagarna ska inte kunna ske i samband med eventuell publicering. Även om personuppgifter som exempelvis namn tas bort ur dokumentet måste forskaren tänka på att vissa läsare kan identifiera detaljerad information och därför bör forskaren försvåra detta för utomstående (Vetenskapsrådet, 2002).

De åtgärder som görs inom denna undersökning är att vi använder fingerade namn i presentationen av data, även orter, städer och andra platser av vikt byts ut eller benämns annorlunda. Informanternas närstående som kan komma på tal, exempelvis familjemedlemmar eller vänner, får även de fingerade namn med undantag att det kommer framgå att det talas om familjemedlemmar då det benämns med exempelvis mor, far, syster eller bror. Dock anser vi att detta inte kommer att kunna identifiera informanten eller den närstående då arbetet runt om detta kommer att försvåra identifieringen. Som nämnts tidigare används alla uppgifter vi får in med stor försiktighet med tanke på informanternas integritet och anonymitet.

Den sista punkten i Vetenskapsrådets fyra etiska grundprinciper är *nyttjandekravet*, vilket innebär att den information som forskaren insamlar inte ska användas till något annat syfte än forskningsändamålet. ”Uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften” (Vetenskapsrådet, 2002, sid.14). Uppgifterna om personerna får inte heller användas som beslut, om till exempel vård eller tvångsintagning, dock får individen själv åberopa forskningsresultat i samband med egen begäran om hjälp som exempelvis vård (Vetenskapsrådet, 2002).

All information som insamlas om deltagarna i undersökningen kommer inte att användas i något annat syfte än det vi delgett informanterna. Uppgifterna kommer inte att användas i vidare undersökningar om inte informanterna ger sitt medgivande, de kommer inte heller att användas på ett sådant vis att informanterna blir kontaktade av socialarbetare eller dylikt.

Vetenskapsrådet ger även vissa rekommendationer som inte väger lika tungt som de fyra principerna men som dock bör behandlas. En av dessa är att forskaren bör ge informanten möjlighet att ta del av de etiska ställningstaganden samt av tolkningar av data innan denna publiceras. Detta ska inte kunna hindra forskaren att publicera sitt material (Vetenskapsrådet, 2002). Vi gav, som nämnts tidigare, våra Internetinformanter ett kortare avsnitt med våra

etiska ställningstaganden redan innan intervjuens början. I samband med att de första intervjufrågorna sändes till deltagarna fick de även med detta formulär med etiska ställningstaganden.

En annan rekommendation är att informanterna bör tillfrågas om de vill ta del av forskningsresultatet (Vetenskapsrådet, 2002). Vår princip är att alla våra informanter ska få ta del av det färdiga resultatet. Etiskt sett anser vi att de även bör få ta del av det skrivna resultatet innan uppsatsen är färdig, för att på sådant vis få veta om vi tolkat intervjuerna rätt. Dock var detta en fråga om tid för oss och våra informanter vilket bidrog till att vi fick bortse från detta.

Att forska på Internet skiljer sig från forskning på det fysiska fältet, de etiska reglerna måste därför gås igenom och de visas även på ett annat sätt. Riktlinjerna för forskningsetik, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet är skrivna för forskning utanför Internet men kan ändå användas vid forskning på Internet (Sveningsson, Bergquist & Lövheim, 2003).

I och med att majoriteten av intervjuerna i denna studie genomfördes via e-brev menar vi, liksom Sveningsson, Bergquist & Lövheim (2003) att det blev lätt att följa de allmänna utsatta reglerna för etik, eftersom vi i förväg kunde skapa en relation till dessa informanter och meddela dem studiens syfte med mera, och diskutera rent allmänt kring undersökningen innan intervjuerna satte igång. Även om de fyra huvudprinciperna för etiska överväganden är anpassade och skrivna för det fysiska fältet har vi alltså använt oss av dessa vid våra intervjuer då vi tolkat dem på ett sådant vis att de passat in även där.

4.5 Strategi och design

Denna studie har antagit en tvärsnittsdesign, vilket innebär att empiri har insamlats vid en tidpunkt. Tvärsnittsdesign kan även tillämpas om syftet är att se variationer och skillnader (Johannessen & Tufte, 2003), eftersom denna undersökning är ute efter att finna variationer i kategorierna män och kvinnor blir denna typ av design lämplig. Det som bör observeras i detta fall är att slutsatserna inte generaliseras till någon utveckling genom tiderna då det som sagts innan ingår en bestämd tidpunkt (Johannessen & Tufte, 2003).

Eftersom studien är tidsbegränsad finns ingen möjlighet att göra en undersökning under en längre period, exempelvis missbrukets utveckling. Genom livshistorier insamlas materialet genom informanternas liv som det sett ut genom en längre tidsperiod, dock kommer inte denna undersökning att jämföra tidsaspekterna som till exempel hur det är att vara missbrukare idag jämfört med hur det var för 50 år sedan och så vidare.

Denna studie intar ett abduktivt förhållningssätt. Det innebär en växelverkan mellan induktion och deduktion, och utgår då först från induktion där området beskrivs och förstås av informanterna. Vidare utökas kunskapen med hjälp av deduktion där teoretiska förutsättningar förvärfvas. Det sker således en dialog mellan det teoretiska perspektivet och resultatet av förståelsen från informanterna (Olsson & Sörensen, 2007).

Bryman (2001) benämner denna form iterativ vilket innebär *upprepande*. Liksom Olsson och Sörensen (2007) menar Bryman (2001) att teori och empiri sker genom rörelse dem emellan. Forskaren kan finna att han eller hon behöver samla in ytterligare information när reflektion över teori och data sker (Bryman, 2001).

Vi började med att utgå från Goffmans (1972) teori om stigmatisering. Därifrån samlade vi in data från informanterna. Slutligen lade vi till ett genusperspektiv för att använda mäns och kvinnors missbruk som två kategorier. Således skedde en växelverkan mellan teori och data.

4.6 Databearbetning och analysförfarande

Intervjumaterialet lästes igenom flera gånger för att en helhetsförståelse och ett sammanhang skulle skapas. Vidare tog vi oss an materialet genom att färga vissa ord i olika färger och därigenom utläsa sambandsmönster informanterna emellan. Genom detta kunde olika kategorier skapas i resultatavsnittet, där vi även delat in män och kvinnor i varsitt avsnitt.

Genom att läsa materialet flera gånger och markera det som står i fokus kunde även de delar som inte är relevanta för denna undersökning urskiljas och tas bort från den färdiga framställningen. Vi valde att dela upp resultatet i olika kategorier som utgår från manligt missbruk och kvinnligt missbruk som separata delar. I varje del har en ytterligare uppdelning genomförts, vägen in, tiden under och vägen ut ur missbruket. Denna kronologiska ordning valdes på grund av att vi ville belysa hur informanternas liv sett ut som en linjär process.

Metoden som använts för analys är narrativ strukturering. Detta innebär att mening ska avslöjas genom att organisera data tidsligt och socialt. Berättelserna som intervjupersonerna delgett står då centralt där intervjuhistorierna utarbetas och struktureras (Kvale, 1997).

Narrativa analyser används ofta i samband med livshistorier, men kan även användas i andra sammanhang. Denna analysform redogör både för livssituationen som sådan och även för de olika episoderna i livet och kopplingarna dem emellan (Bryman, 2001). Intervjuutskriften analyseras narrativt och målet med detta är att finna intervjupersonernas samband mellan olika skeenden och händelser. Syftet med detta är att finna intervjupersonens perspektiv då den exempelvis talar om familjen och sitt liv, och inte att finna objektiva fakta. Även intervjuaren är med i denna process då han eller hon på ett vis blir inbegripen i konstruktionen av berättelsen (Bryman, 2001).

I narrativa analyser betraktas data som olika berättande element där helheten förstås genom att se på data som en sammanhängande berättelse. Jacobsen (2007) redogör för tre steg som ingår i en narrativ analys. I det första steget ska de centrala elementen i berättelsen identifieras. Vanligtvis finns fyra olika element, nämligen händelser, samband, aktörer och kontext. Därför ska de centrala händelserna i berättelsen först sökas, vad det var som hände och vad konsekvenserna av detta blev. Ofta betyder en händelse att det därefter blir en förändring, att händelsen leder till ett annat tillstånd vid en senare tidpunkt (Jacobsen, 2007). Med samband menas hur dessa händelser hänger ihop, hur de leder till ett nytt tillstånd, men även hur olika händelser inte hänger samman. De centrala aktörerna ska alltså även de identifieras i det första steget. Aktörer brukar ofta i narrativa analyser kallas för en uppsättning av roller. En kartläggning av människorna som deltar i berättelsen ska urskiljas här och likaså vilken roll berättaren själv spelar. Om denne är aktiv eller passiv, offer eller gärningsman, hjälte eller skurk och så vidare. Rollerna kan genom berättelsen förändras. Det tredje elementet är kontexten, alltså vilken bakgrund händelserna vilar mot. Kontexten kan säga något om tidpunkten då intervjun ägde rum, exempelvis vad som präglar samhällsläget vid den aktuella tidpunkten. Dessa fyra element är centrala i en narrativ analys (Jacobsen, 2007).

Det andra steget som Jacobsen (2007) redogör för är att allt som inte är ett element i berättelsen ska tas bort från intervjun. Och slutligen det tredje och sista steget är att berättelsen läses upp som en helhet för att forskaren ska finna budskapet i denna (Jacobsen, 2007).

Vi har använt oss av den narrativa analysen genom att följa de tre steg som Jacobsen (2007) förespråkade. I det första steget sökte vi efter de centrala händelserna i varje del av informanternas liv, det vill säga i uppväxten, missbruket och i vägen ut ur missbruket. Vi har i och med detta även utgått från att en händelse leder till en förändring eller till en konsekvens.

Inom detta steg identifierade vi även de centrala aktörerna och dess roller i berättelsen, detta kunde vara exempelvis berättaren själv, familjemedlemmar, vänner etc. Det vi inte lade någon större vikt vid i det första steget var kontexten då vi anser att det som präglar och präglade samhällsläget inte är relevant för vårt syfte.

I det andra steget rensade vi bort den information som inte är relevant för undersökningen. Men då uppsatsens övergripande syfte är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk, och det vidare syftet är att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk, var vi noga med att få med det mesta av informanternas berättelser för att inte mista helhetskänslan. Helheten lästes sedan upp i det tredje steget. Här försöktes även budskapet hittas och syftet besvaras med hjälp av två teoretiker. Det skapades även i analysdelen olika teman som valdes då dessa kom att stå centralt i informanternas livshistorier.

4.7 Kvalitetskriterier

Larsson (1994) menar att det finns olika kriterier att använda som hjälpmedel till att avgöra vilka styrkor och svagheter ett vetenskapligt arbete har. Med perspektivmedvetenhet menas att vi, redan vid första mötet med det som ska tolkas, har en förförståelse. Genom att tydliggöra denna blir utgångspunkten tydlig, och läsaren blir inte undanhållen vilket perspektiv författaren har. Redovisningen av förförståelsen är ett kvalitetskrav. Det handlar om att avgränsa sig till det relevanta för forskningen. Det finns olika varianter att redovisa sin förförståelse på och det ena sättet är att redovisa de olika tolkningar som tidigare formulerats, vilka i sin tur utgör utgångspunkten för den aktuella forskningen.

I denna studie har vi i bakgrunden redovisat den tidigare forskning som finns inom ämnet, som vi ansett vara relevant i relation till denna studie. Larsson (1994) menar vidare att den andra varianten för att presentera sin förförståelse är att öppet presentera en tolkningsteori, vilket vi även gjort i denna studie. Vi har presenterat vilken teori och vilket perspektiv som lagt grunden för tolkningen. Den tredje varianten är att redovisa sina personliga erfarenheter som utmynnat i förförståelsen av det som nu studeras.

Larsson (1994) menar att det är hög kvalitet där det perspektiv som är aktuellt redovisas öppet. I och med att vi dels redovisat tidigare forskning, dels vilket teori och perspektiv som använts, dels våra personliga erfarenheter från en tidigare studie om missbruk menar vi därför att förförståelsen är klart och öppet formulerat och därför höjer kvaliteten i denna undersökning. Dock menar Larsson (1994) att alla förutfattade meningar vi har om ett fenomen behöver sättas inom parentes för att inte påverka resultatet. Det kan vara svårt att bortse från sina fördomar men vi anser att vi varit väl medvetna om vår förförståelse så att den inte på något vis påverkat tolkningen. Detta är viktigt eftersom verkligheten ska närmas på ett öppet sätt utan färdiga tankar om resultat och analys.

Ett annat kriterium för kvalitet är intern logik som innebär ”en harmoni mellan forskningsfrågor, datainsamling och analysteknik (Larsson, 1994: 168). Med detta menas att forskningsfrågor ska vara avgörande för datainsamlingsmetoden och att forskaren inte ska binda upp sig till en viss metod. Vi menar att vi varit nogsamma och tänkt igenom alla tänkbara metoder för att genomföra denna undersökning och att vi innan den påbörjades kontrollerade för- och nackdelar med olika metoder innan vi valde den som vi ansåg bäst kunde besvara syftet.

Ett annat kriterium för en vetenskaplig studie är hur den uppvisar god etik. Forskningens intresse är att få ny kunskap samt att de individer som deltar i studien ska skyddas. I denna studie har vi kommit intervjupersonerna nära genom deras livshistorier och för att de inte ska kränkas har vi varit noga med rätten till anonymitet, både på personer och på platser, för att de

inte ska kunna identifieras. Larsson (1994) menar att det därigenom uppstår en motsättning mellan det etiska och validiteten, eftersom det som anges som belegg delvis blir falskt framställt. Dock menar vi att informanternas fingerade namn i studien inte bidrar till en diffus framställning då den etiska aspekten är av stor vikt dels för oss författare och dels för informanterna. Utan anonymitet är det troligt att ett fåtal personer velat ställa upp då de beskriver sina liv detaljerat vilket lätt skulle ha kunnat leda till att de kunde identifieras av andra läsare. Fingerade namn och rätten till anonymitet är ett krav för att göra denna undersökning möjlig, och eftersom enbart namn och platser blivit utbytta eller borttagna ur livsberättelserna är deras uppfattningar om sitt missbruk korrekt framställt.

En annan viktig aspekt är att grupper kan drabbas av de tolkningar som görs. För att lösa detta har vi tagit fasta på det Larsson (1994) rekommenderar, nämligen att inte dra några förhastade slutsatser som kan drabba oskyldiga. Vi har noga läst igenom resultat och analys för att kunna dra vissa slutsatser. I och med att vi visat stor hänsyn till dem som deltagit i undersökningen blir kvaliteten i detta arbete god.

Larsson (1994) menar att en självklar kvalitet för forskningen är innebördsrikedom. Detta innebär att fenomenen ska beskrivas som de verkligen framträder. I vår undersökning innebär detta att informanternas livsberättelser redovisas i en neutral beskrivning utan att teorier och förståelse påverkar resultatet. Resultaten bör även ha en enkel och klar struktur, "en god struktur [...] är ett centralt värde" (Larsson, 1994: 174). Det är viktigt att det finns en röd tråd igenom hela studien och att en spänning byggs upp som slutligen utmynnans i tolkningen. Denna studie byggs upp genom att tidigare forskning som är relevant redovisas och bygger upp stämningen, sedan beskrivs tydligt hur vi gått tillväga för att samla in data samt hur resultat och analys bearbetats och byggts upp.

Larsson (1994) menar att det är viktigt hur forskaren relaterar till tidigare teori och hur resultatet eventuellt kan förändra teorin. I denna studie har vi lyft fram data som är allmänt i teori och tidigare forskning för att styrka olika påståenden, men vi har även lyft fram sådant som falsierar den etablerade teorin och forskningen, och framkommit med ny kunskap.

Larsson (1994) menar att det skett ett kunskapsstillskott om man gestaltar sitt resultat på detta sätt.

Diskurskriteriet innebär huruvida påståenden och argument står sig mot andra alternativa argument som kan framläggas. Om analysen producerat resultat som andra inte finner några svagheter med har arbetet en god kvalitet (Larsson, 1994). Detta innebär för vår studie att i och med handledning under arbetets gång och slutopponeringen har argument ifrågasatts och i och med detta kommer en andra part med eventuella invändningar.

4.7.1 Källkritik

Vid sökandet av tidigare forskning upptäckte vi att stor del av den senare forskningen berör dels kvinnor och män i behandling, dels barn till missbrukande föräldrar. Den färskare forskningen, det vill säga litteratur från de senaste tio åren, har en stor fokus på den missbrukande kvinnan, medan litteratur dessförinnan fokuserar mäns missbruk, vilket kan skapa en variation på vårt material beroende av färskhet.

Ejvegård (2003) argumenterar för att forskare ska använda primärkällor i sin undersökning. Om sekundärkällor används kan någonting lätt ryckas ur sitt sammanhang samt misstolkas. Därför menar Ejvegård (2003) att forskaren i största möjliga mån ska göra sig oberoende av sekundärkällor. Utifrån detta resonemang har denna undersökning helt baserats på primärkällor för att inte tolkningen ska bli misstolkning som påvisades ovan.

Ejvegård (2003) menar även att källorna ska vara färska, han talar då om färskhetskrav, att det är bättre att gå till nyare källor än gamla. Litteraturen i denna undersökning består i stor del av

färskt material, dock inte alla källor. Detta för att viss information om ämnet missbruk behövdes hämtas in från äldre studier då dessa mer riktade in sig på manligt missbruk. Detta påvisar att informationen i denna undersökning har färskare källor i delen om kvinnligt missbruk och äldre källor om manligt missbruk. Detta främst för att det var den bakgrundsfakta som var relevant och gav denna undersökning rättvisa. Många av de äldre källorna som använts tillhör även litteratur om metodologi, i det avsnittet har både färsk litteratur och äldre litteratur används då de delar som passat denna undersökning har nyttjats och därför anser vi att den äldre metodlitteraturen bara föregått med positiva aspekter.

De faktorer som kan dra ner tillförlitligheten på de källor som använts är att vi inte vet om författarna själva upplevt ett missbruk samt att vi inte kan vara helt säkra på var författarna hämtat sina uppgifter. Ejvegård (2003) menar att den som inte har varit med om en händelse inte kan bedöma den rätt. Han menar att om personen varit med om händelsen kan han eller hon ha glömt vissa delar med tiden och detta kan då göra redogörelsen mindre adekvat.

Dock anser vi att litteraturen i denna studie är adekvat då källorna stämmer överens med varandra och därför styrker varandra och ger en ökad tillförlitlighet.

4.7.2 Generaliserbarhet

Denna studie är inte tänkt att generalisera till en större population, vilket kan vara värt att poängtera. Vi vill istället dra generella slutsatser angående våra informanternas berättelser, och således även kunna säga något om vårt urval.

Vi är även medvetna om att det i genusrelaterade studier lätt generaliseras till hela gruppen män och hela gruppen kvinnor. Det vill säga att vi i denna studie kan påpeka att kvinnor är på ett visst sätt och att män är på ett visst sätt. Vi tycker dock att dessa iakttagelser är av vikt och väljer därför att påvisa det. Likväl vill vi påpeka att vi är medvetna om att alla män och alla kvinnor inte är likadana, utan att det finns vidare grupperingar inom gruppen män och inom gruppen kvinnor.

4.8 Metodologiska reflektioner

Uppsatsens övergripande syfte är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk. Valet av metod kändes som ett självklart val då vi vill nå djupet i informanternas livshistorier. Genom att ha genomfört intervjuer har vi haft möjlighet att få ett inifrån perspektiv, vilket vi anser bidrar till att studien blir mer intressant och angelägen för att uppnå syftet. Att semistrukturerade intervjuer valdes var till fördel då det blev mer flexibilitet i intervjun och informanterna hade möjlighet att tolka och vidga frågorna och temana i den mån de kände det vara relevant samt att de kunde anpassa våra frågor till deras egen situation. Om istället strukturerade intervjuer hade valts hade intervjun varit annorlunda och hade antagligen inte heller gett oss samma djup.

Att genomföra livshistoriska semistrukturerade intervjuer via e-brev innebar även vissa problem. En svaghet med denna metod är att det kunde ta lång tid för vissa informanter att sända sina svar till oss. Det medförde en ovisshet hos oss gällande om alla fortfarande var intresserade att delta eller ej. Detta löste vi genom att sända ett, eller flera, e-brev till informanterna där vi meddelade att det inte fanns mycket tid kvar att besvara frågorna. Detta hjälpte oss att få in fler svar men ledde oss också till problem och svaghet nummer två; vissa informanter sände oss ett e-brev tillbaka och meddelande att det ångat sig på grund av tidsbrist. Men med en snabb hjälp av en av våra informanter fick vi tag på nya deltagare som kunde hjälpa till med kort varsel. Allt detta bidrog ändå till att vi fick två män mer än kvinnor,

då en kvinnlig deltagare hade besvarat våra frågor på sådant kortfattat sätt att vi räknade det som bortfall. För att få en jämnare fördelning män och kvinnor emellan kontaktades en tidigare informant från vår b- uppsats i sociologi. Hon gav sitt samtycke till att bidra med sin livshistoria även i denna studie. Då frågorna i båda studierna liknar varandra, och båda haft som syfte att se på livshistoria, anser vi att denna informant är av stor vikt även i denna studie. Detta gav oss då sju män och sex kvinnor. Att detta inte är en fördelning med 50 procent av respektive kön anser vi inte kommer att påverka resultatet då både männen och kvinnorna i studien har gett oss en klar bild över hur deras liv som missbrukare sett ut. Vi tycker oss då kunna få ut mycket av det tillhandahållna materialet.

Att genomföra livshistoriska semistrukturerade intervjuer via e-brev bidrog även till varierande svar och material att arbeta med då informanterna inte hade några strikta frågor som de helt var tvungna att besvara exakt. Friheten och öppenheten i intervjuguiden medförde att vissa informanter skrev mer och andra mindre. Vi försökte att besvara dem med reflektioner för att reda ut de största oklarheterna. En anledning till att en del informanter inte utvecklar sina svar kan bero på det som Sveningsson, Bergquist & Lövheim (2003) menar, att vissa kan ha svårt att uttrycka sig i skrift. Med en informant löste vi ett sådant problem med att genomföra intervjun via telefon. Detta medförde inga problem då intervjun lätt kunde spelas in i mobiltelefonen, vilket vi senare kunde transkribera. Det varierande materialet har således ändå lett till att vi känner att vi fått ut något från samtliga intervjuer.

Även om vi anser oss haft god användning av att genomföra intervjuerna via e-brev, exempelvis att vi sparat tid genom att inte behöva transkribera, har vi införskaffat oss nya erfarenheter och kunskaper om svårigheter med Internet som metodologiskt verktyg.

Intervjuguiden har fungerat bra och ingen av informanterna har misstolkat någon fråga. Guiden har varit rik på teman och frågor och informanterna har varit medvetna om att den varit till som stöd för dem och att de kunnat anpassa de tre huvudtemana, *bakgrund*, *missbruk* och *vägen ut ur missbruk*, till deras egna liv, erfarenheter och situationer. Styrkorna har då varit att informanterna inte behövt känna sig låsta vid en fråga och således inte kunna fortsätta intervjun, utan de har kunnat tänka på hur detta tema passar honom eller henne, vilket har varit ett av våra huvudsyften med intervjuguiden.

Vi tror att intervjuerna kan ha kommit att sett annorlunda ut om samtliga skett i form av samtal i det fysiska rummet där en panelintervju varit aktuellt. Sådana intervjuer anser vi ger större utrymme för reflektioner och snabba följdfrågor, vilket var något vi kunde sakna i Internetintervjuerna. Genom omedelbara följdfrågor kan även en klarare helhetsbild över individens liv skapas då fler detaljer kan ges. Dock anser vi att Internetintervjuerna ändå har positiva aspekter då flera av informanterna antagligen hade haft svårt att dela med sig av sin historia i det fysiska rummet, eftersom detta är ett känsligt ämne och individen är ombedd att dela med sig av många av sina erfarenheter och en stor del av sitt liv. Missbruket är antagligen delar som präglat deras liv både före och efter missbruket, något de arbetat mycket med att acceptera och därför kan det för vissa bli svårt att tala om. Att då genomföra intervjuerna via e-brev kan för intervjupersonerna kännas som en större anonymitet då vi varken har sett eller hört rösten på dessa och därav blir informationen ännu svårare att spåra till individen något som vi anser är positivt.

Sammanfattat kan konstateras att såväl Internetintervjuer som muntliga intervjuer kan innehålla för- och nackdelar. Ett exempel som har nämnts är att en nackdel kan visa sig i Internetintervjuer om informanten på något vis har svårt att uttrycka sig i skrift, vilket medför att vi då inte får ut den information som behövs för att genomföra undersökningen. Muntliga intervjuer kan även innehålla ett motsatt problem, alltså att informanten har svårigheter med att uttrycka sig i tal, vilket även det kan skapa svårigheter att få en rättvis undersökning.

5. Resultat

I detta avsnitt återges de 13 informanternas livshistorier. Dessa beskrivs utifrån en kronologisk ordning där vägen in, tiden under, och vägen ut ur missbruket redovisas. Vägen in i missbruket är uppdelat i underrubriker som hemförhållanden, skolan och experimentellt missbruk., Tiden under är indelat i tillfälligt missbruk, samt vanemässigt missbruk och det sista temat vägen ut ur missbruket består av vändpunkten. Avsnittet kommer även att innehålla ett antal citat som är direkt tagna från informanternas berättelser. Dock har vissa tydliga stavfel korrigerats av oss författare.

5.1 Manliga informanter

I denna del beskrivs männens livshistorier utifrån indelningen som nämndes ovan. I dessa kategorier redovisas en informant i sänder för att ge en tydligare bild av varje berättelse.

5.1.1 Vägen in i missbruk

Hemförhållanden

Simon växte upp i en medelklassfamilj där han är näst äldst bland fyra syskon. Hans far var prästson, som arbetade som ingenjör. Simon tog tidigt det mesta på fullt allvar och hade svårt att avgöra om vissa saker handlade om sarkasm eller ironi, vilket medförde att han blev osäker och förvirrad. Detta bidrog till att samspelet med andra människor blev svårt. Uppfostran skedde med tydliga regler, med synen att barn ska anpassa sig och varken synas eller höras förutom när det passar de vuxnas planer. Det var Simons far som satte gränser i familjen och modern tog bort dessa ”i smyg”, därför var fadern den som blev syndabocken. Simon upplevde det som ett maktspel där barnen blev medel i en kamp mellan föräldrarna. Så länge Simon och hans syskon lydde de regler som fanns i hemmet var det ett kärleksfullt klimat, men han säger: ”att hävda sig var inte populärt”.

Det var ingen i den närmsta omgivningen som missbrukade alkohol och/eller narkotika. Alkohol användes, men inte särskilt ofta. Föräldrarna ordnade middagar och var bortbjudna ibland, det var vid dessa tillfällen det brukades alkohol.

Simon har alltid känt sig utanför, varit självmedveten och oroat sig för hur han uppfattas av andra. Sitt utseende har han aldrig sett någon möjlighet att förändra, och mest funnit sig i att han är den han är. Händelser från barndomen som ständigt återkommer i Simons minne är cykelturer som han gjorde med sin far, eller hans farföräldrar som skämde bort honom, särskilt farmodern som verkade förstå att Simon inte riktigt var som andra, och kompenserade detta med annat.

Adam växte upp i en mellanstor stad i Sverige med sin mor, styvfar, storasyster och lillasyster. Hans biologiska far skilde sig från hans mor när Adam var cirka ett år. Men han bodde i samma stad fortfarande och de träffades regelbundet på helgerna och under längre perioder på somrarna. Uppväxten beskrivs som trygg och harmonisk utan några missbruk i familjen eller i den övriga släkten. De bodde i ett tryggt medelklassområde där barnen kunde springa fritt bland många grönområden, tillsammans med flera andra barn i samma ålder. Under somrar och vinterlov tillbringade de tiden i sommarstugan eller på andra resor.

Adams uppfostning byggdes på kärlek, moral och goda värderingar, dock upplevde Adam att hans uppväxt i viss mån var väldigt överbeskyddad: ”i synnerhet min mor som förlorat sin mor i sin barndom projicerade sin egen otrygghet på oss barn och hon skyddade oss mot allt tänkbart farligt och hotande”. Adams styvfar och biologiska far var två motsatser i både sätt

och bakgrund. Styvfadern var en ordningsam akademiker och Adam liknar honom med Lasse Åbergs karaktär Stig Helmer. Adams biologiska far beskrivs som en "charmig slarver" med ett stort och varmt hjärta: "den enda gemensamma nämnaren för dessa båda manliga förebilder var undvikandet av konflikter". De bråkade aldrig och ilska var ingenting som accepterades i något av hemmen.

Daniel har svårt att minnas sin uppväxt. Han föddes i en större stad i Mellansverige och växte upp tillsammans med sin mor, far och tre år yngre syster. Daniel minns sin far som alkoholiserad och någon som inte gick att lita på. Fadern var sträng och använde livremmen som uppfostringsmetod. Däremot minns Daniel att hans far ansträngde sig för att familjen skulle ha det bra materiellt: "vi var ofta först med den tidens teknik, färg-TV, video med mera". De pengar som blev över drack fadern upp under sina missbruksperioder. Daniel har svårt att veta hur det verkligen var med den saken: "kanske drack han hela tiden och spårade ur mellan varven, jag vet inte". Fadern arbetade på en restaurang och kom hem sent på kvällarna, då satte han sig och drack alkohol till tidig morgon för att sedan sova hela dagen innan det var dags att gå till arbetet igen. Daniels uppväxt präglades av faderns alkoholism, och Daniel säger: "som jag av förståeliga skäl hatade". Daniel kunde inte ha sina vänner hemma eller låta dem sova över. Det blev pinsamma uppträdanden när familjen anordnade middagar eller fest. Fadern blev berusad och flirtade med gästande kvinnor.

Daniel minns särskilt en situation när han var i övre tonåren och han, hans syster, en vän, och fadern skulle resa utomlands tillsammans för att hälsa på faderns släkt. De åkte bil och resan började bra, förutom att fadern började dricka redan på bilfärjan. När de var framme hos släkten uppstod en konflikt och fadern försvann berusad i bilen, körde av vägen men klarade sig helskinnad, "efter den kraschen var det flaskan dygnet runt och jag och min syster fick med hjälp av mamma hemma i Sverige fixa allt med försäkringar och tågbiljetter hem". Daniel minns resan som en mardröm där fadern var som Daniel beskriver "totalt väck" hela resan, han satt öppet och drack alkohol i tågupén och blev aggressiv mot Daniels medresande vän: "han sa att han var en skitstövel och en usel vän till mig". Detta var bland det mest pinsamma Daniel varit med om och: "efter den resan släcktes alla eventuella känslor jag haft för min far för gott." Fadern dog som följd av sitt missbruk och Daniel har inte saknat honom sedan dess.

Daniels mor var den som tog hand om Daniel och systemen. Dessa tre stod varandra mycket nära och såg till att överleva tillsammans. Händelserna med Daniels far bidrog däremot till att modern blev, som Daniel beskriver det, en bitter och besviken kvinna. Daniel minns sin mor med varma känslor, framförallt de stunder hon skapade lycka i deras liv: "med en påse chips och en Cola framför teven en lördagskväll". Faderns alkoholism och moderns bitterhet innebar att det inte var någon kärleksfull stämning i hemmet. Daniel menar att han förmodligen aldrig såg föräldrarna ens krama om varandra, och de delade aldrig sovrum. Däremot stod det klart för Daniel att fadern fick sina behov tillfredsställda på annat håll. Det blev en konstig situation för Daniel när hans mor försökte förklara att fadern var otrogen mot henne för att han drack alkohol, och fadern förklarade sin otrohet med att det inte var konstigt med tanke på hur bitter modern var.

Bertil växte upp tillsammans med sina föräldrar som det enda barnet. Hans föräldrar hade fått vänta i 15 år innan de fick Bertil så han var efterlängtd sedan många år. Bertil minns sin barndom som mycket trygg, varm och kärleksfull, även om den till viss del var lätt överbeskyddande på grund av att föräldrarna fått kämpa så länge för att få sin son. Bertils föräldrar var mycket kärleksfulla och ödmjuka, de ställde ofta upp och hjälpte andra. Bertil

menar att de var rättrådiga och med en bra moral, men att de också var lättsamma och skojfriska. Konflikter var däremot något som inte var bra, Bertil säger: ”så fort det blev lite hårda ord så hyssjade mamma och sa att vi skulle vara snälla”. Bertil fick lära sig att konflikter var fel, fult och farligt.

Åke växte upp på 50-talet och var äldst av fyra barn. Sina tre första år bodde han hos sin mormor tillsammans med sin mor på grund av att hans föräldrar var 18 respektive 19 år. Åke säger att aga ingick i uppfostran och att han fortfarande känner att detta var till men för hela hans personlighet. Åkes farfar och morfar var alkoholister och både Åkes mor och far kom därför från disfunktionella familjer och drivkraften var att deras barn skulle få en bättre barndom än de själva upplevt. Åke menar att hans far emellanåt uppvisade tydliga alkoholistiska tendenser men att hans mor höll ordning på detta: ”inte på grund av styrka utan genom att ramla tillbaka till barndomens upplevelser och bli ett nervöst vrak”.

Åke upplever sin barndom som kärlekslös i utanförskap med en allt för stor respekt för sina föräldrar. Hans mormor dog när Åke var 12 år och henne upplevde han som kärleken i sin barndom.

Jens föddes utanför Stockholm på 60-talet men flyttade till en stad i södra Sverige vid två års ålder. Där växte han upp i en femvåningsvilla i ett arbetarklassområde, eftersom han levde i en arbetarklassfamilj. Hans far arbetade mycket och skapade sig en framgångsrik karriär men tog aldrig ledigt. Hans far drack mycket alkohol i perioder och var alltid berusad på semestern. Jens mor var hemmafru men arbetade som barnmamma, enligt Jens var hans mor: ”en psykiskt sjuk kvinna men hon blev mig veterligen aldrig diagnostiserad”.

Vid nioårsålder köpte Jens föräldrar en villa i ett nybyggt område utanför staden men efter att de bott ett halvår där fick hans far ett arbete i Tyskland dit hela familjen flyttade. Detta blev som Jens uttrycker det: ”en omställning från ett land till ett annat men samtidigt en klassresa från arbetarklass till medelklass på ett ögonblick”. Han menar att ingen i familjen kom helskinnad genom den resan. Jens mor hade tidigare utnyttjat honom sexuellt vilket hon av okänd anledning slutade med när de flyttat till Tyskland. Att bli utnyttjad sexuellt har präglad Jens liv mycket och hans självbild och självförtroende har sedan alltid varit skevt. Boendet i Tyskland varade i fyra år, de flyttade till Sverige och Jens började i högstadiet där. Sammanlagt under sitt liv har Jens flyttat 16 gånger.

Patrik föddes i en större stad på 50-talet som ett efterlängtat första barn. Hans familj var en köpmannafamilj med ett antal skoaffärer. Patriks far var en amatörfilmare så det finns många filmer med Patrik från det att han var mycket liten. Patrik säger att han tidigt kände hur ogästvänlig han tyckte den tillvaron var, och han började tidigt ”spela teater” genom att göra och vara så som han trodde hans omgivning ville att han skulle göra: ”för att bli accepterad”. Han gjorde detta med beröm godkänt och var ett mycket snällt barn.

Patrik menar att hans familj var en: ”perfekt 50-tals familj med en glänsande yta”. Han menar vidare att de passat perfekt för en film om den tidens lycka, baserat allt mer på tingen och allt mindre på äkta relationer. Familjen flyttade till ett område som var för de som han benämner det: ”lyckliga och lyckade”.

Patrik menar att han inte har många minnen från sin barndom, och att det tyder på en känslomässigt torftig miljö: ”var befann sig mamma och pappa? Jag tror pappa arbetade mycket och mamma var ute och förverkligade sig själv med sina väninnor”. De hade barnflickor som tog hand om marktjänsten och när hela familjen var ledig har Patrik en känsla av att de inte hade samma ”leksaker”: ”vi var fem mycket ensamma människor i en glänsande

förpackning”. Alkoholen var en viktig men inte missbrukande del i familjen. Patriks kusiners far var alkoholist och hans känslomässiga lynnighet gjorde intryck i Patriks liv: ”jag har länge varit rädd för arga och lynniga personer”.

I tonåren räddade golfen Patrik: ”när det kändes ogästvänligt hemma flydde jag till golfklubben”. Klimatet i hemmet blev sämre och sämre mellan Patriks mor och far och det talades om skilsmässa. Vid ett familjeråd ville alla barnen stanna hos modern, inte för att hon var bättre eller sämre utan för att hon skulle stanna i huset de bodde i. Det hela rann ut i sanden eftersom mannen Patriks mor skulle gifta sig med drog sig tillbaka då hans hustru hotat med självmord. Patriks far tog livet av sig ett par månader senare: ”vi saknade honom tydligen inte även om han varit borta några dagar när polisen kom och berättade att de funnit honom”. Familjen bearbetade inte detta på något sätt: ”vi lade alla locket på”. Patriks sätt var att inte låtsas om något. Patriks mor började dricka alkohol alltmer destruktivt men de brydde sig inte om det: ”the show must go on”.

Ett minne Patrik har från sin uppväxt inträffade när han var i fyra- fem års ålder. Han cyklade utanför familjens hus i en backe. Senare på dagen skulle han vara barnmannekäng för några bekanta med klädbutik. Patrik cyklade omkull och skrapade upp sig rejält vilket ledde till att han inte kunde gå mannekäng. Han fick ingen tröst efter olyckan utan bara bannor: ”nu kan du ju inte göra oss stolta på mannekänguppvisningen”.

En annan händelse Patrik minns är från han var 19 år och spelade golf tillsammans med ett par kamrater. De passerade klubbhuset och en av vännerna frågade varför det flaggas på halv stång: ”det är pappa som är död säger jag och fortsätter spela som inget har hänt”.

Skolan

Simon menar att skolan var en besvärlig tid eftersom han inte ville gå dit men blev tvingad till det. Han säger att han var rädd för skolan. Simon hade svårt med att lära sig läsa och skriva, vilket bidrog till att han ofta fick sitta i skamhörnet med en dumstrut på huvudet. Lärarinnan som han hade i lågstadiet tillhörde den ”gamla skolan” och hade ingen betoning på eget tänkande. Att läsa högt för klassen blev en pina för Simon som uttrycker det: ”med allt fnitter och skit när man satt där och läste fel och stammade”. Simon menar att han alltid haft ganska udda vänner, och att många av dem idag är alkoholister eller missbrukare. Han umgicks mest med en vän, speciellt i lågstadiet, och i större samlingar hamnade han långt ned i hierarkin. Simon menar att detta var på grund av att han var småväxt och kom sent in i puberteten. I sjätte klass fick han en lärare som på något vis förstod Simon, och han minns denna lärare med värme.

Innan Simon fyllt 16 år hade hans familj flyttat sju gånger, detta på grund av att fadern hade sociala svårigheter på arbetet och därför flyttade runt till nya arbeten. Att finna en ny roll varje gång Simon kom till en ny skola eller vänkrets blev svårt: ”clownrollen var ofta redan upptagen, som värsting fick man åtminstone någon form av bekräftelse”. Simon upplevde skolan som mödosam för det mesta, han hade sen motorikutveckling och lagsporter på idrotten blev aldrig något för honom, däremot var han bäst i individgrenar som löpning och simning. Simon gick nio år i grundskolan och tre år på gymnasieskola som skulle förbereda honom för universitetsstudier. Han hade dock ingen motivation och var under gymnasietiden verksam med bilar, hamnarbeten och småkriminalitet. Simon minns skolan som en hel del bråk, oftast var det tjafs med någon: ”jag upplevde det som om det alltid var någon som skulle försöka hävda sig på min bekostnad, trycka till eller något”.

Adam upplever sig som ett väldigt lugnt barn som hade lätt för att lära sig. Han kunde både läsa och skriva innan han var fem år gammal och när han började i första klass fick han tredje

klassens uppgifter i olika ämnen. Däremot fick han, i andra klass, återgå till sina klasskamraters studietakt då lärarna ansåg att det inte var rättvist mot Adams klasskamrater om han läste före dem. Det pågick diskussioner om Adam skulle förflyttas en eller två klasser uppåt men hans mor motsade sig detta eftersom hon var rädd att Adam skulle hamna utanför.

Adam blev accepterad av både flickor och de tuffa pojkarna. I mellanstadiet började han umgås med lite äldre personer och distanserade sig mot sina jämnåriga vänner. Adam och hans systrar hade inte speciellt många krav på sig hemifrån, och resultatet blev att uppväxten var kravlös och harmonisk, dock i en naiv och överbeskyddad miljö.

Fram till våren i åttonde klass upplevde Adam att allt var bra, då hans mor plötsligt insjuknade i cancer och gick bort tre dagar innan han skulle börja i nionde klass: ”sista tiden vårdades hon i hemmet, men jag stötte bort alla tankar på döden och ville inte inse hur sjuk hon var”.

Efter sin mors död påbörjades en utredning om var Adam och hans äldre syster skulle bo och det slutade med att de båda fick flytta hem till sin biologiska far:

Allt detta skedde väldigt snabbt och mammas död var något vi inte pratade om alls, inga stödsamtal eller liknande. Inom loppet av sex veckor hade min mor gått bort, samtidigt hade jag förlorat min styvfar och min syster, och ryckts upp från mitt barndomshem.

Gymnasiet började bra för Adam och han fick nya vänner även på den skolan. Däremot började han arbeta alltmer på sin fritid och blev mer aktiv inom föreningsliv och sociala aktiviteter. Adam fick där en bekräftelse som han börjat söka, och skolan blev lidande: ”situationen hemma blev alltmer ansträngd och jag tydde mig alltmer hemifrån”.

Bertils mor och far fortsatte att vara överbeskyddande mot honom in i låg- och mellanstadiet. Bertil var duktig i skolan och hade lätt för att lära sig saker, han säger själv att han var ett av klassens ”ljushuvud”. Bertil trivdes bra i skolan och hade många bra vänner, trots att han mobbades på rasterna av några andra barn för att han var lite överviktig och hade glasögon. I slutet av mellanstadiet och högstadiet började Bertil komma in i puberteten och han menar att världen förändrades till att bestå av: ”balla killar och åtråvärda tjejer”. Fram till dess hade Bertil inte gjort någon större skillnad mellan könen och i den nya världen kände han sig osäker och oerfaren. Självkänslan krympte och han försökte följa med så gott han kunde.

Åke menar att skolan gick bra, han var hårt hållen och gjorde som han blev tillsagd: ”det var aldrig aktuellt med fortsatt utbildning utan efter nian var det arbete som gällde”.

Jens började i skolan ett år för tidigt, alltså när han var sex år gammal. Då hans familj flyttade ofta gick han i sex olika skolor, i två olika länder, ända upp till nionde klass. Han hade det ganska lätt i skolan och gick ut med 3.8 i medelbetyg.

Jens ständiga flyttande mellan städer och länder bidrog till att han aldrig hade några vänner som han känt länge men han säger: ”å andra sidan fick jag vidgade vyer och en väl utvecklad social kompetens”.

Jens påbörjade en naturvetenskaplig linje på gymnasiet men bytte sedan till en samhällsvetenskaplig linje. Han lyckades dock inte genomföra en färdig gymnasieutbildning. Hans föräldrar flyttade till Schweiz när Jens var 22 år och han följde med och studerade på en privatskola i cirka ett år men gick inte klart för att för att kunna få ut en examen. Efter ett år flyttade han tillbaka till Sverige där han lyckades slutföra sina gymnasiestudier efter en behandlingshemsvistelse. Han läser nu på högskola.

Patrik gick inte in för att prestera i skolan. Han var en snäll och ganska blyg allvarsam pojke som hade lite svårt för stavning och räkning. Han har inga speciella minnen vare sig positiva eller negativa från skoltiden förutom att han mobbades en tid av några kamrater i sjätteklass, men detta upphörde ganska snabbt. På högstadiet när de flesta andra pojkarna började bli distraherade av flickor och fester blommade Patrik upp: "lite sen i puberteten som jag var och i åttonde klass fick jag diplom för flit och framsteg". Patrik menar att han kunde ha valt vilken gymnasielinje som helst på de betygen men att han var mycket vilsen vad gällde sin framtid. Vid 15-16 års ålder smittade oron från familjen av sig och istället för att välja något som kunde ha varit till nytta i familjeföretagets verksamhet blev det tekniskt fyraårigt gymnasium: "jag var ju så duktig på att mecka med mopeder". Där försvann lusten att studera och Patrik säger att han tog studenten med urusla betyg.

Experimentellt missbruk

Simon började dricka alkohol vid elva eller tolv års ålder. Han tog från flaskorna som blev stående efter föräldrarnas fest. Han blev berusad och kräktes i sängen, och skylldes på magont. Simon minns att detta inte fick några konsekvenser men att han trots allt gillade känslan av att vara berusad. Anledningen till att han började dricka alkohol hade med vänner att göra, det var spännande och ett sätt att tävla. Simon upptäckte även att det blev lättare att behålla sin illusion av sig själv när han var berusad: "jag behövde inte känna utanförskap".

Adam menar att han drack alkohol första gången när han var 14 år gammal. Han drack mest öl och vin, ungefär två gånger i månaden de första åren. Anledningen till att han började dricka alkohol var för att det var spännande och efter sin mors död blev det även ett sätt att lätta på trycket: "jag fick utlopp för mina känslor som jag annars förträngde".

Under ett par år försökte Adam kombinera skolan, arbete och uteliv och som Adam själv uttrycker sig: "i efterhand ser jag att det blev ett sätt att kompensera min stukade självkänsla och ett alltmer utagerande bekräftelsebehov".

Det hela slutade med att Adam hoppade av gymnasiet sista terminen i tredje ring. Han hade då flyttat hemifrån efter att ha konfronterat sin far med oegentligheter rörande sitt arv. Det kom fram att fadern tagit pengar från Adam, men: "detta var inget jag berättade för övriga släkten och i deras ögon var det jag som agerade irrationellt". Fram tills Adam var runt 22-23 år drack han alkohol på helgerna, men efter det ökade intaget och det kunde bli även under veckorna, för att kunna varva ner.

Daniel har alltid varit rädd för att dricka för mycket och bli beroende på grund av faderns alkoholism, men enligt honom själv drack han trots detta för mycket och blev beroende. Första gången Daniel drack alkohol var han 16 år, och det var midsommar. De hade tävlingar i en förening som han var med i och Daniels lag vann, vinsten var två flaskor vin. Eftersom ingen i hans lag tyckte om detta drack Daniel upp en flaska själv. Efter detta kräktes han i ett dygn och efter den händelsen drack han inget på två år. När Daniel var 18-19 år började han en yrkesutbildning där det fanns gamla inrotade alkoholtraditioner när det var fest. Daniel menar att det då skulle drickas på ett manligt och "macho" sätt, där den som blir mest berusad är tuffast. Från den tidpunkten drack Daniel mer eller mindre varje helg.

Bertil började röka och dricka öl på helgerna i slutet av högstadiet. Han menar att alkoholen tog plats i hans liv. Alkoholen tog bort den dåliga självkänslan och gav honom modet att ta plats, ta initiativ och umgås med flickor. Detta blev en rebellisk tid, Bertils moders överbeskyddande beteende utlöste många konflikter.

Festandet med vännerna fortsatte i gymnasiet. Bertil gick naturvetenskaplig linje och klarade sig bra. Efter studenten ryckte han in i lumpen och festandet fortsatte. Eftersom detta var i början på 70-talet, när den svenska proggmusiken föddes, och även hippierörelsen följde Bertil med i de nya vågorna. Han provade att röka hasch ett tag men eftersom det inte fungerade för honom återgick han till att dricka vin och öl.

Åke drack alkohol första gången när han var 13 år, han och hans vänner tog ur ett barskåp från en förälder, och fick ihop en blandning som enligt Åke gjorde en underbar verkan, han minns fortfarande den kvällen kristallklart: ”plötsligt föll allt på plats, jag kände mig hel, stor och stark på ett sätt jag aldrig gjort tidigare, det var alltså hemligheten att kunna stå ut med livet och kunna hantera detsamma”.

Upplevelsen satte tydliga och djupa spår både medvetet och omedvetet och alkoholen fanns alltid från den dagen som en följeslagare och medicin i alla lägen: ”att jag aldrig kunde hantera alkoholen, att jag alltid fick konsekvenser, allt detta var en bisak, det går bättre nästa gång”.

Jens började dricka vid tio års ålder, efter flytten till Tyskland. Jens beskriver detta alkoholintag på följande sätt: ”när jag drack vin så släppte ångesten för första gången i mitt liv, jag upptäckte att jag kunde räta på ryggen och andas när jag var full”. Från och med den gången började han dricka alkohol relativt regelbundet.

När Jens var liten betydde både hans farmor och hans syster mycket för honom. Då han flyttat mycket hade han inte några vänner som han känt under längre tid.

Patrik började testa alkohol i 14-15 års ålder men tyckte inte att det var något märkvärdigt till att börja med. Vid 16-17 års ålder insåg han att det inte var för smakens skull någon drack och tror att det var där någonstans hans första brusning ägde rum. Med sina förträngda känslor var detta härligt, Patrik säger att han blev hel även om det aldrig spårade ur: ”jag ser framför mig liknelsen av att mitt liv varit en film i svart/vitt och alkoholen gjorde livet till en färgfilm”. I samband med studenten fick alkoholbruket mer en form av ”vuxenrit” och att klä upp sig och dricka lagom var att bli vuxen.

5.1.2 Tiden under missbruk

Tillfälligt missbruk.

Simon drack mest vin och öl men vid 15 års ålder började han använda marijuana, vilket han fortsatte med i perioder tills han fick panikångestattacker och var tvungen att sluta. Efter detta eskalerade alkoholkonsumtionen, men även kolhydratmissbruket: ”jag kunde dra i mig en 300 gram choklad o slumra till framför teven.

När *Adam* var 23 år fick han ett chefsarbete och pressen det medförde gjorde att dryckesmönstret ökade i kraft. Adam säger själv att: ”det var enda sättet för mig att kunna varva ner”. Han menar att han även hade svårt att hantera att saker gick lätt för honom, både inom yrkeslivet och i relationen till kvinnor: ”det blev en sport att förföra så många som möjligt”. I efterhand har han insett att det var ett bekräftelsebehov han hade där han inte behövde släppa in någon på livet, och som han mådde väldigt dåligt av.

När *Daniel* var i 20-30 års ålder gick han ut på krogen med sina vänner och de blev ordentligt berusade. I den här åldern var Daniel aktiv när det gäller kvinnor, och han hade många mer eller mindre tillfälliga sexuella kontakter.

Runt år 1990 träffade han sin nuvarande fru och då menar Daniel att alkoholdrickandet från: "krogsupandet övergick till ett som jag upplever det mer normalt Svenssondrickande". De drack vin till maten, lite whiskey till kaffet. Från den tiden fram tills för ett par år sedan blev Daniel sällan "full" utan "lagom berusad". Han hade även flyttat till USA och bodde där i drygt ett år då han gick en krävande utbildning och i och med detta drack Daniel nästan ingenting.

Bertil började arbeta efter lumpen, han träffade en kvinna och de flyttade ihop, gifte sig och fick två barn. Bertil startade även eget företag i slutet av 70-talet. Han upplever att han inte hade några större problem med alkoholen, de festade tillsammans med sina vänner, och Bertil menar att han inte kan se något beroende eller några allvarigare konsekvenser under den tiden, men han menar även: "jag tyckte naturligtvis om effekten som alkoholen gav mig, men jag tror inte vi drack mer än andra".

Under 80-talet försämrades relationen mellan Bertil och hans dåvarande fru, och Bertil arbetade mycket. Det gick bra för hans företag och de köpte ett hus, varsin ny bil och frossade i de materiella framgångarna. Eftersom Bertil reste mycket i arbetet i Europa tilltog drickandet. I och med att konflikterna i hemmet ökade och Bertil fått lära sig att konflikter är fel, smet han undan och drack för att trösta sig själv, Bertil säger att han började "smygsupa".

Åke säger att helgberusningarna övergick på 80-talet till att omfatta även vardagskvällar och ekonomiska förutsättningar förelåg: "den som arbetar är inte alkoholist var ett uttryck förmedlat av min far som jag tidigt tog till mig som en sanning och levde efter".

Jens började dricka alkohol varje helg när han började i högstadiet. Han började även röka hasch i den åldern. Strax innan han fyllde 18 år gick han till akutmottagningen på ett mentalsjukhus och sa att han hörde röster på grund av att han hade tagit LSD. Detta var dock inte sant, vilket han förklarar såhär:

Jag hade aldrig tagit LSD och jag hörde inga röster men jag mätte uselt och visste inte vad jag skulle säga. Jag blev inlagd på en avdelning för tunga narkomaner och det jag inte visste om droger tidigare lärde jag mig av de äldre narkomanerna på avdelningen. Jag blev dessutom medicinerad med tunga läkemedel mot en psykos som jag inte hade haft.

Med jämna mellanrum blev han därefter tvångsinlagd på mentalsjukhuset.

Patrik menar att han hela tiden levde ett alkoholromantiskt liv utan att kunna se några konsekvenser. Alla i hans umgänge gjorde likadant: "festandet var en del av att vara lyckad". Efter skofabriksstudier utomlands hamnade Patrik i familjeföretaget och under loppet av fyra-fem år var han gift, hade köpt ett finare hus och blivit VD för firman. Det var också här han blev introducerad till det han kallar sitt "riktiga missbruk", nämligen treo-comp, som omvandlas till morfin i kroppen. Patrik menar att detta var mycket bra dagen efter och framförallt när alla måsten var för många eller om han var sjuk och egentligen borde ha stannat hemma från arbetet.

Vanemässigt missbruk

När *Simon* började använda heroin menar han att: "det blev möjligt att skita helt och hållet i den känslan av att vara en utomjording, med horse älskade jag hela världen och världen älskade mig tillbaka".

Simon har alltid arbetat mycket sedan han gick ut skolan vilket har varit hans räddning.

När hans andra missbrukande vänner inte hade någonstans att ta vägen kunde Simon alltid gå till arbetet. Han har alltid haft lätt för att få arbete och aldrig varit kräsen när det gäller val av arbete.

Som vuxen har Simon varit distanserad från sin barndomsfamilj, bildat egna familjer, separerat och försökt igen. Vänner har kommit och gått och han har fortsatt flytta även som vuxen, både efter arbete men även efter flykten från sitt missbruk.

Han förstod att han hade problem med alkohol och narkotika, och sökte hjälp ett tiotal gånger innan han gick med i Anonyma Alkoholister. Simon gjorde många försök att sluta: "alltid efter att ha gjort bort mig på fyllan":

Simon höll på med sitt missbruk från det att han var 15 år tills han var 37, men oftast i perioder: "ibland var jag en hel vecka utan något o ibland drack jag eller rökte varje dag flera månader i sträck. Det hade mycket o göra med hur det gick på jobben, hur mycket andra drack o så". Han minns sitt missbruk med slagsmål, häkten, rättegångar med mera, men även med skammen av att vara "utanför".

När Simon beskrev hur en typisk dag såg ut i hans missbruk beskrev han den så här:

Vaknade med bakis eller småfull, drack någon öl innan jobbet, eller tog en halv spacecookie, eller någon benzo, eller kanske lite speed, vad som fanns. Sen jobbade jag till lunchen, stack till systemet, bunkrade upp, drack någon öl under dagen o tog en minifylla på kvällen. Efter en tid fick jag bryta för några dagar för att jag blev så dålig i magen o fick för mycket ångest, men efter några dagars tork, så började det funka igen.

Adam menar att han var precis som vem som helst under tiden i sitt missbruk, förutom att han inte drack som alla andra. Han har alltid haft lätt för sig i sociala sammanhang och blivit accepterad för den han är. Mellan år 1994-1998 bodde han själv och arbetade mellan 60-80 timmar, sex dagar i veckan. Han försörjde sig på sitt arbete och lönen underlättade hans alkoholmissbruk. Eftersom lönen steg successivt kunde han boka resor för att komma utomlands och dricka. Annars gick det som blev kvar på lönen efter hyran och mat, till alkohol.

I och med missbruket minskade kontakten med familjen. Adams barndomsvänner fanns kvar i hans liv, men Adam träffade dem bara för att: "vila upp mig". Adam skaffade sig en ny bekantskapskrets med god ekonomi, han kallar dem: "miljonärernas A-lag". Dessa människor hade mer pengar än de kunde dricka upp och tillbringade sina dagar med att dricka alkohol på uteställen. Dessa blev de enda människor som Adam umgicks med.

Adam menar att han mycket väl förstod att allt inte stod rätt till och att han hade grava alkoholproblem, men att han också hade psykiska problem: "men kände mig maktlös att ta mig ur situationen". Det enda som fick honom att sova var att dricka alkohol precis innan, för det gav honom en stunds vila från ångesten och hans dåliga samvete. Adam menar att hans självförtroende alltid varit högt, men att självkänslan varit: "totalt körd i botten". Han var alkoholmissbrukare fram till år 2003. En situation han minns mer än andra är när han stal en flaska punsch från sin bästa kompis föräldrar. Adam menar att det är skamligt och att han då insåg att han var: "helt körd".

Daniel menar att från början av 2000-talet och framåt började han: "sakta slira utför". Han hade en påfrestande period i äktenskapet, de förlorade ett barn en vecka efter födseln, han var sjukskriven från arbetet i fyra månader, och Daniels moder avled i lungcancer. Under den här perioden började Daniels alkoholkonsumtion öka. Nu drack han även på vardagskvällar: "på vardagarna drack jag bara så jag mådde bra men på helgerna blev det mer". Successivt under den här perioden ökade konsumtionen, och Daniels drickande började spåra ur under

semestern år 2005. Daniel började då smyga med hur mycket alkohol han drack, började dricka tidigt på dagarna för att bota abstinensen, och alkoholen började förlora sin effekt. Daniel menar att han var tvungen att dricka för att må någorlunda bra, men att han aldrig mådde bra av att dricka. Daniel säger vidare att: ”nu börjar jag även få ångest av mitt drickande, dels mådde jag dåligt, huvudet var hela tiden fyllt av planerande för att dricka, jag smusslade, ljög och manipulerade för att kunna dricka”.

Daniels arbete blev lidande eftersom han utförde färre av sina egentliga arbetsuppgifter. Han försökte dölja att han druckit genom att äta bland annat halstabletter. Daniel menar att han aldrig kom till den gränsen att han drack eller var onycter på arbetet: ”men de flesta andra gränser normala människor har sprängde jag”.

I samband med sin moders sjukdom och bortgång var han ledig mycket från arbetet och då accelererade drickandet, detta var på vintern 2005. Desto mer och oftare Daniel drack desto sämre mådde han. Abstinensbesvären blev ett dagligt problem med svettningar, darrningar, ångestattacker i folksamlingar med mera.

Bertils alkoholkonsumtion ökade mot slutet av 80-talet, han drack nu inte längre bara på helgerna. Relationen till sin före detta fru var slut och Bertil ville separera, det blev ofta bråk när han drack. Till slut blev det en skilsmässa och hans företag slogs ihop med ett annat för att komma vidare efter en tids problem. Resandet i arbetet och alkoholdrickandet fortsatte och Bertil upplever att han mådde allt sämre. Han började vid den här tiden ta en återställare på arbetet eller dricka en starköl på lunchen, men ingen sa något. Bertil kunde inte vid den här tiden se att det var alkoholen som bidrog till kaoset i hans liv. Han skyllde istället sitt behov av en drink på sin före detta fru, på arbetet och på andra faktorer. Bertil säger: ”förnekelsen är så stark, jag trodde att när vi väl hade separerat så kommer mitt drickande att lugna ner sig, men ack vad jag bedrog mig”.

Efter skilsmässan ökade drickandet ännu mer, och Bertil drack nu i princip varenda kväll, för att kunna somna: ”jag jobbade på dagarna och gick in i dimman på kvällarna” Bertil berättar vidare att han aldrig visste hur en kväll skulle sluta: ”oftast somnade jag hemma i soffan, men jag kunde lika gärna få ett tokryck och sticka ut på krogen och göra bort mig”. Bertil började isolera sig, och träffade nästan inga vänner, gick inte länge på fester utan började dricka alkohol för sig själv i hemmet. Han började även förstå att något var fel i hans liv och insåg att alkoholen var problemet, men hur han än försökte kan han inte sluta. Bertil säger: ”jag börjar nu bli rejält trasig och full med ångest, skuld och skam, inte minst för mina två barn”. Bertil bestämmer sig för att dra ner på drickandet, sluta dricka, eller bara dricka öl. Men det slutade varje gång med ett nytt misslyckande, alkoholen hade tagit kontrollen över honom. Bertil börjar söka efter hjälp, han pratar med sin företagsläkare och läser i böcker om alkoholproblem.

Efter en tjänsteresa utomlands menar Bertil att allt rasar. Han började dricka direkt när mötet var över, missade planet hem och visste inte hur han skulle ta sig hem. Bertil minns inte riktigt vad som hände, men på måndag morgon vaknade han i kostymen på mattan i vardagsrummet och förstår att det har hänt igen:

Jag känner mig döende, så full av ångest, händerna skakar, jag gråter och känner mig totalt misslyckad där på golvet känns det som jag ligger på randen till ett stort svart hål som vill suga ner mig och jag spjärnar emot. Jag vill leva, inte dö.

Bertil menar att det var vid det tillfället som han nådde sin personliga botten och: ”jag duschar, hittar ett par öl i kylen och får bort skakningarna, sätter mig i bilen och åker till jobbet”.

Åke fick konsekvenser på grund av sitt alkoholmissbruk 1993, han blev inlagd för avgiftning och blev arbetslös på grund av stöld. Han började även fundera över om alkoholen kanske var delaktig i problemet. Följande tio år bestod av sjukskrivningar, avgiftningar, tillfälliga arbeten, behandlingshem, tillfällig nykterhet: ”men framförallt fylla, gärna i kombination med läkemedel, ju häftigare rus desto bättre”.

Jens fick efter intaget på mentalsjukhuset pengar från försäkringskassan. Han åkte då till Köpenhamn i Danmark där han lärde sig ta heroin. Han lärde sig även av äldre kvinnliga missbrukare att prostituera sig vilket ledde till att han under några år försörjde sig och finansierade sitt missbruk genom att prostituera sig för homosexuella män.

Under de följande åren tillbringade han mycket tid på mentalsjukhus och på flera olika behandlingshem.

Hasch och alkohol var de droger som följde honom hela tiden, andra droger använde han i perioder. Han var även uteliggare under flera perioder. Dock var han en produktiv konstnär och hade utställningar i bland annat Tyskland.

Vi frågade Jens hur en typisk dag i sitt missbruk såg ut, och han svarade:

En typisk dag började med att jag vaknade och var sjuk, abstinens, jag satte mig upp och kokte mitt heroin, letade i venerna länge innan jag fick i mig det och sedan var jag tvungen att fixa nya pengar. Allting handlade om att skaffa nya droger, pengar till nya droger och så vidare i ett ekorrhjul som inte riktigt går att beskriva.

Det började knaka i Patriks familjeföretag och hans position ifrågasattes, samme konsult som några år tidigare gjort Patrik till VD gav honom nu sparken och med en syndabockstämpel fick han på nåder arbeta kvar. Här blev treo-comp en lindring för att Patrik upplevde att det var synd om honom och att alla var orättvisa mot honom. Patrik blev arg och greps av revanschlusta, och i samband med ett generationsskifte vid denna tid tog han chansen att starta eget. Han lånade pengar av banken och öppnade tillsammans med hustrun en skoaffär. Allt gick fel och Patrik menar att det var på grund av hans överoptimism och ett allt flitigare knaprande av treo. Patrik menar vidare att den fina fasaden skulle hållas uppe: ”den lyckliga familjen och den framgångsrike mannen”. Patrik har en film från sin 40-årsdag när han packar upp presenter, där var han jätteglad och hade inte en aning om sitt missbruk, men här började han bli beroende och kunde inte vara utan någon dag: ”ganska snart hade jag knutit upp tretton läkare i bekantskapskretsen som var mina langare”.

Patrik blev mer och mer fast i sina tabletter och doserna ökade. Företaget fortsatte att gå dåligt och Patrik fick hjälp att ansöka om konkurs och några veckor efter konkurssökandet skrev läkarna inte ut fler tabletter till honom. Patrik bröt då tvärt ett dagligt missbruk och blev abstinenssjuk: ”blev sängliggande, hur länge minns jag inte men när jag kom upp så började jag söka lindring i alkoholen på olika sätt”. Redan före tablettstoppet hade Patrik vanan att koppla av med en starköl när han kom hem från arbetet. Patriks hustru ogillade det hela och de talade med en läkarvän om hans drickande ett år tidigare, Patrik tänkte: ”jag gör vad som helst bara ni inte rör mina tabletter”. Följden blev att han tog en lättöl framför teven och drack starköl i smyg i källaren. Krisen med företaget löstes genom att de hittade en ny lokal och koncentrerade sig på en sorts skor, som kändes mest lönsamma. Drickandet blev mer och mer destruktivt: ”jag stannade kvar i butiken efter stängningsdags och bedövade mig”. Patrik som trodde han blivit galen sökte hjälp hos en psykiater och några månader efter konkursen sa denna att Patrick drack för mycket och borde söka behandling: ”rätt vad det var satt jag med min fru [...] hos en alkoholläkare [...]. Jag trodde på fullt allvar att han skulle kunna hjälpa mig med det som jag uppfattade som mitt problem- ekonomin”.

När läkaren beskrev behandling hörde Patrik semester, han hade inte varit ledig mer än ett par dagar de senaste åren. I november samma år befann sig Patrik på ett 12-stegs hem. Där fick han en förklaring till sitt pillermissbruk: ”det var att jämställa med narkomani, så häftigt, men alkoholist är jag inte minsann”. På behandlingen fick Patrik för första gången berätta sin livshistoria och menar att inget öga var torrt i hans behandlingsgrupp. Patrik menar vidare att han fick medhåll för sin offerroll: ”inte konstigt att du dricker med allt du varit med om”. Det var ingen som sa så men Patrik tolkade det så. När Patrik kom hem efter 28 dagar hade han för första gången fått känna sann gemenskap och gjort studiebesök på AA med en känsla av igenkännande. Patrik hade lovat sin fru att inte dricka det år som efterbehandlingen varade, vilken bestod av en gruppträff i veckan: ”så nu började jag smyga ännu mer ty kunde jag dricka om ett år så kunde jag ju göra det nu också om än i smyg”. En typisk dag i Patriks missbruk kunde se ut så här:

Jag drack ganska sällan och utan något speciellt mönster eller perioder, alltid korta bedövningsförsök och sällan mer än en dag eller kortare. Jag samlade på något sätt på mig olösliga problem som jag flydde ifrån tills jag blev tvungen att lämna på trycket.

5.1.3 En väg ut ur missbruk

Vändpunkten

Simon menar att en av anledningarna till att han bröt upp från missbruket var när en man började be för honom. Eftersom *Simon* ansåg att han redan provat allt för att sluta gick han med på bönen. Någon vecka efter den händelsen läste han i nya testamentet och fastnade för vissa stycken, bland annat det som sa: "den som skyller på sin bror är själv två gånger värre, och att det man gör mot andra gör man mot sig själv". *Simon* tyckte det stämde in på honom själv och på det viset fick han en tro. Han hade under flera år funderat på hur han skulle leva för att passa in och slippa vara utanför, och via religionen hittade han ett regelverk för hur han skulle leva. Han har lärt sig att livet kan vara svårt ibland men att han måste göra det bästa av det. Om han gör sitt bästa, löser sig allt till det bättre. *Simon* tror inte att Gud är en man med vitt skägg uppe bland molnen som kastar blixtar på dem som är elaka: ”för mig är Gud samma sak som mitt samvete”.

I och med uppbrottet började livet bli bättre för var dag som gick. Suget efter alkohol försvann, trots att han drack av gammal vana. Det var även i vuxen ålder han läste om dyslexi, och om vuxna som levt med detta, han insåg då att han var en av dem, och inte var ensam: ”jag fick en legitim ursäkt till att jag var så konstig, det var inte längre mitt eget fel, det var inte för att jag var dum, eller lat, eller något sånt. Och det fanns andra”.

Simon gick med i Anonyma Alkoholister av uppmaning från en vän som han missbrukat tillsammans med under många år. Genom AA kom han sedan i kontakt med en klinik där han gick ett tag, men han säger att han:

Lessnade på några taskiga jävlar som gömmer sig där, klädda i vita rockar, bland personalen. Jag började plugga själv, skrev högskoleprovet o läste psykologi, konfliktlösning, religion och kriminologi.

Någon behandling har *Simon* aldrig gått, och menar att det är för att han har en uppfattning om att behandlingshemmen är platser där det finns personal som behandlar missbrukarna som om: ”de inte riktigt är som de ska”.

De faktorer som påverkade *Simon* att bli kvitt sitt missbruk var att det inte längre gav någon glädje, utan handlade mest om att ta sig framåt. Han kände att det var dags för en förändring.

Adam menar att anledningen till att han bröt upp från missbruket var att han inte orkade längre, han ville antingen ta livet av sig eller ge upp helt. När hans dåvarande sambo separerade genom att kasta ut honom kom han till insikt. Men han minns bara negativa händelser från den här tiden, tills han kom in på avgiftning och berättade för sin släkt att han hade problem. Släkten hade redan förstått under många år men de trodde mer på psykisk ohälsa än alkoholproblem, eftersom Adam dolt sitt alkoholmissbruk så gott det gick.

Adam gick en öppenvårdsbehandling och fick samtalskontakt. Han höll sig nykter i sju månader och började få ordning på sitt liv. Den dåliga självkänslan fanns fortfarande kvar och Adam säger: ”i varje vaket ögonblick attackerade mina minnen och min känsla av otillräcklighet mig obönhörligt, för innerst inne visste jag att jag borde kunna bättre”. Adam ville få tillbaka sitt liv, och alkoholmissbrukandet fungerade som självmedicinering. Eftersom problemen i grund och botten inte var alkoholen utan något djupare drevs han tillslut till ett återfall.

Det som drev honom vidare i kampen var den starka viljan att komma sina nära och kära närmre, och att få komma till avslut med sin moders död: ”att låta henne få vila i sin himmel, att få visa att jag är en duktig människa som är kapabel till att älska och älskas”.

Adam hade tidigare försökt få hjälp. När han var 25 år uppsökte han psykologisk vård eftersom han kände att det fanns en något inom honom som gav en ständig ångest. Alla handlingar inriktades på att dämpa ångesten.

Efter återfallet, 2004, gick Adam en ny behandling på ett behandlingshem och tog samtidigt kontakt med en psykolog och han menar att det är tack vare psykologen som han hållit sig nykter sedan dess. Adam krävde också att få bli inlåst för att få den hjälp han behövde, han menar att han stod på sig för att han skulle få vård både för alkoholmissbruket och för sin psykiska ohälsa. Cirka två månader in på behandlingen, och efter långa samtal med psykologen började Adam känna sig trygg igen. Han menar att eftersom han är väldigt intelligent och lär sig saker fort var själva missbruksbehandlingen mer en transportsträcka: ”jag visste redan vad som skulle sägas och i många lägen kunde jag mer rent faktamässigt än de terapeuter jag hade”:

Adams bästa vänner, hans moster och styvfar har alltid funnits för honom, och gav aldrig upp hoppet: ”de vände mig aldrig ryggen”. Adam menar att de lät honom få den tid han behövde tills hans själv vågade närma sig dem. Även psykologen betydde mycket eftersom det var han som fick Adam att inse var hans brister fanns och djupanalyserade problemen på ett professionellt sätt. Psykologen talade om hur viktigt det var för Adam att inte döma ut sig som en missbrukare utan fokusera på sina tillgångar och att alkoholen bara var en liten del, men beroendeframkallande. Tilliten är det som Adam haft svårast för, och han menar att det grundar sig i det svek han upplevde när modern dog. Men Adam ser ändå ljus på framtiden: ”idag är det mycket bättre, men har tagit många timmar att bearbeta och det är det som håller mig nykter idag”.

Daniel insåg efter nyårshelgen 2005/2006 att han måste sluta dricka och talade om för sin fru att han hade alkoholproblem och skulle sluta dricka: ”det gick rätt bra egentligen, men jag gjorde ju inget annat än att sluta dricka”. Daniel tänkte att han skulle kunna dricka normalt igen någon gång och detta inträffade snabbare än han trott. På en konferens med arbetet tänkte han att det inte borde vara svårt att inte dricka: ”jag var nog inte alkis på riktigt och var jag det så har jag nog blivit frisk”. Daniel drack två välkomstdrinkar och två glas vin till maten, och han menar att han mådde som en prins: ”gud så skönt det var och inte ville jag ha mer heller”. När han kom hem till sin fru talade han om att han börjat dricka ”normalt” igen och att det inte var några problem. De började dricka vin på helgerna igen, men Daniel stannade inte vid

det, på ett par veckor var han tillbaka i samma manipulerande, ljugande och smusslande som tidigare. Eftersom Daniel en gång tidigare erkänt för sin fru att han hade alkoholproblem fick han vara försiktig med att visa hur mycket han drack. På midsommarafton det året festade han tillsammans med sina vänner. Sedan fortsatte han fira sin semester i tio dagar. Daniel menar att han aldrig mådde bra av att dricka och även denna gång mådde han allt sämre: ”jag sa till mig själv att nu får det jävlar vara nog”. Den natten blev besvärlig, Daniel fick abstinensbesvär redan innan han gått och lagt sig, och på morgonen mådde han psykiskt dåligt, var stirrig, svettig, darrig och laddad med ångest. Daniel menar att han nu hade två val, antingen att dricka alkohol eller söka hjälp, och han sökte hjälp. Han ringde beroendekliniken och fick hjälp med abstinensen, han bad om att få antabus och fick en tid på öppenvården. Genom AA de första månaderna i sin nykterhet, samt en mängd studier i böcker och på Internet om alkoholism har Daniel gradvis byggt upp en stabil nykterhet som närmar sig ett år: ”det absolut primära för mig är insikten om att jag inte kan dricka, jag tål inte alkohol, den gör mig psykiskt sjuk”. Så länge Daniel avhåller sig från att dricka mår han bra och har inga problem: ”utmaningen ligger i att undvika det första glaset, så enkelt och så svårt”.

Bertil menar att efter sin personliga bottennivå insåg han att han inte klarade av att sluta dricka alkohol på egen hand, och förstod att han måste be om hjälp. Genom en arbetskamrat kom han till sitt första AA-möte. Bertil minns det första mötet som att det satt ett 15-tal personer som skrattade och pratade när han kom in i lokalen. Han själv mådde riktigt dåligt, var bakfull och fylld med ångest. Han kände sig rädd, naken och utlämnad. Personerna i lokalen gav Bertil en kopp kaffe och bad honom slå sig ner. När mötet började berättade var och en om sig själva, de kallade sig alkoholister och deras berättelser påminde om Bertils. Bertil blev förbryllad: ”hur kunde de se ut att må så bra när jag mådde så uruselt?”. När ordet kom till Bertil sa han för första gången i sitt liv att han var alkoholist: ”wow, det kändes som man klämmer håll på en stor varböld, det gjorde ont, men trycket lättade”.

Under sin tid med missbruket såg Bertil aldrig sig själv som alkoholist, för honom var det något riktigt illa, något som satt och skrek och urinerade på parkbänken på torget. Bertil menar att han aldrig var där. Personerna på AA-mötet hade också druckit som Bertil, smitit undan och flytt in i dimman på kvällar och helger, arbetat och hållit masken på dagarna, de sa att de insett att de var alkoholister. Bertil säger: ”innan mötet var slut så insåg jag det också, att vardagsrumsoffan hemma var min parkbänk”.

Bertil fick hopp under mötet, han satt tillsammans med personer som gjort en liknande resa som honom, som mådde bra, och hade levande ögon. Bertil fick hopp om att det fanns en lösning för honom. Han kunde inte längre skylla sitt alkoholmissbruk på sin före detta fru, sitt arbete eller andra yttre omständigheter, vad han än skyllde på skrattade de andra alkoholisterna på mötet, de såg rakt igenom honom. Bertil kunde inte längre förneka: ”jag drack därför att jag utvecklat sjukdomen alkoholism, punkt”.

Genom att arbeta med AA:s tolvstegsprogram fick han ta tag i alla viktiga frågor och började förändra sig själv, sitt tänkande och sitt sätt att reagera och förhålla sig till omgivningen. Idag är det över 15 år sedan Bertil blev nykter och han menar att genom att fortsätta gå på AA-möten kan han idag leva ett lyckligt liv i nykterhet.

Åke tog ett beslut 2003 om att lyssna på andra för att hålla sig nykter, och detta berodde på att han börjat utsätta sig själv för livsfarliga situationer, alla hans argument för fortsatt drickande var uttömda. Under sin resa från 13-53 års ålder med sitt missbruk, var ett 30-tal arbeten avverkade, fyra familjer splittrade, sju barn födda, och den längsta nykterheten varade i en vecka. Från oktober 2003 gick Åke på AA i ett år, och arbetade i två år för att få en bättre

förståelse för sig själv. Han gick även en missbruksutbildning under ett år. Idag lever Åke ensam tillsammans med sina två yngsta döttrar och arbetar heltid.

För fyra år sedan träffade *Jens* Jesus:

Jag låg i min soffa och hade bara några öl kvar och hade supit tungt i flera månader.
Jag visste att snart skulle jag få epileptiska anfall och må riktigt dåligt då bad jag till Jesus:
Jesus du måste hjälpa mig. Jesus hjälpte mig.

Jens fick komma in på avgiftning trots att han menar att samhället inte satsar på: ”gamla nerknarkade gubbar”. Efter detta döpte han sig i en Pingstkyrka i södra Sverige. Den ångest han burit på som hela tiden drivit honom till att självmedicinera sig själv försvann i och med hans tro på Jesus och numera kan han hantera sitt liv med hjälp av Jesus.

Han hade många gånger dessförinnan bestämt sig att sluta med drogerna men det var ångesten som drev honom till att börja igen.

Jens har haft tre långa förhållanden på cirka åtta år vardera, varav de två första var med ickemissbrukare som präglades av lögn och smygande. Idag har han varit tillsammans med samma kvinna sedan mer än sju år tillbaka och de har varit gifta i fem år. Han är aktiv i metodistkyrkan och arbetar ideellt i röda korset samt är ersättare i socialnämnden i sin bostadskommun. Han känner att han har en nära gemenskap med Gud och han har ett rikt socialt liv. Han har det bra tillsammans med sin hustru, som även hon har blivit frälst och drogfri. De båda har som Jens benämner det: ”gått igenom helvetet tillsammans och kommit ut på andra sidan, det svetsar samman folk”.

Han har inga egna barn men hans hustru har en vuxen dotter. Jens är förtidspensionär och studerar vid högskola på heltid, när han gått klart sin utbildning och fått sin examen vill han hjälpa andra som lever med missbruk.

I slutet av året försökte *Patrik* gå på många möten, det var ett sätt att fly undan familjen, få förståelse och bekräftelse för vem han var. NA mötena blev en allt viktigare del av hans liv, men han blev inte nykter utan flydde till alkoholen några gånger. Patrik försökte få sin fru intresserad men hon tyckte detta var hans problem och inte hennes. Patrik menar att han allt mer kände känslan av att familjen bara såg honom som en ”plånbok”. Patrik flyttade ifrån hemmet ett tag och levde på stadsmissionen: ”någonstans djupt i mitt inre visste jag säkert att jag inte hade någon möjlighet att bli nykter i familjen, men det hela rullade på, vi skulle ju bli den lyckliga och lyckade familjen igen”.

Patriks fru ställde ultimatum: ”ett återfall till och du är inte välkommen hem igen, det blir skilsmässa”. Familjen planerade att flytta till ett mindre radhus och Patrik följde med i planerandet, en helg när hans fru reste bort var hans uppdrag att måla i det nya hemmet inför flytten. Patrik minns att han laddade upp med ett par flaskor starksprit: ”jag kunde ju ta lite när jag målade, nu när jag var för mig själv”. Det blev inte mycket målade den helgen, istället menar Patrik att det blev ett försök till att ta livet av sig genom alkoholen, helt utmattad utan att kunna äta eller dricka höll han på att avlida. Med sina sista krafter ringde han till sin bror som kom och hämtade honom. Med kraftansträngningar lyckades Patrik ta sig in i broderns bil, men när de kom till akuten fick han bäras in på bår, han fick kramper och höll på att svimma. Cirka ett dygn senare vaknade han upp i ett rum och insåg att något hänt: ”jag började fyllas av energi som jag inte kände igen och inte förstod var den kom ifrån [...] nu var jag FRI, äntligen kunde jag börja ta hand om mig själv, för första gången i hela mitt liv”.

5.2 Kvinnliga informanter

I denna del beskrivs kvinnornas livshistorier utifrån indelningen som nämndes ovan. I dessa kategorier redovisas en informant i sänder för att ge en tydligare strukturering av deras berättelser.

5.2.1 Vägen in i missbruk

Hemförhållanden

Birgitta växte upp i ett villasamhälle i mellersta Sverige, tillsammans med sina systrar som är tolv och sju år äldre än henne, och med sin bror som är åtta år äldre. Hennes mor var hemma om dagarna när *Birgitta* var liten, men började arbeta halvtid när *Birgitta* gick i andra klass. *Birgittas* äldre syskon fick sitta barnvakt när hon var liten eftersom både modern och fadern spelade mycket bridge. Med tiden var modern hemma mer, och fadern borta på egen hand. *Birgitta* upplevde att fadern inte var hemma ofta överhuvudtaget. Systrarna har fungerat som extramödrar åt *Birgitta* och hon upplever att hon var mycket bortskämd trots att brodern var sjuk i tonåren. *Birgitta* fick mycket kärlek från sina syskon och sin mor, men menar att det var ganska kargt och kallt i alla fall: ”pussar och kramar är ingenting som jag kommer ihåg i alla fall”. *Birgitta* menar att de ”tassade på tå” för både brodern, som var sjuk, och för fadern som var sträng. *Birgitta* säger:

Egentligen var jag nog mest rädd för honom och var mycket noga med att vara till lags. Jag minns honom faktiskt mest som en som kom hem efter jobbet, trött och sliten, och då skulle det vara tyst tills han försvann iväg igen på sina kvällsaktiviteter.

Birgitta minns inte mycket av sin far vilket hon inte anser är konstigt: ”han var ju liksom aldrig där”.

Det förekom sällan alkohol i hemmet, och föräldrarna umgicks inte med andra. Det blev bara alkohol på jularna, som de firade med sina släktingar. *Birgitta* umgicks i ett litet gäng på fem personer i olika åldrar, även en bit in under skoltiden. De var bästa vänner allihop och ibland var även andra barn med och lekte. *Birgitta* minns att de gånger hon varit osams med någon av dem var när hon inte fick bestämma: ”då blev jag riktigt sur och kunde hålla mig undan i flera dagar”.

Birgittas föräldrar skilde sig när hon nyss fyllt tio år och hon minns att alla var ledsna utom fadern. Det var han som flyttade och hade velat göra det i många år, men valde att fortsätta äktenskapet för barnens skull. Vid den här tiden hade systrarna redan flyttat hemifrån, det blev *Birgitta*, brodern och modern kvar hemma. Modern började då arbeta heltid och *Birgitta* fick hjälpa till med kvällsmaten. *Birgittas* mor träffade en ny man och cirka ett år efter skilsmässan flyttade han hem till dem. *Birgitta* avskydde honom redan från början eftersom hon tyckte han tog hennes mor ifrån henne. Eftersom hon inte längre stod ut hemma skyllde hon på att hon behövde vara ute med sina vänner. *Birgitta* tog den nya mannen som anledning för att strunta i allt ansvar och göra som hon ville.

Birgitta har alltid haft en dålig självkänsla. Hon menar att hon var småknubbig som liten och alltid känt sig för lång, och för tjock. Hon hade hellre velat vara liten och fin. Hon upplevde att alla andra var mycket sötare och finare än hon.

En händelse *Birgitta* minns från sin barndom var att hennes mor var sur på hennes far för att han drack alkohol. Det var julafton och han gick och tog en liten klunk på groggar hela dagen. Modern drack aldrig och syskonen drack ofta när de umgicks med sina vänner, men då var aldrig *Birgitta* med. Därför var onyktra människor något ovanligt.

En annan händelse som påverkat *Birgitta* mycket var när hon var hemma hos sina två vänner, som var syskon, och de skulle åka till sin mormor och morfar, och den kvällen fick

inte Birgitta följa med dem: ”jag blev så ledsen och arg att jag beslöt mig för att aldrig leka med dem igen”.

Birgitta gick hem och la sig på sängen och började dagdrömma:

I dagdrömmen var jag en kille som alla älskade, som alla ville leka med och som hade hur mycket pengar som helst. Jag fick allt jag ville, köpte allt jag ville och jag tyckte om att dela med mig av allt till mina vänner, men de två syskonen fick inte vara med. De bönade och bad, men jag var hård och kall, de fick minsann gå hem till sig istället.

Efter den kvällen började Birgitta dagdrömma ofta, och kunde välja bort att leka med sina vänner i flera dagar för att drömma sig bort till en värld som var snäll mot henne: ”en värld där jag var kung och bestämde över allt och alla”.

Anette föddes i början av 50-talet och växte upp tillsammans med sin mor, sin far, samt tre äldre systrar. Hon var ett ”sladdbarn” och hennes yngsta storasyster var sju år äldre än henne själv. Innan Anette föddes hade hennes familj det svårt ekonomiskt, hennes mor hjälpte andra människor att städa och hennes far hade olika arbeten beroende på vad som fanns att få.

Anettes far var sjuk, han hade ramlat ned för en trappa och fått diskbråck och var därför sängliggande i perioder. Familjen bodde i ett hus med två rum och kök, med utedass, vedspis och inget vatten inomhus: ”ibland när vi vaknade kunde det vara is på vattenspannen som stod i hallen”. Anette delade sovrum med sin mor och fadern sov i köket i en soffa.

Hon upplevde sig själv som ett ensam barn eftersom hennes syskon var mycket äldre än hon själv. Hon tyckte inte att det fanns en självklar plats för henne och Anette säger: ”jag tog på mig skulden för att ha gjort min mammas liv besvärligare med att jag kom till”.

Det plågade Anette att hennes mor haft en besvärlig barndom, även hennes far hade liknande erfarenheter men eftersom han var alkoholist och besvärlig emellanåt var det enklare för Anette att inte tycka lika synd om honom. Hennes mor hade det största ansvaret för pengar och för att allt skulle fungera i hemmet: ”hon var ofta dödstrött men mycket stark”.

På somrarna hade Anettes mor och far sommargäster och under flera år hade de ett par utan barn som bodde där. Kvinnan hjälpte Anettes mor med att tvätta och sticka till Anette och vid ett tillfälle frågade paret om de fick adoptera henne, men Anettes far sa nej.

Under uppväxten var Anette ofta i staden och på semester med det paret och hon minns de gjorde många roliga saker tillsammans.

Anette menar att hennes mor var en mycket snäll och ”mammig” mor. Hon kramade henne mycket men Anettes stora sorg menar hon var: ”att hon inte såg mig”. Anette har hela sitt liv försökt förstå varför och detta har bidragit till att hon inte känt sig välkommen utan mer som någon som bara fanns. Anettes uppfostran bestod mest av att hon skulle klä på sig ordentligt, äta och vara försiktig: ”sen gjorde jag mest som jag ville”.

Anette menar att det var mycket bråk hemma, speciellt mellan hennes bror och far. Hennes far gjorde slut på familjens pengar och kom hem berusad. Hon säger att han var svartsjuk på hennes bror på något sätt och tror att det var för att de stod varandra så nära och att han inte gillade alkohol. Anettes far var besvärlig och retsam och han provocerade Anettes bror och vid flera tillfällen blev det slagsmål mellan dem. Hon minns särskilt en gång: ”en gång kommer jag ihåg så tryckte min bror ner pappa i kökssoffan och knäckte hans revben. Jag satt under köksbordet och skrek och mamma skrek sluta innan du gör dig olycklig och åker in i fängelse”.

Anette trodde att hennes bror skulle ta livet av fadern den gången. Dessa händelser blev dramatiska för henne och hon trodde att det gällde liv eller död, hon menar även att hon än idag är konflikträdd men arbetar med det.

När Anettes far var nykter var han trevlig och snäll, och Anette säger: ”han såg mig vid de tillfällena”. Anette tyckte mycket om sin far från början men eftersom resten av familjen ofta var arga på honom kom hon i konflikt med vad hon kände för honom.

Anettes självkänsla har alltid varit mycket låg: ”jag har alltid varit rädd för allting, har alltid tyckte att jag varit ful, fräknig, tjock, och inte nog med det utan jag rodnade även väldigt lätt vilket mina klasskamrater ofta retade mig för”.

Anette har känt sig obekvämt tillsammans med andra och försökt känna av vad de vill för att anpassa sig till det för att bli omtyckt och få vara med. Hon menar att hon alltid varit sin egen domare och dömt ut det mesta på förhand. Anettes ständiga kritiserande av sig själv har bidragit till att hon inte tål kritik, hon menar att hon inte kan ta det för vad det är utan att hon alltid tar det personligt och upplever att hon inte duger. Hon säger: ”jag borde inte ha funnits till, är fel hela jag”.

Mia föddes 1961 av unga föräldrar, hennes mor var 19 år och hennes far var 20 år. Mias mor studerade och hennes far försörjde familjen: ”det var tydligen ett val dem emellan, vem som skulle göra karriär, nu när de fått barn och bildat en familj”. De bodde i en lägenhet i en mindre stad och Mia tillbringade största delen av dagarna hos en dagmamma som bodde granne med dem. Mias mormor betydde mycket för henne, och hon var ofta hos sina morföräldrar som bodde några mil bort.

Mia menar att hennes mor alltid varit psykiskt labil. Hon åt mediciner från det att Mia föddes och utvecklade även ett alkoholmissbruk med åren. Även Mias far är alkoholist idag. Det var ofta oroligt i hemmet, modern fick nervsammanbrott och skrek, inte sällan gav hon sig på Mias far med knytnävarna. Mia fick även en bror 1973.

Mia menar att hon längtade mycket efter sin mor under de första åren av sitt liv: ”dagtid var hon aldrig hemma, och när hon väl kom, så hade hon alltid mycket att göra”. Mia minns att hon försökte påkalla sin moders uppmärksamhet genom att vara snäll och duktig, hon bäddade ofta familjens sängar, dukade till middagen och skalade potatis. Mia städade och gjorde fint för att modern skulle bli glad och för att undvika att hennes föräldrar bråkade. Mia talar även om att hon hade en livlig fantasi under den här tiden och det var ofta hon som hittade på vad kamratgänget på gården skulle göra.

Mias dagmamma var en riktig hemmafru och de fick husmanskost där varje dag. Mia menar att hon i vuxen ålder frågat sig själv varför dagmamman inte betydde mer för henne än vad hon gjorde och de har pratat om detta. Dagmamman har senare berättat att hon varit rädd för att Mia skulle fästa sig för mycket vid henne: ”jag blev ju ofta inburen till hennes säng på mornarna innan jag vaknat och sedan tillbringade jag ju nästan hela min vakna tid där, kanske höll hon mig avsiktligt på avstånd”.

Mia menar att hon har få känslominnen från sin barndom, men en händelse hon minns är att hon ska krama sin mor som böjer sig ner, men Mia måste krama försiktigt för att moderns frisyra inte ska rufas till. Ett annat minne hon har beskriver Mia så här: ”mamma och pappa bråkar för fullt. Jag sitter under ett bord i vårt sovrum, ser månen genom persiennerna och så ber jag till Gud att han ska få dem att sluta”.

Linda kallar sig själv för ett ”vuxet barn”. Hon växte upp med sin mor och far som var gifta. Fadern var alkoholist och narkoman och väldigt våldsam i hemmet. Därför skiljde sig föräldrarna när Linda var cirka tre år. Lindas mor och far hade fortfarande kontakt men det blev rörigt. Modern hade inget eget missbruk men utvecklade en depression och skadade sig själv. Linda har ändå känslan av att hon varit trygg under uppväxten eftersom modern haft perioder när hon mått bra. Det var ofta poliser hemma hos dem eftersom det var en besvärlig

situation med fadern som fått besöksförbud. Det låg ett hot över Linda om att hon skulle bli kidnappad av fadern som inte var av svenskt ursprung. Linda fick träffa sin far, men i ett övervakat samtal tillsammans med en annan vuxen. Trots besöksförbudet kom fadern hem till dem ibland när han var påverkad och kunde bete sig illa.

Linda minns särskilt en händelse från sin uppväxt när hon var fem år. Hennes kusin satt barnvakt åt henne och de var därför ensamma hemma. De bodde på andra våningen i en lägenhet och fadern som var påverkad hade klättrat upp på balkongen och ville komma in. Linda minns att det var obehagligt. Hennes kusin blev rädd och ringde Lindas mor som i sin tur ringde polisen. Lindas far krossade en ruta in till vardagsrummet och hoppade sedan ner från balkongen på gräsmattan och blev jagad av poliserna. Linda menar att hon nu efteråt förstått att fadern var påverkad eftersom han inte skadade sig, men då blev hon chockad över att han klarade av det: ”oj vad duktig pappa är som klarade att hoppa ner från balkongen och reste sig upp, vilken superman!”

Linda minns även att hon kände sig trygg hemma trots allt som hände, hon kände sig trygg i sitt rum och tyckte om att leka och rita. Linda säger att hennes självförtroende var gott, och att hon gjorde sin egen fantasivärld där det var ganska trevligt. Hon mådde bra och tyckte inte det var konstigt att hon ibland fick ta hand om sin mor och att hennes far betedde sig illa och att alla var oroliga för hur det skulle gå: ”jag kände mig speciell tror jag, jag anpassade mig ganska mycket”. Linda upplever inte att hon var rädd eller mådde dåligt.

Relationen till sin mor var väldigt bra, men kanske ändå lite för bra: ”jag blev något slags skydd mot pappa”. Med tiden Linda växte upp blev hon förälder åt sin mor när hon var sjuk. De stod varandra nära och hon kunde hoppa upp i sin mors knä och känna sig trygg. Linda kände även ansvarskänslor för sin mor för att hon måste skydda henne från fadern.

Tina växte upp tillsammans med sin mor och far i en villa. I familjen var de sju syskon och Tina är näst yngst. Tinas föräldrar var aktivt högt uppsatta politiker med mycket ansvar och åtaganden. Familjen var fadderfamilj åt många flyktingar under hennes barndom och huset var alltid ”fullt och livat”. Fadern var alkoholiserad under en period och modern var pillermisbrukare. Tina minns hemmet som varmt, kärleksfullt och fantastiskt med många olika religioner, samhällsmedvetna diskussioner, gårdsfester med mat från hela världen samt musik.

Tina tror det var svårt för hennes föräldrar att hitta tid till barnen. Sommarloven prioriterade föräldrarna till barnen och familjen åkte på bilsestrar över hela Sverige, vandrade i fjällen, Tina säger: ”det är fina minnen”. Tina minns även att under den tid då hennes far drack var det mycket gräl, skrik och hot om skilsmässa, och hon var ständigt oroad över detta.

Ett annat minne Tina har från sin uppväxt beskriver hon såhär:

En gång när jag ville pappa något och han stod i hallen, han stod och stirrade rakt in i väggen, hade stått på samma sätt ett bra tag, han skrek åt mig, men unge ser du inte att jag är upptagen, det har etsat sig fast.

Anna växte upp i södra Sverige tillsammans med sin mor. När Anna var fyra år träffade modern en ny man som hon gifte sig med och de fick två barn. Anna har inte haft någon nära relation eller kontakt med sin biologiska far: ”han har dykt upp nångång, sen har jag varit med honom i Spanien någon gång när jag konfirmerades”. Däremot hade Anna en nära relation till sin styvfar även om hon aldrig kallade honom för ”pappa”, men han fungerade som en far i familjen. Anna menar att hon alltid känt sig utanför, för styvfadern var trots allt inte hennes riktiga far och menar att dagarna gick åt till att dagdrömma:

Jag har gått och fantiserat om att en vacker dag så kommer min pappa hit och hämtar mig, då förklarar han varför han varit borta, sådana här fina drömmar, han kommer på en vit häst, tar mig till ett slott och där ska vi bo, så det var ju mycket sådana här tjejdömmar. Men han kom ju aldrig på någon vit häst, han kom i en gammal rostig bil med en massa andra ungar och fruar kändes det som.

Anna menar att hon stod sin styvfader närmre än sin mor, för hon ställde enorma krav på att alltid vara perfekt: ”annars är du inget skit värd”. Anna skulle vara duktig och hålla fint på sitt rum, och menar att det alltid var ”tiptop” hemma hos dem, hon skulle ha alla rätt på prov och de var alltid jätteglesa och söta när grannarna kom och ringde på dörren: ”man skulle vara den söta familjen”.

När Anna kom in i puberteten började hon demonstrera och hon och modern blev ovänner när Anna var tolv år, Anna blev då ivägskickad till sin morbror. När Anna var 14 år stal hon pengar från sitt arbete och när hon var 16 år fick hon bo hemma hos någon annan som skulle få ordning på hennes liv: ”för det var bara mig det var fel på, min mamma hade ju inga problem, utan det var jag som hade fördärvat hela min familj”.

I gymnasiet flyttade Anna hem till sin mormor och hon menar att de alltid haft en nära relation: ”hon är som min mamma liksom”.

Anna menar att hon aldrig haft bra självkänsla, men att hennes fasad utåt nog hade det. Hon har hela tiden fått höra att hon är så artig och väluppfostrad och det var hennes sätt att få uppmärksamhet, Anna har aldrig helt vågat vara ärlig fullt ut utan mer anpassat sig efter dem hon umgått med: ”jag har aldrig haft någon egen personlighet och då har man jättedålig självkänsla”.

Skolan

Birgitta menar att hela skoltiden i stort sett var bra, hon trivdes men kände sig till en början lite utanför eftersom alla andra hade gått i lekskolan tillsammans. Birgitta var blyg och rädd för att göra fel när det gällde skolarbetet. Hon blev bästa vän med en flicka från första klass till sjätte klass. Den vännen var mobbad av de andra och Birgitta stod alltid kvar och försvarade henne mot framförallt pojkarna i klassen: ”då kände jag mig stark”. I sjunde klass byttes vännen ut mot några andra tjejer som var tuffare och mer framåt. Birgitta tror att hon uppfattades som snäll och lydig av lärarna, åtminstone i låg och mellanstadiet. I högstadiet blev hon uppkäftig och började skolka och göra som hon ville. I nionde klass skärpte hon dock till sig, även om hon inte lade ned mycket tid på studierna, men hon var i alla fall närvarande och gick ut med medelbetyg. Efter nionde klass började hon arbeta som barnflicka. Modern hade sagt att hon inte hade råd att försörja henne om hon skulle fortsätta studera, och Birgitta hade heller ingen lust att börja i gymnasiet.

Anette såg skolan som ett nödvändigt ont och upplevde den som att hon bara var rädd den mesta tiden. Hon hade lätt att få vänner och har alltid lekt mycket. Men Anette menar även att det var lättare i småskolan eftersom hon inte var medveten om allt då. Anette säger att hon klarat sig skapligt i skolan men att hon var lat: ”mamma hade behövt ligga på mig lite, har haft svårt för att komma igång och avsluta saker”. Längre upp i åren hade Anette en känsla av att inte vara tillräckligt bra på alla områden, hon rodnade ofta och mycket vilket bidrog till att hon försökte undvika att bli uppmärksam, men Anette säger att hon också: ”längtade efter att någon såg mig”. Anette menar att hon tyckte illa om vissa av lärarna som gjorde bort henne vilket ledde till att hon rodnade, det blev ett stort handikapp att ständigt vara rädd för att rodna.

Anette minns en episod som hände i tredje eller fjärde klass, hon var då i slagsmål med en

annan flicka på en rast och den flickan var stark, som sista vapen tog Anette en blyertspenna och stack henne på kroppen. På lektionen fick Anette ovetta och magistern sa till Anette: "du kommer säkert att bli en sån där ragata som finns på stan".

Anette minns även att hon blev retad för sin far och för att klara av det förnedrandet säger hon att hon lärde sig att: "bli mycket slängd i käften". Senare förstod Anette att många var rädda för henne eftersom hon verkade tuff och säker.

Anette gick nio år i grundskolan och två år på fackskola där hon läste social/natur. 1982 tog hon tjänstledigt från sitt arbete och gick en dekorationsutbildning, vilket hon tyckte om.

Mia menar att hon var ett "A-barn" nästan hela skoltiden. Hon var bäst i klassen, snäll, lydig och ordentlig. Mia hade alltid kamrater men ingen riktigt nära vän förrän i femteklass. Mia menar att trots att hon både var en plugghäst, knubbig och med glasögon kan hon inte minnas att hon blev retad: "jag tillhörde inte riktigt nördarna men var en av de där tjejerna som inte riktigt räknas". Hela Mias tonårstid är kantad av olycklig kärlek och hon har dagböcker från när hon var 15-16 år. Under denna tid utvecklade Mia ätstörningar och dagböckerna genomsyrades av: "varför kan ingen älska mig?".

Mia slutade i skolan efter niondeklass och flyttade hemifrån strax innan hon fyllde 17 år: "mycket beroende på att min mor hade en vedervärdig period just då med både sprit och tabletter i en salig blandning".

Mia hade försökt få sin mors uppmärksamhet och erkännande genom att vara bäst i skolan men även då hon visade upp alla rätt var det inget speciellt med det. Hennes föräldrar var inte speciellt intresserade av hennes skolgång och gick sällan på föräldramöten: "jag fungerade ju så bra så det fanns ingen anledning".

Linda tyckte skolan var rolig men frustrerande för att hon inte hade lika mycket tålamod som de andra barnen. Hon fick sitta bredvid och räkna matematik och hon skulle lära sig: "när det inte gick blev det katastrof, och när det gick bra var det som att gå på moln, det var helt fantastiskt".

Relationen till manliga lärare var problematiska. Redan i fjärde klass började Linda skolka och bete sig illa och hon kände tidigt att hon fick skulden för det mesta. Linda har haft svårt med vänner som barn. Hon kunde inte ha många samtidigt, hon tyckte om att umgås i grupper men det blev svårt. Samtidigt var det svårt att umgås med bara en eftersom hon ville ha fler vänner. Linda säger att hon alltid haft svårt med sin egen roll tillsammans med andra barn. Linda har haft svårt med sociala relationer och kände sig utanför: "jag var känslig, väldigt känslig och blev lätt stressad".

Ett minne från tredje klass finns fortfarande kvar i Lindas minne. De skulle ha uttagning till en kör och en man kom för att hålla i provsjungningen. Alla fick gå från klassrummet ut i tamburen för att provsjunga och Linda tyckte det var spännande. Hon gick ut för att provsjunga men blev inte uttagen och det blev en jobbig situation: "jag hade svårt med misslyckanden, det satte jättestora spår, jag kände mig kränkt". Linda menar att hon haft svårt att hantera vissa känslor och känt utanförskap en lång tid och blivit arg och irriterad på människor som inte gjort som hon velat eller känt.

Linda kunde växla väldigt mycket mellan olika roller, hon hade lärt sig att vara "clownig", underhållande, söt och gullig för att få alla på bra humör, men hon kände innerst inne att hon var blyg: "med nya människor var det läskigt, och med manliga lärare var det jättekonstigt". Men Linda tror ändå att hon var glad och bekymmersfri under sin uppväxt: "de jobbiga känslorna begravde jag djupt inom mig".

Linda gick ut hela grundskolan och blev inskriven på gymnasiet men fick inga betyg

därifrån.

Tina blev mobbad i skolan från första klass till nionde klass och hon hade ett fåtal vänner som lekte med henne: ”typ i smyg efter skolan”. *Tina* började ljuga för att få uppmärksamhet men det förvärrade bara allting. På högstadiet gömde hon sig helst på rasterna och efter skolan cyklade hon alltid ner till kiosken där alla träffades: ”fast jag var medveten om att bli utfrysad, hånad och bara känna mig värdelös”. *Tina* försatte sig i dessa situationer och tvingade sig på folk som hon var medveten om inte ville ha med henne att göra. Under nionde klass började hon umgås med äldre killar, blev av med oskulden med: ”en kille som hade detta som fritidsintresse”. Sedan dess har *Tinas* sex och kärleksliv varit väldigt destruktivt. *Tina* började dricka redan i sjunde klass och det hände att hon drack i skolan, hon började även röka då. Hon skolkade mycket och umgicks med sina äldre kamrater.

På gymnasiet gick hon det estetiska programmet: ”teater har alltid varit en passion för mig”. Hon gjorde ett fåtal uppsättningar men ingen karriär där på grund av mycket skolk, alkohol och hon började även röka cannabis.

Anna har alltid haft lätt för att lära sig saker, och hade högsta betyg i alla ämnen utan att läsa mycket, men menar att det mest var för att göra sin mor nöjd. Om hon skulle ha prov behövde hon kunna alla sidorna utantill: ”så det var ju bara att sitta hemma en hel vecka och göra det liksom”. *Anna* menar även att hon var duktig på att vara en söt och trevlig människa inför hennes lärare.

Anna har alltid haft gott om vänner och menar att hon aldrig satte sig utanför. I sjunde klass umgicks hon med dem som gick i nionde klass och menar att det var spänningen som drog. Hon hade alltid fått höra att hon var väluppfostrad och duktig och när hon började umgås med de äldre anpassade hon sitt beteende efter hur de var, och blev likadan själv, för att passa in. *Anna* menar att alla älskade att vara med henne för hon var en riktig ”partymänniska” och var med där det hände saker.

Om det var en kille som *Annas* mor inte tyckte om tog det inte mer än ett par dagar innan hon var tillsammans med honom: ”i ren trots mot min mamma, det kändes skönt att göra så och sen gå hem med honom och skratta henne rakt upp i ansiktet”. *Anna* har alltid haft känslan av att vilja hämnas på sin mor. Om *Anna* ställde till med något i skolan blev hon duktig på att skylla ifrån sig på någon annan och slingra sig ur det.

I gymnasiet gick *Anna* handel och kontor: ”för att man skulle” och fick medelbetyg eftersom hon inte närvarade särskilt ofta. Hon var där och gjorde sina prov och på det viset klarade hon sig eftersom hon fick alla rätt.

Experimentellt missbruk

Birgitta började dricka alkohol och sniffa som elva till tolvåring. Hon kände från början att det gav henne en befriande känsla och en självsäkerhet som hon aldrig haft tidigare. *Birgitta* och hennes bästa vän umgicks mycket med äldre personer och ibland satt de barnvakt och blev bjudna på alkohol av modern till barnet och hennes vänner. *Birgitta* menar att de då kände sig stora och betydelsefulla eftersom de äldre ville umgås med dem. På hösten i sjunde klass började *Birgitta* dricka alkohol nästan varje helg. Eftersom *Birgitta* var blyg befriande alkoholen henne från all blygsel och hon vågade vara sig själv.

Anette drack sig berusad första gången det året hon skulle fylla 17 år. Känslan av att vara berusad var behaglig och *Anette* menar att när hon drack fick hon en slags vila från sitt självfördömande: ”jag tyckte om mig själv och alla andra, kände mig framför allt inte

obekvämt och fel”. Anette fick en säkerhet genom alkoholen som hon menar kändes som balsam för hela henne, hon tyckte hon blev stor och vacker. Anette drack alkohol vissa helger i måttliga mängder.

Mia festade mycket från 15 års ålder men blev nästan aldrig berusad. Dock menar hon att hon trots allt gillade känslan av att vara berusad: ”livet blev roligare”. Hela sitt liv har Mia tyckt om alkohol och dess verkan, både i sina tonår och under en studieperiod på universitet. Hon hade dock drickandet under kontroll och blev väldigt sällan bakfull.

Linda minns att första gången hon tog sina första bloss på en cigarett var när hon var fem år och hittade den utomhus. I fjärde klass började hon dricka öl och då rökte hon också: ”jag började röka jättetidigt”. Hon fortsatte dricka alkohol och tyckte det var spännande och skönt, Linda menar att hon fick positiva känslor av alkohol.

I åttonde klass provade Linda hasch men säger: ”jag ville aldrig bli som pappa för han var narkoman”. Linda menar att hon gick över en tydlig gräns när hon började med det. Hon provade några gånger men tyckte det var konstigt, för hon hade ingen kontroll. Det var en konstig känsla, även med alkoholen hade hon en konstig relation. Det var befriande men samtidigt jobbigt att tappa kontrollen därför försökte Linda ha kontroll över hur mycket hon drack för att inte bli för berusad: ”det var ett himla experimenterande”.

Tina drack första gången när hon var cirka tolv år gammal, alkoholen stal hon från sin mor och far och drack några gånger ensam i smyg, och senare med vänner. Tina höll sig hemifrån och de enda som ville vara med henne var äldre och de drack alkohol: ”därför drack jag”.

På gymnasiet sökte Tina sig till dem som såg spännande ut: ”de som satt på gräsmattan med flummiga kläder och rökte hemrullade cigg, så cannabis kom naturligt in”. De blev ett gäng som alltid höll ihop med kriminalitet, bilstölder, inbrott med mera. Tina träffade ännu äldre killar som hanterade amfetamin: ”det var nytt och spännande”. Tina testade det som bjöds: ”jag ville impa och ha den häftigaste killen, han var oftast även den otrevligaste”.

Anna var tolv år när hon drack alkohol första gången, och hon minns att hon blev väldigt berusad, vaknade nerspydd och förstod inte vad som hade hänt. Hon förstod inte varför alla var arga på henne men kom sedan på att det var för hon talat om vad hon tyckte om dem egentligen. Hon menar att med alkoholen i kroppen vågade hon det, och blev tuff. Men Anna minns också att hon tyckte det var skönt att bli berusad, och något hon alltid ville göra: ”jag tyckte det var skönt att slippa vara så förbannat duktig rent utsagt, för det var ju det jag kände hela tiden, de här kraven”. När Anna drack alkohol fick hon utlopp för sina känslor och efter första gången gick hela veckorna åt att planera om någon kunde stjäla sprit hemifrån och vart de kunde vara. Anna kallar sig själv en ”magnet efter festerna” och tyckte det var spännande att göra det som hennes mor sagt åt henne att hon inte fick.

5.2.2 Tiden under missbruket

Tillfälligt missbruk

Birgitta började röka hasch på våren i åttonde klass och kände att hon verkligen hade hittat rätt. Birgitta kallade sig hippie och det bästa hon visste var att lyssna på musik, kasta frisbee och vara ”flummig” ihop med sina vänner som var likadana. Under några år drack hon inte speciellt mycket alkohol utan rökte mest hasch och med tiden blev det mer och mer amfetamin. Birgitta såg inte sig själv som narkoman: ”jag var ju bara en flummare och det var helt okej”. Under något år tog hon LSD. Birgitta upplevde att hon hittat svaret på livets

mysterier och inte behövde något annat. Hon var nöjd med livet men märkte att hon blev mer instängd i sig själv. Birgitta var förälskad i en kille och de var tillsammans en period tills han drog sig undan. Birgitta bestämde sig därefter för att sluta med LSD och bli mer utåtriktad för att få honom tillbaka. Hon isolerade sig och umgicks inte med några vänner under tre till fyra månader, utan arbetade mest eller var hemma när hon var ledig. Birgitta såg detta som en tid när hon helade sig själv. När Birgitta senare tog kontakt med några gamla vänner, berättade de att killen Birgitta var förälskad i begått självmord. Birgitta berättar att hela hennes värld rasade: ”jag började dricka, röka hasch och ta amfetamin igen i stora mängder, det blev svårt att sköta jobbet den sommaren så jag sa upp mig helt enkelt”.

I början av missbruket bodde Birgitta hemma hos sin mor som visste att hon rökte hasch. Modern försökte på alla sätt få Birgitta att vara hemma men Birgitta brydde sig inte om vad hon tyckte. Hon ville bara hämnas på henne för att hon svikit henne: ”hon kunde ta sin gubbe och dra någonstans, det var ju det hon ville enligt mig”.

När Birgitta fyllt 17 år flyttade hon till en stuga på sin brors tomt i en grannkommun. Hon började då känna sig som en fri människa där ingen kunde bestämma över henne. Birgitta arbetade något år tillsammans med en av sina systrar och hon var skötsam och ordentlig i veckorna på arbetet och på helgerna ägnade hon sin tid åt att dricka alkohol och ta narkotika. Relationen till modern blev bättre efter att Birgitta flyttat, de blev mer som vänner och det förekom inte lika mycket anklagelser längre. Birgitta tyckte livet var toppen och ville inte ha det på något annat sätt. De som hon umgicks med var sina vänner som också var missbrukare.

Anette hade sällskap med en kille från 16 års ålder och när de var på fester drack hon sig berusad och blev osams med den ena eller den andra. Dessa kvällar slutade oftast med att hon blev ledsen, och hennes pojkvän var irriterad på henne, men Anette säger att hon försökte förklara och försvara sig bäst hon kunde. På hennes arbete hade de fester och då var hon bland de mest berusade. Anette säger: ”nästa dag höll jag på att skämmas ihjäl med tanke på hur jag betett mig, kommentarerna av min omgivning gjorde ju inte att det kändes bättre”. År 1975 tog det slut med Anettes pojkvän, hon menar att hon försökt att göra slut med honom tidigare men att hon hade separationsångest och inte visste hur hon ville ha det: ”jag var rädd för att bli ensam”. Anette flydde till sin syster, som hon alltid gjorde när hon var ledsen och hennes syster som blivit trött på Anettes velande sa: ”nej Anette, nu struntar jag i dig du får klara upp detta själv”. Anette blev livrädd och visste inte vad hon skulle göra, hon tog tabletter som hon hade. Anettes syster ringde efter ambulans och hon kom i kontakt med psykologer och kuratorer och Anette menar att när hon väl läkt sig efter detta började livet. De festade och var ute minst två gånger i veckan. Anette menar även att det var många pojkar med i bilden och säger att: ”med facit i hand så har jag missbrukat mig själv och min kropp på ett förnedrande sätt”. Hon berättar vidare att allt handlade om att bli älskad till vilket pris som helst, och eftersom pojkarna alltid gick dagen efter kände Anette att det bara kunde betyda att hon inte var värd att älskas: ”återigen ett bevis på att jag var fel”.

Mia fick sitt första barn när hon var 23 år och sedan följde under en sjuårsperiod tre barn till. Under denna period drack hon ytterst lite: ”antingen var jag gravid eller så ammade jag”. Efter det yngsta barnet fötts arbetade Mia hemma med ekonomi: ”tror det var när jag började få tid att tänka, ensam hemma på dagarna, som jag började ta en liten hutt för att förgylla tillvaron”. På helgerna drack Mia gärna vin och öl och på dagen blev det också till en vana. Mia försökte även övervinna sin hästrädsla och hade ofta med sig en liten flaska med alkohol till stallet för att slippa vara nervös: ”jag tänker att jag började använda alkohol som ett medel för att orka med alla krav samt för att slippa känna allt det smärtsamma som jag förträngt

under alla år”.

Linda började röka hasch varje dag när hon var 17 år och hon upplevde att det fungerade bra på henne. Sedan testade hon amfetamin och drack fortfarande alkohol: ”det blev jag också förälskad i, gud vad bra det var, det måste alla få pröva”. *Linda* blev chockad för hon hade hört att det var farligt, men hon mådde bra. Hon tyckte alla lurat henne eftersom hon mådde bra av det.

Tina och hennes väninna liftade ner till Danmark när det började bli farligt: ”på riktigt”. De bodde hos en högt aktad man och sprang en del ärenden och arbetade för honom. Väninnan åkte hem men *Tina* stannade kvar i närmare ett år. Hon minns att hon fick akta sig för socialarbetare som letade efter henne, för hon var efterlyst i Sverige och de visste var hon befann sig. När det gått för långt i Danmark åkte hon hem frivilligt tillbaka till Sverige igen, hon ringde hem och hennes mor skickade en biljett. När *Tina* kom hem stod poliserna på perrongen och hon blir då omhändertagen enligt LVU, lagen om vård av ungdom. *Tina* var då 17 år gammal och fick bo på ett hem i ett år.

Anna menar att hon var så gott som alkoholiserad i nionde klass, hon drack mitt i veckorna, tog piller, rökte hasch och om det var någon som upptäckte något var *Anna* duktig på att ljuga för att de inte skulle kontakta hennes familj. *Anna* minns att hon ibland förberedde sin mor för samtal från skolan och skyllde på någon annan person i klassen som modern inte tyckte om och sa: ”hon har ljugit ihop detta om mig, kan du fatta vad hemsk hon är? Nej sa mamma, så klarade jag mig ju”.

I gymnasiet var *Anna* inne i ett dagligt haschmissbruk och ju längre missbruket gick desto mer förverkade hon flera av sina vänner, men menar att det var det sista hon velat och kände att hon trots allt måste behålla sina vänner. Familjen försökte desperat hålla *Anna* kvar och inte släppa taget och de bjöd ibland hem hennes vänner och bjöd på vin för att fortsätta ha kontroll: ”jag tror många föräldrar gör desperata försök för att få behålla sina tonåringar, alla föräldrar har ju också separationsångest och känner gud nu börjar min unge bli stor och är på väg bort och alla fajtas ju och håller i allt vad de kan med alla medel”. När *Anna* började använda tyngre droger vände de henne ryggen: ”det accepterade de absolut inte, det skulle de aldrig göra”.

Anna minns att hon inte var populär bland de andra missbrukarna för hennes föräldrar jagade henne och när hon var någonstans ringde de på dörren och sa: ”släpp nu ut *Anna* annars ringer vi polisen”. Men efter två år orkade inte familjen mer eftersom de hade två barn till att ha hand om och märkte att de andra barnen kom i kläm: ”de ägnade ju hela sitt liv åt att få mig att sluta, det fattade de sen att det går inte, vi kommer aldrig få henne att sluta”.

När *Anna* var 19 år ordnade hennes mor och styvfar att hon blev tvångsomhändertagen i ett år: ”då hade jag redan hållit på att knarka ihjäl mig, det hade brunnit i lägenheten och massa andra saker hade hänt”. Men när *Anna* kom hem igen tog hon ett återfall. Hon minns att ett par dagar innan jul ringde hon hem och talade om att hon skulle komma men fick då till svar från sin mor att: ”nej det gör du inte, den dagen du lägger av med dina droger då kan du komma till oss, du är inte välkommen hit”. *Anna* minns att det var hårt att höra men att hon aldrig erkände det.

Annas mormor fanns där trots drogerna, hon såg till att *Anna* var mätt och belåten, torr, ren och varm. Det var hennes försök att hjälpa men *Anna* ”lånade” hennes bil och stal pengar för att kunna klara sina resterande dagar. Men *Anna* var alltid välkommen hem till sin mormor och minns att det var en trygghet och det var hennes enda räddning för att ordna mer pengar till droger den dagen.

Vanemässigt missbruk

Birgitta träffade en man som var 14 år äldre än hon. Han avskydde allt som hade med narkotika att göra och *Birgitta* slutade med drogerna. De gifte sig, fick en son men fortsatte dricka alkohol under de åtta åren de levde tillsammans. Mannen misshandlade *Birgitta* under alla år de var tillsammans och han var alkoholiserad.

Birgitta kunde inte se att hon också var det, trots att de drack lika mycket och lika ofta. *Birgitta* säger: ”jag gömde till och med alkohol för honom och tänkte att det är bättre att jag dricker upp det så inte han blir så full och misshandlar mig. Istället var det jag som blev fullast och han misshandlade mig i alla fall”.

De händelser som sitter kvar i *Birgitta* från missbruket är alla de gånger hennes dåvarande man misshandlade henne efter det att hennes son föddes. De försökte båda två skydda sonen från varandra och det var först efter skilsmässan som han fick se hur fadern slog modern. Vid det laget slog *Birgitta* tillbaka ibland, och idag inser hon att det gjorde att de båda var lika dåliga förebilder för deras son.

En typisk dag för *Birgitta* när hon missbrukade var att hon började dricka eller röka hasch tidigt på dagen, ibland innan arbetet. Sen fortsatte hela dagen och kvällen i ett stadigt rus. Under sitt äktenskap åkte de till krogen och var kvar där så länge som möjligt, om alkoholen var slut hemma. Sonen fick alltid följa med, och *Birgitta* menar att han var helt hemtam på alla krogar de besökte och att alla tyckte han var söt som sprang in och ut i köket bland personalen. De sista åren i missbruket tog *Birgitta* en återställare innan hon åkte till arbetet för att överhuvudtaget klara av att arbeta. Ibland tog hon sig även en återställare under arbetsdagen.

Anette menar att tiden började bli besvärlig, både fysiskt och psykiskt. *Anette* fick ångest och en känsla av att hon inte var värd något. Hon visste att hon hade ett alkoholmissbruk ganska tidigt men ville inte se det: ”jag har hela tiden haft jobb som jag skött, lägenhet, vänner och familj”. *Anette* bagatelliserade sitt beroende och förklarade det med att hon behövde tröst. Hon träffade sin nuvarande man 1980 på ett dansställe och hennes vänner kände igen honom från deras arbete. Mannen bjöd upp *Anette* de gånger de sågs ute men i början var det inte mer: ”han var inte den typiska killen som jag intresserade mig för”. Men *Anette* menar att med tiden blev det mer och mer, och att: ”han var som en stor trygg björn som jag oftare och oftare åkte till när danskvällen var slut”. Ett par år efter att de träffats första gången skulle *Anettes* lägenhet repareras och det blev ett bra tillfälle att bo hemma hos honom. Han drack också alkohol men *Anette* menar att han kunde dricka på ett sätt som hon inte kunde: ”ölen som jag ofta drack använde jag som någon slags självmedicinering” Alkoholen fick en allt större plats i *Anettes* liv. När de skulle på semester hade hon alltid i bakhuvudet att de skulle dricka alkohol: ”att dricka var alltid det som jag tyckte var roligast”. Men *Anette* menar att hon nu drack öl i stort sett varje dag och hennes man sa till henne att inte dricka mer, men *Anette* blev sur. På kvällarna satt *Anette* gärna kvar när han skulle gå och lägga sig för då kunde hon dricka mer, och på helgerna var hon alltid bakfull och tyckte livet var vedervärdigt: ”jag ragglade ju inte omkring men jag gillade att vara påverkad, vilket alltid var en förutsättning om vi hade fest”.

Mia skilde sig 1997 och menar att det var då allt började på allvar. Det blev vin varje kväll för att hon skulle kunna varva ner och glömma alla bekymmer och krav. *Mia* har aldrig använt narkotika men under de senaste två åren av sitt aktiva missbruk åt hon medicin för att bli av med sin ångest.

Utåt sett fungerade Mia som en ensamstående fyrabarnsmor med eget företag, häst, hund, villa och BMW. Dessutom tränade hon på gym och skjutsade barnen till deras aktiviteter, och var aktiv i Hem & Skola föreningen. Mia menar att hon var ”superkvinnan”.

Hon hade inte så mycket tid över för vänner och hon umgicks mycket med sina föräldrar, Mia menar att hon: ”fick det mesta av min sprit därifrån”. Mia säger att hon sällan drack för mycket men att hon drack jämt. Hon klarade av sitt arbete, vilket var flexibelt tidsmässigt sett. Det hände dock en del incidenter och Mia beskriver dem så här:

Somnade ifrån hunden på utsidan och han skällde så grannarna kom. Kraschade bilen i en singelolycka. Körde allt som oftast rattfull, även med barnen i bilen, vaknade inte när barnen kom hem utan de fick slå sönder en ruta.

Mia hade en total förnekelse: ”livet var så djävligt emot mig så självklart kunde jag inte göra något annat för att stå ut, än att dricka”.

Linda provade heroin när hon var 19 år, och kände att det fungerade bra: ”när jag provade det blev jag torsk”. Linda menar att hon blev väldigt beroende av det och att det var det enda som kretsade i hennes huvud. Anledningen till att hon fortsatte var att det fick henne att må bra och att hon kände sig fri, men det hände inte på en gång, hon fick ”träna” på vissa preparat, som med hasch. Linda utvecklade ett beroende under tiden och menar att hon själv inte hade så mycket förstånd: ”det var bara att köra, jag bestämde mig för att skita i allting och bli duktig på det här, bli duktig på att vara dålig”. Linda hade haft tankar om att hon inte borde ta droger eftersom andra sa att det var så farligt och eftersom det fanns lagar som förbjöd det, men hon struntade i det eftersom hon upplevde att det gav henne så mycket: ”jag blev helt hänförd”.

Linda flyttade hemifrån i samband med att hon började med amfetamin, och hon rökte hasch dagligen. Lindas mor såg hennes berusningar men hon blev mest glad över att Linda tog sig hem, och gav henne beröm. Linda såg därför till att hur berusad hon än var skulle hon till varje pris ta sig hem. Linda tror att hennes mamma såg att hon drack men att hon inte tog det riktigt på allvar och tänkte att det nog var sådant som ungdomar gör.

Med tiden när Linda blev dålig hade hon ingen kontakt med sin mor på flera månader. När Linda var 18 år arbetade hon som servitris och bartender på ett hotell, och blev senare ansvarig över baren eftersom hon var ambitiös och orkade arbeta långa pass. Det slutade med att Linda stal sprit och pengar från arbetet och blev avskedad. Hon hade fortfarande kvar sin lägenhet och hon åkte tillsammans med sina vänner som också missbrukade runt i landet och: ”hade jättekul tills verkligheten kom ikapp”. Linda förlorade sin lägenhet men upplevde inte att hon kände så mycket, det var tråkigt men allt skulle lösa sig så länge hon hade droger. Eftersom Linda inte haft någon kontakt på länge med sin mor var denna väldigt orolig och tog hem Linda till sig, och det var först då hon såg hur illa det var med Linda.

En typisk dag i missbruket beskrev Linda så här:

Jag sov alltid med t-shirt eftersom jag blev så svettig av abstinensen, jag blev abstinent på natten och fick gå upp och ta en Alvedon eller vad jag hade hemma för att kunna somna om. Sen försökte jag röka hasch för att lugna ner mig. Allt var beroende på vad jag hade, så tog jag det för att må bra. Jag hade alltid en morgonfix eller annat i nattduksbordet så jag tog dem när jag låg i sängen och väntade tills de började fungera. Beroende på om jag var påverkad eller inte kunde jag diska, duscha eller åka iväg någonstans för att köpa mer knark. Om jag inte hade någonting låg jag hemma och frös och skakade och var desperat, försökte lösa situationen genom att hitta pengar, det var bara besatthet.

Lindas mor visste dock aldrig hur illa det verkligen var, och Linda menar att hon kunde

sminka sig och duscha innan de skulle ses och bortförklara situationen med att hon var sjukskriven och varit deprimerad ett tag, det fungerade för att modern skulle lugna ner sig. Lindas dåvarande sambos föräldrar var däremot medberoende, de tog hand om dem, kom med mat, pengar och de åkte hem till dem för att tända av: ”de visste hela situationen”. Eftersom Linda inte hade så många relationer till andra var det inför dem hon skämdes. Linda hade inga drogfria perioder men i sitt samboförhållande talade de om att de borde sluta men det blev mest prat för Linda blev så dålig redan efter ett par timmar om hon inte fick droger. Ibland bad hon om hjälp för att hon mådde dåligt, både av anhöriga och av socialen, men Linda menar att det hon egentligen ville var att de skulle ge henne pengar så hon kunde fortsätta med drogerna: ”lös mitt problem men jag vill inte sluta knarka”. Linda menar att hon förstod att hon var narkoman men inte vad det innebar: ”jag erkände för mig själv att jag var torsk, men såhär ser mitt liv ut och det är kaos men såhär är mitt liv, det var något slags försvar för att kunna fortsätta leva som jag gjorde”.

Ett minne Linda har från den här tiden var att hon skulle flytta från en stad till en annan, för att bli drogfri. Linda förberedde flytten och hennes mor hjälpte henne. När de kom till nya lägenheten kände Linda att hon började få abstinens och att hon måste gå in på toaletten för att få i sig något: ”jag blev så chockad, jag skulle inte göra så här, jag glömde bort att det var jag som hade missbruket, jag trodde det var utanför mig, när jag flyttar skulle allt bli bättre”.

När *Tina* kom hem igen hade hon inlett en relation med en god vän, de flyttade ihop och Tina menar att hon ville tro att hon kunde hantera alkohol. Killen studerade och Tina började arbeta aktivt med kvinnojour/tjejour. Killen Tina bodde tillsammans med hade en allvarlig skada efter en bilolycka och fick starka mediciner: ”det dröjde inte länge innan jag hade inlett ett allvarligt tablettmissbruk”.

År 2000 blev Tina gravid och slutade med tabletter, cigaretter och alkohol, men började igen när hon slutat amma: ”drack inte mycket alls, men försökte gå på krogen då och då, det slutade alltid i katastrof”. År 2002 blev Tina gravid igen och gick rakt in i väggen: ”därifrån är minnena suddiga”. Tina och mannen hon levde tillsammans med separerade, hon fick psykologisk hjälp och antidepressiva mediciner. Tina började skolan och inledde ett nytt förhållande med en man som var lik de hon umgåtts med i tonåren: ”det dröjde inte innan vi rökte cannabis”. År 2004 flyttade barnen hem till sin fader: ”barnens pappa är helt fantastisk, han tog över helt när jag försvann”.

Tina säger själv att mellan åren 2004- 2006 var helvetet självt, hon isolerade sig totalt med den nya mannen, och de bråkade konstant, hon rökte, hade problem att få ihop pengar, manipulerade familj och vänner, men eftersom det inte fungerade så länge sålde de saker och lånade pengar.

Anna träffade en man och tillsammans fick de ett långt fängelsestraff på grund av narkotikan. Från fängelset ansökte de om att få åka till ett familjehem istället för att slutföra straffet. Ansökan gick igenom och de fick ett eget hus där det även fanns ridskola och Anna älskade hästar. De tyckte att det var skönt att ha mat, slippa leta efter bensin och inte behöva gå flera mil mitt i natten för att bilen var trasig: ”slippa allt det här jagandet hela tiden”. För att kunna sluta med drogerna bestämde de sig för att skaffa barn. De trodde det var den ultimata lösningen, de flyttade ifrån familjehemmet och fick en dotter. Men redan när Anna var gravid började de ta droger igen: ”fast bara tre dagar i veckan, fyra dagar i veckan tog jag ju inget, jag var mycket bättre än alla andra jag kände som varit gravida, de tog ju varje dag”. Anna kände sig som världens bästa gravida människa och menar att hon bara relaterade till sina missbrukarvänner: ”och de var ju rena vraken, jag var ju så fantastiskt duktig”. Dottern föddes och Anna inbillade sig att de var bra föräldrar trots drogerna, men sen blev det besvärligt.

Annas pojkvän var psykopatisk och det var mycket slagsmål: ”han inbillade sig att jag hade killar på toaletten, men vi bodde i ett hus mitt i skogen och det var inte en människa där”. Anna började nu få dåligt samvete eftersom hon hade en dotter, och det var något nytt:

Det hade jag aldrig haft innan, jag kunde gå hem och stjäla folks grejer och det har inte bekommit mig, men då blev det jobbigt, att titta på henne när hon satt där, det lilla spädbarnet i sin stol med helt tom blick liksom, då blev det jobbigt.

Anna menar att det nu behövdes mer för att bedöva det som började hända i henne och eftersom både hon och mannen mår dåligt bestämde de sig för att skaffa ännu ett barn: ”då lägger vi av, det trodde vi ju på”. De fick en son och Anna blev sjuk, hon hade en blodsmitta och höll på att tvångsamputeras: ”jag höll på att dö helt enkelt”. Anna åkte hem och tog ännu mer droger, pojkvännen höll på att slå ihjäl både Anna och barnen. De bestämde sig för att flytta närmare Annas mor igen, för där kunde de inte längre ta droger: ”hon skulle aldrig tillåta att vi gjorde det ihop med barnen, så om vi åker upp dit kan vi ju inte hålla på”. Anna manipulerade sin pojkvän för att de skulle kunna flytta och när de kommit på plats separerade Anna från honom. Anna trodde att nu när hon var själv skulle hon kunna sluta:

Grejen är att så mycket som jag knarkade då har jag inte gjort under hela tiden jag var ihop med honom, för han var ändå bromskloss, [...] och skulle bestämma och styra, så det kan jag ju förstå idag hur beroende jag varit som jag inte har trott, jag har ju trott att det är han som är sjuk.

Anna blev aldrig nöjd och ville hela tiden ha mer och mer, sen blev hon gripen av polisen när hon gjorde ett inbrott och hennes son som var ett år satt kvar i bilen. Annas dotter som nu var tre år befann sig hos fadern, men Anna visste inte vart: ”han hade prejat oss av vägen och slitit ut henne ur bilen”. Anna och barnen hamnade på ett utredningshem där de fick bo tillsammans och Anna fick chansen att gå på öppenvård vilket hon gjorde. Anna skulle lämna urinprover varje dag men kom på att hon kunde lämna sin dotters urin istället: ”då kan jag ju ta ändå, så det gjorde jag, i tre månader gick jag och lämnade hennes urin”.

5.2.3 En väg ut ur missbruk

Vändpunkten

Birgitta menar att det inte var hon själv som valde att sluta dricka alkohol. Hon insåg inte alls att hon hade problem, men det gjorde hennes arbetsgivare och en del av hennes arbetskamrater. I och med skilsmässan från sin dåvarande make uppkom mycket besvär och lidande för alla inblandade. De låg i en vårdnadstvist om sonen, som ingen ville släppa ifrån sig till den andre. Det var mycket bråk dem emellan och det var vid detta tillfälle som sonen såg dem båda slåss med varandra. När de sedan gick med på delad vårdnad blev det lugnare mellan dem. *Birgitta* menar att skilsmässan gav henne tillfälle att dricka ännu mer eftersom hon ansåg att det var synd om henne. Hon började berätta om hur hennes make misshandlat henne och alla hade överseende med att hon drack ofta för att stå ut.

Flertalet gånger klarade inte *Birgitta* av att gå till arbetet på grund av missbruket och hon sjukskrev sig ofta. Hon hade många samtal med sin chef som hävdade att *Birgitta* drack för mycket och att hon kände att det luktade sprit om henne. *Birgitta* nekade och skyllde på sin make, och att allt skulle ordna sig. Trots att *Birgitta* kom med den ena undanflykten efter den andra gav inte hennes chef upp. *Birgitta* fick varningar om att hon skulle bli avskedad om hon inte slutade dricka.

Birgitta säger: ”jag tyckte min chef var en jävla kärring som inte lät mig vara ifred, hon var som en hök över mig hela tiden, men trots det kunde jag inte ändra mitt beteende”. *Birgitta* blev hemskickad från arbetet för att hon var berusad och fick flera varningar, men

hon fortsatte att neka till att hon skulle ha någon form av alkoholproblem. Chefen erbjöd henne behandlingshem men Birgitta sa att hon inte vågade lämna sin son till fadern så länge eftersom han var alkoholist.

Birgitta gick med på att ta antabus under en period på åtta månader och menar att: ”då skulle jag minsann visa min chef att hon hade fel och jag rätt”. Birgittas chef och några andra utvalda skrev på ett papper när de gett henne antabus och i början tog Birgitta dem varje gång, men med tiden blev det så att de skrev på pappret och gick därifrån innan Birgitta tagit antabusen. Och då hällde Birgitta ut den istället för att ta den. Birgitta menar att hennes manipulering var i topp igen och hon lurade både chefen och sig själv. En vecka senare blev hon återigen hemskickad från arbetet på grund av att hon var onykter. Det var först då som Birgitta insåg att hon hade problem och gick med på en öppenvårdsbehandling som pågick dagtid i fem veckor: ”först då förstod jag att jag faktisk var alkoholist, alla mina försvar och mitt förnekande bröts ner totalt”. Birgitta menar att det kändes befriande att ge upp och erkänna. I behandlingen ingick flera AA-möten i veckan och Birgitta trivdes på där från första början: ”jag kände mig som hemma och beundrade alla som hade varit nyktra ett tag. De verkade må så bra, de var så lugna och trygga och berättade så öppet och ärligt om hur det var och om hur de hade det idag”.

Trots detta tog Birgitta några återfall under det första året, bara små korta, så hon ansåg inte att hon behövde berätta om dem för någon, varken på eftervården hon gick en gång i veckan eller på AA-mötena. Vid det senaste återfallet skulle hon bara dricka ett par folköl men det hela slutade med att hon drack i tio dagar, och höll på att bli av med arbetet, och kunde ha förlorat sin son om hennes före detta make sett henne berusad. Först efter behandlingen och tio månader i AA förstod Birgitta allvaret: ”det handlade om mitt liv, mitt barns liv och välmående, det handlade om allt som var värt någonting för mig”. Sedan dess har Birgitta inte druckit alkohol och det är 13 år och 9 månader sedan. Och nu vill Birgitta säga till alla som har problem med alkohol att: ”det finns en lösning! Du behöver inte fortsätta förnedra dig själv, det går att leva nykter”.

Anette menar att sista tiden i sitt missbruk sa hennes man åt henne att göra något åt detta, men Anette ville inte: ”detta var min tröst, mitt nöje, min glädje, vilket gjorde att jag fick livsglädje, ett tag”.

Anledningen till att Anette tog beslutet att förändra sin situation var efter en händelse när hennes granne skulle ha bröllop för sin syster. Han och en släkting satt på sin altan och drack whisky och ropade åt Anette att hon skulle komma över och få något att dricka, och ett sådant erbjudande var inte Anette sen att tacka ja till. Hon drack ett antal glas och minns inte mer. Nästa dag satt hon i sitt kök och var bakis, hennes bästa vän som bor ett par hus därifrån kom över och sa: ”Anette, jag måste få tala med dig”. Anette minns att hon blev kall och undrade vad det är när vännen började gråta. Väninnan frågade om Anette minns att hon varit hos dem kvällen innan men det hade inte Anette en blekaste aning om. Väninnan fortsatte att berätta att Anette kommit över och haft en flaska med sig och hade utbrustit: ”nu jävlar ska vi ha fest”. Hela väninnans familj och ett par vänner till dem var hemma och de hade sagt att de inte ville ha fest och att Anette borde gå hem och lägga sig istället, men det hade inte Anette velat. Till väninnans yngsta dotter hade Anette sagt: ”dig tycker inte jag om”. Anette blev hemskickad. Väninnan sa till Anette att hon inte tyckte om henne eftersom hon sagt detta till hennes dotter. Anette beskriver denna situation:

Jag trodde jag skulle dö, jag ville att marken skulle öppna sig och att jag skulle försvinna, att jag hade gett mig på hennes barn kunde jag bara inte smälta, och att kanske mista min kompis kärlek, det var ett för dyrt köp.

Anette insåg att hon var tvungen att göra något åt situationen och tog kontakt med en organisation där hon bestämde tid för ett möte. Anette ville veta om hon verkligen var alkoholist, och det tyckte organisationen. Efter mötet köpte Anette ett sexpack öl som hon drack upp och tyckte synd om sig själv. Någon vecka efter detta skulle Anette, hennes man, deras dotter på nio år, svärmor och svärfar åka på skidresa tillsammans. På alla hjärtans dag 1999 tog Anette beslutet att sluta med alkoholen. Väl hemkommen från resan tog hon återigen kontakt med organisationen hon tidigare varit på möte hos, där gick hon en behandling i två år, hon beskriver uppbrottet som en stor sorg: ”jag var tvungen att överge det käraste jag hade”. I samband med behandlingen blev hon tvungen att gå på AA-möten och detta tog emot. Men efter ett par möten kände Anette att det gav henne något.

Anette menar att hon många gånger tyckte livet var orättvist mot henne: ”alla andra kunde dricka och ha roligt men inte jag, det kändes som ett straff”. Idag ser Anette det som en gåva att hon slutat dricka, hon fick en andra chans: ”livet är inte alltid roligt, men det blir inte bättre med alkohol, idag kan jag faktiskt känna tacksamhet och ödmjukhet inför mycket”. Anette menar vidare att när väl alkoholen var ute ur bilden så skulle det ”vuxna barnet” tas om hand, och detta har också varit en speciell resa. Anette har och arbetar fortfarande mycket med sig själv, och hennes mål är att bli så frisk i själen som hon kan: ”både för mig själv men också för min familj och för min omgivning”.

Mia hade en grannfru som också var alkoholist och hon berättade ofta om sitt liv för Mia. Det var också grannfrun som sådde ett frö som till slut fick Mia att inse att hennes drickande kanske var lite onormalt. Mia vände sig till kommunen och började gå i en motivationsgrupp, för hon vågade inte gå på ett AA-möte. Tack vare detta klarade Mia av att sluta dricka, livet fungerade och Mia tyckte det var en underbar känsla. Men hon hade fortfarande inte accepterat fullt ut vad som gällde och efter fem vita månader kände hon sig så säker på att hon kunde hantera spriten och började dricka socialt igen: ”det gick någorlunda bra de första två månaderna men sedan släppte alla spärrar och jag var tillbaka där jag slutade fast denna gång ännu värre”. Mia menar att nu följde en period med smusslande, ljugande och smygande. Till barnen sa hon att hon åt medicin som gjorde henne trött och snurrig. Mia hade fullt upp med att inhandla alkohol och åkte till olika ställen enligt ett visst schema så ingen skulle tycka att hon var på systemet för ofta:

Jag betedde mig som så många andra alkoholister och värst var ångesten, tänker att jag nu inom mig visste vad jag gjorde och skammen över detta - och paniken över att inte kunna sluta - gjorde att jag mätte fruktansvärt dåligt.

Mia upplevde sina dagar som en enda lång transportsträcka fram till hon kom hem och fick öppna sin första öl, och oftast hände detta redan i bilen hem. Mia isolerade sig fullkomligt och slutade med alla aktiviteter.

Mia minns en gång när hon vaknade och i ”en nära - döden - upplevelse” såg hon sig själv utifrån, skakande, svettig, ångestfylld, och hon insåg: ”jag är alkoholist”. Mia tänkte medvetet tanken på att hon inte varit nykter en enda dag på flera månader, och hon kände så starkt att hon skulle dö om hon fortsatte dricka: ”men samtidigt kändes det som jag skulle dö om jag inte fick dricka”. Mia vände sig till AA och efter några dagar när hon försökt dricka men ångesten blev för stark, tog hon sitt sista glas i oktober 2003.

Mia gick på möten sex dagar i veckan det första halvåret och dessa möten gjorde att Mia kunde åka hem och inte behöva dricka den kvällen: ”mötena gav mig det som jag varit tvungen att få från flaskan tidigare”. Mia gick en 25 veckor lång öppenvårdsbehandling när

hon varit nykter i ett år och Mia menar att den gav henne de verktyg hon behöver för att leva nykter resten av sitt liv: ”jag är övertygad att om jag slutar med mitt mötesgående så lever jag farligt”. Mia går på cirka två möten i veckan i dag och hon säger att gemenskapen med andra alkoholister har hjälpt henne mycket mer än alla terapeuter och läkare i världens kunnat göra. Mias äldsta dotter vägrade prata med Mia under hennes första nyktra år: ”hon hatade mig och skulle aldrig förlåta mig”. Mias näst äldsta dotter är själv alkoholist och narkoman: ”hon är det barn jag känner störst skuld inför, hon skulle ha behövt en mamma så mycket och jag fanns inte där”. Relationen till Mias mor har avbrutits och Mia har gått en behandling för vuxna barn till alkoholister som har hjälpt henne att börja förstå och förlåta, Mias gamla vänner är glada för hennes skull att hon kommit tillbaka till dem, men det viktigaste menar Mia är: ”att mina barn har fått tillbaka tilliten till mig och vi har idag en jättegö relation”.

Linda menar att uppbrottet från drogerna var en lång process. Hon fick hjälp med avgiftning och åkte på behandlingshem, men misslyckades och tog återfall på behandlingshemmet. Då hade Linda känt att hon inte orkade mer, att hon inte orkade leva det liv som hon gjorde längre. Det var på behandlingen som Linda började känna att det fanns lite hopp för henne också, till ett liv utan droger. Hon var skeptisk men kunde se att det fungerade för andra som varit i samma situation som hon: ”det blev jag inspirerad av, det gav mig en tro att fortsätta”.

Linda gick två behandlingar, den första var i två veckor men Linda tog ett återfall och fick åka hem. Den sista behandlingen varade i tre månader och Linda tog återfall redan första dagen, sedan drack hon alkohol på en permission för hon kände att det var spännande. Terapeuten talade då om för henne att hon var alkoholist också och aldrig kommer att kunna dricka alkohol igen. Eftersom Linda kom tillbaka till behandlingshemmet berusad blev hon utslängd. Behandlingen låg 50 mil från där hon bodde så på tåget hem igen åkte hon förbi alla platser hon tidigare bott på och kände att hon ville gå av tåget, men hon satt kvar. Hennes mor mötte Linda på tågstationen och Linda var då helt förstörd och rädd. Under sin behandling hade hon fått gå på möten för anonyma narkomaner och väl hemma igen tog hon sig till ett möte:

Det var enda tillhörigheten jag skulle kunna ha, men jag kände mig inte tillhörig att ens gå där, jag tyckte inte de hade knarkat, jag tyckte jag var den största knarkaren som fanns på jorden, och jag förstod inte hur man kunde vara ren. De andra satt där och ljög.

Linda började i alla fall gå på mötena, hon fick lov att prova. Hon tänkte att hon nog kunde dricka i alla fall, men det blev inget bra. Linda som bara skulle dricka en öl drack fem och blev väldigt berusad eftersom hon inte druckit på så länge, dessutom var hennes lever förstörd. Något Linda också minns från sitt återfall var att hon drack och rökte hasch och blev jättedålig, hon tänkte att hon nu var tvungen att åka till en annan stad och köpa heroin men orkade inte. Linda blev så ledsen att hon somnade, hon var arg och irriterad över att det alltid blev så där. En vän till Linda ringde och sa att det var tur att hon levde efter allt som hänt och då insåg Linda att hon faktiskt kunde ha dött. Det var ju egentligen så enkelt, bara låta bli att dricka och ta droger, en dag i taget. Linda slängde sitt simkort till telefonen, bytte telefonnummer och flyttade till en annan stad när hon slutade. Hon fick ett kraftigt sug när hon tänkte på droger, personer eller incidenter som hänt under missbruket. Det var svårt att motstå och bli utsatt för alkohol och droger men hon sa nej, och menar att hon ibland kunde gråta, men efter cirka ett år slapp hon sitt sug och började känna sig trygg.

Idag går Linda på minst ett möte i veckan, helst tre. Om hon inte skulle göra det tror hon att hennes missbrukspersonlighet skulle börja styra igen. Mötena får henne att tänka osjälviskt och få lugn och ro, hon gör en sak i taget. Linda har idag en relation till både sin mor och far,

men inte den mest sunda med tanke på att alla har sitt bagage med sig. Men hon träffar sin mor och talar med sin far.

Linda har fortfarande svårt för det sociala samspelet och för varje ny situation blir hon rädd men hon klarar sig och då mår hon bättre, Linda säger: ”jag tränar på livet”.

Tina hade en ständig ångest: ”över att inte vara med mina barn, över var jag prioriterat bort”. *Tina* ville dö och trodde ibland att hon skulle dö, fick panikångest och ringde akuten flera gånger. Hon ringde även till sin familj och sina barns fader och skrev att hon skulle ta livet av sig. Till slut berättade hon om sitt missbruk för socialen och sin familj. Barnens far visste redan detta. *Tinas* syster och hennes barns far hjälptes åt för att få in henne på en behandling och en dag ringde de från socialen med ett erbjudande om en 12-stegsbehandling, enbart för kvinnor: ”jag hade fått nog, jag hade förstått att det inte är dö jag vill, jag vill ha ett värdigt liv tillsammans med mina barn och min familj som jag knappt hade kontakt med”.

Tina älskade mannen hon hade en relation till men förstod att det inte fungerade som de hade det. Hon åkte in på behandling: ”delvis för att få en paus från honom, jag hoppades att han skulle vara drogfri och på väg någonstans när jag kom hem”. Men så blev det inte. Mannen är sjuk i missbruket och i sitt psyke, och *Tina* får arbeta hårt med medberoende problematik: ”jag kan inte rädda honom och jag mår inte bra själv när jag är med honom, hans mående går ut över mig, mina barn och mitt tillfrisknande”. Detta är något *Tina* haft svårt att acceptera och hon uppdaterar sig om att mannen lever genom bekanta: ”det är trots allt en människa jag älskar bakom allt det sjuka”.

Tina fick behandling våren 2006 till sommaren samma år. Nu går hon på öppenvård och träffar barnen allt mer. *Tina* är helt drogfri, äter inga mediciner och arbetar med sig själv och sina beteenden hela tiden. *Tina* säger även att hon är övertygad om att det är AA och NA som hjälpt henne att bibehålla drogfriheten: ”jag kommer att behöva gå på dessa möten resten av mitt liv, för jag vet nu hur mycket jag lurat mig själv genom åren, [...] idag känner jag mig fri, jag behöver inte det där”. *Tina* har nya vänner idag och har fokus på att bli hel, hon kan se vad hon gick miste om i barndomen, och hur destruktiv hon varit, och vilket självförakt hon alltid gått omkring med. Idag har *Tina* viljan att förändra detta: ”jag älskar mina barn och vet att jag måste bygga en stark och hel grund i mig själv för att kunna vara deras mamma och ge dem allt det jag skulle ha behövt”.

Anna menar att allt till slut brast, en dag när hon kom till förskolan för att hämta sina barn efter behandlingen var de inte där: ”de förstod ju att jag inte var som jag skulle men de kunde ju inte komma åt mig, då sa de att urinprovet var positivt”. Det kan det omöjligt ha varit eftersom *Anna* lämnade sin dotters urin men det var deras sätt att komma åt det hela, och även om de bröt mot lagen är *Anna* glad att de gjorde det. *Anna* fick nu fem dagar på sig att bli drogfri och skola in barnen i en familj och åka iväg till ett behandlingshem. *Anna* åkte iväg och tänkte att hon skulle stanna där i fyra veckor och sedan åka hem och börja ta droger på ett annat sätt, med andra människor: ”det var deras fel att det gått som det hade gått”. Men *Anna* blev kvar på behandlingen i tre månader till och sen ville hon inte åka hem för hon hade förstått att det var drogerna som var problemet i hennes liv: ”innan var det ju mamma, myndigheter, polisen, alla andras fel, barnens pappa ska vi inte prata om, hade han inte funnits hade jag aldrig blivit drabbad av detta”. *Anna* ringde och bad om att få stanna i tre månader till eftersom hon inte vågade åka hem, och nu är det drygt fem år sedan hon åkte till behandlingen: ”jag har ju varit helt drogfri, inte druckit en öl eller någonting, sen har det ju varit ett helvete, det ska gudarna veta”. Behandlingen var en 12-stegs behandling och genom den kom hon i kontakt med AA, *Anna* hade tidigare varit på ett sådant möte och var jätterädd

för att gå dit: ”jag tänkte nu trollar de på mig så jag blir religiös, men jag visste också att de varit drogfria i många år”. Anna gick på möten fem gånger i veckan och säger: ”det var ju min räddning, för jag var ju ensam i världen, jag hade ju inga vänner, mina barn var ju inte ens hemma så jag gick och stampade bland deras leksaker och all gammal skit i lägenheten, det var hemskt”. På mötena fanns det fler som förlorat sina barn på grund av sitt missbruk:

Det var ju jättejobbigt, jag kände mig som den sämsta mamman i ett par skor, det är det skamligaste man kan göra som mamma, och det var inte så lätt med mamma heller för hon tyckte att hur kan du ha så dålig moral att du knarkar bort barnen.

Idag går Anna fortfarande på möten, minst en gång i veckan, ibland är hon där fem gånger samma vecka, beroende på hur hon mår: ”det går upp och ner i livet, mitt sätt är att bedöva mig med droger, [...] det tar ju tid att hitta nya sätt, eller helt enkelt stå ut med att man ska må dåligt ibland, det gör ju alla”

Idag har Anna en bra kontakt med sina barn: ”vi bråkar varje dag” säger hon och skrattar. Anna menar att hon idag lärt sig och inte längre har dåligt samvete, det som har hänt är över. Anna är helt ärlig mot sina barn och de vet allt, de har en öppen relation och Anna menar att de förstår mer än man kan tro: ”det går inte att lura barn”. Anna menar vidare att hon idag låter sina barn vara barn: ”de har fått varit vuxna nog, men det är slut med det”.

6. Analys

I detta avsnitt kommer resultat flätas samman med teori, perspektiv och tidigare forskning i en analys. Centrala sambandsmönster kommer att presenteras och problematiseras utifrån teman som valts ut. Uppsatsens övergripande syfte är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk. För att nå syftet har centrala delar och sambandsmönster i informanternas livshistorier analyserats.

6.1 Utanförskap och anpassning

Liksom Trulsson (2003) och Becker (2006) påpekar ses missbruk av alkohol och narkotika som ett avvikande beteende som bryter mot normen om hur mycket alkohol en individ bör dricka eller att narkotika inte bör intas överhuvudtaget.

Individerna i denna undersökning hade alla till en början ett bruk av alkohol vilket inte gav dem ett utanförskap i samhället. Minst fem av informanterna påvisar i sina berättelser att det i början handlade om att passa in och känna gemenskap med vänner. Simon nämnde att han inte behövde känna utanförskap när han började dricka alkohol, vilket visar på hur en strävan efter gemenskap ledde till ett utanförskap. Simon fortsätter att tala om detta utanförskap och menade att han utan heroin kände sig som en ”utomjording”. Becker (2006) menade att en avvikelshandling är en avsiktlig väg att gå, vilket kan ses hos såsom Simon som de övriga informanterna. Detta visar sig på olika sätt, exempelvis genom att dämpa ångest, våga umgås med det motsatta könet, orka med arbetet och så vidare. De valde då att ta hjälp av alkohol till en början, som sedan utvecklades till en avvikelshandling genom att alkohol och/eller narkotika valdes för destruktiva behov. Detta är precis som Becker (2006) förespråkade, att något som började som ett experimenterande utvecklades till något avvikande.

Utanförskap är någonting som präglat många av informanterna såväl i uppväxten som i sitt missbruk i vuxen ålder. Männerna påverkades av mobbning, svårigheter att finna vänner på grund av ständiga flyttningar, eller att föräldrars missbruk bidrog till att de inte kunde ta hem sina vänner och så vidare. Hos kvinnorna var det liknande faktorer som syntes, vilket visas genom exempelvis mobbning, svårigheter att finna sin roll, samt föräldrars missbruk. Lindberg (1998) menade att individerna i hans undersökning upplevde att de inte hade samma tankar och erfarenheter som sina vänner och därför inte kände sig som en del av gruppen. Detta berodde mycket på att dessa individer hade känslomässiga upplevelser i sin barndom, såsom exempelvis missbruk hos en förälder, frånvaro av en förälder, skilsmässor eller våld.

Förutom ovanstående upplevelser i barndomen hos informanterna i denna studie hade samtliga någon form av känslomässiga upplevelser i hemmet. Hos männen var det faktorer som maktspel mellan föräldrarna, en förälder som avlider, missbrukande förälder, överbeskyddande föräldrar, frånvarande far och/eller mor samt aga som uppfostringsmetod synliga. Mönster som genomsyrade de flesta av männens uppväxt var att de haft svårt att finna tillit hos en eller båda av sina föräldrar.

Kvinnornas känslomässiga upplevelser i barndomen präglades av skilsmässa eller oro över skilsmässa, bråk hemma samt missbruk hos en eller båda föräldrarna. Även här blir brist på tillit central. I och med dessa omständigheter i hemmet kan individer komma att känna ett utanförskap gentemot sina vänner då familjerna inte alltid följer normaliteten. Någon informant nämnde att han inte kunde ta med sig några vänner hem då han skämdes för mycket över sin missbrukande far. Detta kan ha skapat en obehaglig situation för honom som fick

dölja detta för sina vänner. Åke kände sig utanför i sin barndom och upplevde en brist på kärlek i hemmet.

Goffman (1972) menade att den stigmatiserade kan försöka dölja defekterna för att passa in i normaliteten. Detta var någonting som Patrik anammade då han för att undvika ett utanförskap ”spelade teater”, det vill säga att han anpassade sitt beteende till situationen och hur andra förväntade sig att han skulle vara, detta för att bli accepterad av omgivningen. Detta tyder på hur viktig gemenskap kan vara för en individ då denne anpassar sig efter omgivningen.

Samtliga informanter har genom Connells (1999) teori om maskuliniteter en form av utanförskap i samhället då de som stigmatiserad grupp tillhör den underordnade gruppen. Det som kunde utläsas från Giddens (2003) bild var att då både underordnade maskuliniteter och femininiteter är långt ner på hierarkiskalan. Att missbruka alkohol och/eller narkotika är ett sätt att inte följa normerna för vad som är tillåtet gällande droger. Trulsson (2003) påpekade detta då hon belyste att synen på bruk och missbruk av alkohol är tillåtet under kontrollerande former för båda könen. Vidare menade hon att narkotika inte är tillåtet för varken kvinnor eller män. Alltså har båda dessa grupper brutit mot normerna för vad som är tillåtet för en man respektive kvinna och hamnar då i en underordnad utanförskapsposition.

6.2 Identitet och personlighetsuppfattning

Kolfjord (2003) anser att vissa kvinnor upplevde en skuld gentemot sina föräldrar som separerat och att de saknat familjegemenskap. Denna studie visar på liknande erfarenheter dels över sina mödrars olycka och dels över att ha förstört relationen genom att inte vara tillräckligt till lags. Anette upplevde sig som ett ensam barn och som att det inte fanns någon självklar plats för henne. Precis som kvinnorna i Kolfjords (2003) undersökning tog hon på sig skulden för sin moders olycka vilket hon uttryckte på följande sätt: ”jag tog på mig skulden för att ha gjort min mammas liv besvärligare med att jag kom till”. Anette mätte dåligt över att hennes moder haft en besvärlig barndom och hennes stora sorg var att modern aldrig riktigt såg henne.

Även Anna hade liknande erfarenheter då det i puberteten skar sig mellan henne och modern. Anna fick därför flytta hem till släktingar och andra personer för att de skulle ordna upp hennes liv, Anna uttrycker sig: ”för det var bara mig det var fel på, min mamma hade ju inga problem, utan det var jag som fördärvat hela min familj”.

Linda blev som en mor för sig egen mor då denne utvecklade en depression på grund av det våldsamma klimatet i hemmet. Linda upplevde sig som ett slags skydd mot fadern och hon hade ansvarskänslor för att hon måste skydda modern mot fadern. Det blev hennes ansvar att se till att modern trots allt mätte bra.

Lindberg (1998) menar att de individer med en problematisk uppväxt med dramatiska händelser inte upplevde att de hade samma erfarenheter som sina kamrater, vilket krävs för att få vara en del av gruppen. Känslorna av att inte duga och vara annorlunda bidrog till skamkänslor som utlöstes i en dålig självkänsla.

Likt detta kan vi se att uppväxten präglade kvinnornas självkänsla eftersom majoriteten uttryckt att de hade en dålig självkänsla som visade sig genom bland annat självkritik, följer av mobbning. Anna menar dock att hon aldrig visade sin dåliga självkänsla utåt och Linda byggde upp en fantasivärld där hon trivdes bra, och därför hade ett högt självförtroende.

Anette hade som barn en låg självkänsla där hon ofta kritiserade sig själv och dömde ut företeelser i förhand. Detta kan tolkas som att hon, liksom Goffman (1972) förespråkade, tilldelade sig själv en identitetsstandard som hon inte kunde leva upp till. Hon trodde hela tiden att hon kunde vara bättre än uppvisat. Relationen till det egna jaget kan då genomsyras

av en viss kluvenhet. Att Anette dömde både sig själv och situationerna hon medverkade i skapade alltså både en osäkerhet över sin egen prestation och en kluvenhet i vem hon var relaterat till omgivningen. Konsekvenserna av detta blev tillsynes en rädsla för allt, en dålig självkänsla och ett dåligt självförtroende. Hemmet hade inget lugnt och kärleksfyllt klimat då det var mycket bråk mellan hennes bror och hennes alkoholiserade far. Att Anette insåg att detta inte var ett stereotypiskt sätt att leva hon, relaterat till Goffmans (1972) teori, upplevde hon en kluven identitet. Anette nämner även detta då hon menar att det gick bra i förskolan eftersom hon ännu inte blivit medveten om allt i hennes situation. När sedan skolan började uppkom medvetenheten om att hennes familj inte var utopin för hur en familj bör se ut. Detta ledde till en rädsla, Anette undvek uppmärksamhet men ville inget annat än att bli sedd. Att sedan läraren stigmatiserade henne genom att säga att hon kommer att bli en ragata förbättrade inte hennes jag- och identitetsuppfattning utan stärkte hennes stigmatiseringssituation.

Trulsson (2003) uppmärksammade i hennes studie att många av kvinnorna kom från ett hem präglad av våld och missbruk. Vidare menade Kolfjord (2003) att droger gav kvinnorna en ny identitet, då de tidigare haft ett ansvar över hem och barn samt varit präglade av fysiskt våld och mobbing, kom drogerna att påvisa något de aldrig varit med om tidigare. Att Anette upplevde alkoholen som befriande och skapade sig genom den en ny identitet står klart skrivet. Hon bedömde inte sig själv lika mycket längre och kände sig vacker, bra och bekväm med sig själv med alkohol i sig. Goffman (1972) menade att individen delar sitt jag i olika skikt beroende på stigmatiseringens tydlighet. Anette hade nu två identitetsuppfattningar, en där hon var självdömande, kritisk och rädd samt en där hon var självsäker, trygg och bekväm. Dessa är två motpoler till varandra vilket vi kan tolka som en stark kluvenhet i jag-uppfattningen. Självkänsla och god identitetsuppfattning tycks vara en brist hos många av de kvinnliga informanterna, vilket påvisades tidigare i detta stycke.

Men detta är dock inget som är unikt för kvinnorna då männen påvisade självfördömande.

En anledning till att Jens hade en dålig självbild och ett dåligt självförtroende är att han var med om flera traumatiska upplevelser, nämligen moderns sexuella utnyttjande. En tolkning vi gör utifrån det är att Jens som barn kunde uppleva att hans identitet inte var av värde att ta vara på då moderns sexuella utnyttjande inte bara inkräktade på honom sexuellt utan även på hans integritet. Detta kan komma att hänga samman med Goffmans (1972) andra stigmatiseringskategori, nämligen att individen har vissa egenskaper som kan ses som viljesvagt och ohederliga. Därigenom kan vi se att Jens genom moderns sexuella utnyttjandet kan komma att känna skuld och ohederlighet. Trulsson (2003) menade att många av kvinnorna i hennes studie varit med om sexuella övergrepp, vilket hon även påpekade även kunde stämma överens med missbrukande män, som här i Jens exempel. Vi kopplar då det sexuella övergreppen som en företeelse vilket inte bara påverkade hans självbild och självförtroende utan även hela hans identitet och livsvärld. Genom att vi i denna studie utgår från att en händelse leder till förändring eller konsekvenser kan vi här se hur Jens erfarenheter som barn kom att spegla hans missbruk. När Jens missbrukade heroin i Danmark lärde han att prostituera sig. Värt att nämna här är även hur Jens uttrycker att han lär sig ta heroin och lär att prostituera sig, medan de övriga informanterna talade om att de började dricka alkohol, tog droger och så vidare.

Jens liv blev i vilket fall att tjäna pengar till sitt missbruk genom att erbjuda sexuella tjänster åt homosexuella män. Jens antyder i sin berättelse att han upplevde sig som avvikande då han sökte sig till ett mentalsjukhus för att få hjälp med sina besvär. Att Jens i perioder befann sig på mentalsjukhus eller på behandlingshem och i andra perioder använde narkotika är ett tecken på hur även han, likt Anette, upplevde en kluvenhet i sin jag- identitet vilket Goffman

(1972) talade om. Detta på grund av att han verkade känna en längtan att bli ren från narkotikan och må bra psykiskt, men ändå inte kunde frigöra sig från sitt missbruk. Detta överensstämmer med Goffmans (1972) tankar om att den stigmatiserade anskaffar sig en identitetsstandard som han eller hon inte kan leva upp till, och en klivenhet i jaget tillkommer.

6.2.1 Bekräftelse

Likt Johansson & Wirbing (2005) uppfyller missbruket en funktion för samtliga informanter. Det fanns olika syften med missbruket, exempelvis att uppnå välmående, öka självförtroende, känna gemenskap och att lindra ångest. Både männen och kvinnorna uppger att de drack alkohol för att dämpa ångest, eller stress. Detta överensstämmer med Leissners (1997) studie som visade att kvinnor oftast dricker i ensamhet för att dämpa oro och stress medan männen använde alkoholen för att nå berusning och för att det förhöjer stämningen och släpper på hämningarna. Dock menar vi att kvinnorna i denna studie inte var ensamma om att dricka i sin ensamhet för att lindra sin ångest och stress, även männen talade om detta i sina berättelser. Adam menar att han drack innan läggdags på kvällen för att dämpa sin ångest och skam, Bertil uppger att han drack mycket alkohol under tiden relationen till hans dåvarande hustru försämrades och Mia drack alkohol för att orka med alla krav och allt ansvar.

Lövgren (1981) menar att män tar fram sin manlighet genom alkoholen och att de ses som manliga när de får i sig stora mängder. Likt detta kan vi tydligt se att det var precis vad som gällde i Daniels situation, när han började studera på en yrkesutbildning skulle de dricka på ett "manligt och macho" sätt, där den som blev mest berusad var tuffast.

Lövgren (1981) menar vidare att de manliga missbrukarna ofta saknar en fadersfigur under sin uppväxt och därför känner att han behöver stärka sin manlighet då den känslan ofta är svag. I likhet med detta resonemang kan vi tydligt se att majoriteten av våra informanter haft en avsaknad av antingen fadern, modern eller de båda under sin uppväxt. Föräldrarna var frånvarande av olika anledningar, exempelvis genom missbruk, depressioner, och våld i hemmet.

6.3 Sociala band

Lindbergs (1998) undersökning om mäns och kvinnors processer in i ett missbruk visade att det fanns individer som inte upplevt en trygghet av sina föräldrar under uppväxten, samt att det funnits dramatiska händelser som bidragit till känslomässiga upplevelser. Likt detta resonemang visar denna studie att samtliga kvinnor haft ett problematiskt förhållande till antingen båda föräldrarna eller den ena av dem. Detta visade sig genom frånvarande föräldrar, missbrukande föräldrar, psykiskt labila mödrar med mera. Även männen hade en inte helt oproblematis relation till sina föräldrar vilket visade sig genom bland annat maktspel mellan föräldrarna, överbeskyddad miljö, missbrukande föräldrar och psykiskt labila mödrar.

Flera av kvinnorna upplevde att de längtade mycket efter sina mödrar under uppväxten och Anette menar att hennes mor aldrig såg henne. Anna upplevde att hennes mor ställde enorma krav på henne. Till skillnad från Anna hade inte Adam krav på sig hemifrån, och han menar att det var en kravlös och harmonisk miljö som dock kunde vara överbeskyddad.

Annat som präglade männens berättelser var att det inte var populärt att hävda sig, att barn varken ska synas eller höras om det inte passar de vuxnas planer, samt att konflikter var något som undveks. Gemensamt för kvinnor och män i denna studie är att de hade icke-känsllosamma eller destruktiva band till sina fäder. Tina minns särskilt en situation då hon försökte få kontakt med sin far: "en gång när jag ville pappa något och han stod i hallen, han stod och stirrade rakt in i väggen, hade stått på samma sätt ett bra tag, han skrek åt mig, men unge ser du inte att jag är upptagen, [...]". Daniel upplevde att han inte hade någon nära

relation till sin fader på grund av dennes missbruk, och vid en händelse på semestern skällde fadern ut Daniels medresande vän, han visade även öppet sitt missbruk på tåget, och efter dem händelsen menar Daniel att hans känslor för fadern slocknade.

Connell (2003) menar att det är en personlig erfarenhet att vara man eller kvinna och att det genomsyrar hela uppväxten. Pojkar och flickor skiljs åt från början och flickorna förväntas vara passiva, medgörliga och söta. När de blir äldre får de lära sig att vårda sitt utseende, vara artiga och snälla, samt laga mat och göra som de blir tillsagda. Socialisationsagenterna såsom familj, skola och vänner överför sociala normer som gäller för respektive köns beteende. Likt detta överförde Annas socialisationsagent krav på henne hur hon skulle vara och vad hon skulle göra för att accepteras. Mia påkallade sin mors uppmärksamhet genom att städa och vara snäll och duktig i skolan, och Linda fick i perioder ta hand om sin sjuka moder och fungera som ett skydd mot fadern och hon lärde sig precis som Mia och Anna att vara snäll och duktig för att få uppmärksamhet. Detta visar att de visste vad som förväntas av dem och gjorde detta för att få positiva sanktioner, från framförallt modern. Händelsen då Mia skulle krama sin moder men fick göra detta väldigt försiktigt för att moderns frisyr inte skulle förstöras visar även detta på att hon tidigt lärde sig att vårda utseendet. Socialisationsagenterna har visat vilka normer och förväntningar det finns på individerna och genom att följa normerna sökte kvinnorna uppmärksamhet.

Becker (2006) menade att den ”normala” personen involveras i beteenden och inser att de måste hålla sig till de inlärdade eftersom det annars kan få negativa konsekvenser. Att bryta mot normerna medför negativa sanktioner och det är blandningen mellan positiva och negativa sanktioner som lär individen det rätta beteendet för respektive kön. Ett exempel på negativa sanktioner finns i Annas berättelse där hon trotsade sin mor i tonåren och på grund av detta fick flytta hem till andra släktingar och personer i deras närhet för att lära sig rätt och fel. Ett exempel från männens berättelser om negativa sanktioner var från en man som hade svårt att lära sig läsa och skriva och därför fick sitta i skamvrån.

Blandningen av positiva och negativa sanktioner ska lära individen det rätta genusrelaterade beteendet och Connell (2003) menar att processen kan bli fel om exempelvis en förälder lämnar familjen och barnet står utan manlig och/eller kvinnlig förebild. Connell (2003) menar vidare att socialisationsmodellen inte kan säga något om det motstånd ungdomar gör mot genusdefinitionerna, som exempelvis Anna som trotsade sin moders krav. Flickor kan ta avstånd från modern och istället ty sig till fadern eller istället för att internalisera föräldrarnas genusmönster förkasta dem och söka sig till något annat. Linda träffade endast sin fader vid övervakade samtal då han fått besöksförbud, trots att fadern lämnat familjen kan det ändå uttolkas att han var något av en manlig förebild för Linda eftersom hon såg honom som en ”superman” när han efter ett otillåtet besök hoppat ned från balkongen utan att skada sig, trots att han var påverkad av alkohol och/eller narkotika. Hon valde att se det positiva i situationen.

Likt Trulssons (2003) undersökning att kvinnorna upplevt våld och sexuella övergrepp visar Lindas berättelse om sin far, eftersom det låg ett kidnappningshot över henne och fadern var våldsam i hemmet fick han besöksförbud. Detta präglade hennes uppväxt och hon menade att relationen till speciellt manliga lärare blev problematisk. Även männen hade problematiska förhållanden som kunde präglas av våld, där bland annat Jens mor utnyttjade honom sexuellt, och aga användes som uppfostringsmetod för flera av männen.

6.3.1 Missbruk och barn

Trulsson (2003) menade att en graviditet minskade eller kontrollerades kvinnornas missbruk. I likhet med detta resonemang kan vi se att Mia tonade ner sitt missbruk när hon under en

sjuårsperiod fick fyra barn och anledningen till detta var att hon antingen var gravid eller ammade. Även Tina upphörde sitt missbruk när hon blev gravid första gången. Anna trodde att en graviditet skulle göra henne drogfri och när det inte hjälpte första gången trodde hon att ett barn till var lösningen på hennes problem.

Trulsson (2003) menar att missbrukande kvinnor känner sig utpekade, har svag självkänsla och skäms för sitt missbruk. Moderskapet innebar ett socialt värde för kvinnorna och skilsmässan från barnen blev förknippad med skuld och skam, och gav dem en känsla av värdelöshet.

Trulsson (2000) menar att de kvinnor som förlorat sina barn försökte bryta missbruket genom behandling för att få tillbaka barnen. Barnen fungerade som en motivation till att söka förändra sina liv. Vid sitt sista återfall insåg Birgitta att det inte bara handlade om hennes liv utan även om hennes sons liv och bestämde sig därför för att bryta upp.

Kolfjord (2003) menar att kvinnorna i hennes undersökning ofta varit ensamma om att ta hand om barnen, och att ansvaret upplevts som en börda. I likhet med detta kan vi se att Mia var ensamstående fyrbarnsmor och använde alkohol för att orka med livets bekymmer och alla krav hon ställts inför. Samtliga kvinnor som har barn upplevde skam och skuld gentemot sina barn. Anna kände sig som världens sämsta moder när hon förlorade sina två barn, däremot kan vi påpeka att detta inte enbart gäller för kvinnorna i studien, utan att även Bertil upplevde skuld och skam känslor för sina barn. Genom detta resonemang kan vi dock urskilja en viss skillnad då samtliga kvinnor med barn talat om skam inför dem, men enbart en man uttalade sig konkret om detta. Även det, i likhet med andra resonemang vi framfört, tyder på en skillnad mellan mäns och kvinnors liv där barnen ofta är huvudansvaret för kvinnan. Däremot får vi ha i åtanke att samtliga informanter kanske inte har barn. Men av det vi kan utläsa är att kvinnornas skuld och skam gentemot sina barn har störst tydlighet i berättelserna.

6.4 Förnekelse och kontroll

Lindberg (1998) menar att narkotikabrukarna förflyttar kriterierna för vad en narkoman är, till andra handlingar som de själva inte är involverade i och som inte passar in på beskrivningen av dem själva. De söker en identitet men eftersom rollen som narkoman är negativt laddad är detta anledningen till att de förnekar en sådan roll. Individerna flyttar rollen som narkoman lägre ner i hierarkin än dem själva och förbinder sig själva till en annan referensgrupp. Ett tydligt exempel på detta resonemang är Bertil som ansåg att en missbrukare är någon som skriker och urinerar på en parkbänk, det vill säga något som han inte var. Även Anette påvisade att hon förflyttat rollen som missbrukare till en nivå där hon inte befann sig, genom att uttrycka sig: ”jag ragglade ju inte omkring, men jag gillade att vara påverkad [...]”.

Dock menar Lindberg (1998) att det blir svårare att distansera sig till narkomanrollen och hålla den på avstånd eftersom de dagligen befinner sig i narkotikamiljöer. Genom att umgås med andra som också känner sig utanför och delar en gemensam handling får individerna utanförskapet bekräftat och upplever en känsla av tillhörighet och värdighet tillsammans.

Likt detta resonemang har minst hälften av männen och kvinnorna i denna studie ett arbete parallellt med sitt missbruk. Detta innebär att de levde tillsammans med de som samhället ser som normala vilket kan leda till en kluvenhet i relation till jaget. Goffman (1972) menade att individen genom att avskärma sig från sin stigmakategori, och håller sig till de ”normala”, får en pendling i sin identifikation. Vidare menade han att ju mer individen, som erhåller stigma, sammanbinder sig själv med de ”normala” desto mer upplever han eller hon sig själv som icke- stigmatiserad, vilket är liknande resonemang som Lindberg (1998) hade. Birgitta såg aldrig sig själv som en narkoman, och enligt henne hade hon bara roligt. Hon var skötsam på arbetet och veckorna och menar att hon spårade ur på helgerna. Att vissa av informanterna

arbetade på dagarna och sedan på kvällarna drack sig berusad eller tog narkotika kan ha gett dem den uppfattningen att de hade kontroll över sitt missbruk och därför kan fortsätta leva på ett sådant sätt ett tag till vilket skapar förnekelse. Detta har visat sig oberoende av kön, då exempelvis en man arbetade mycket på dagarna och av den anledningen drack på kvällarna för att orka med just arbetet, och en kvinna var som hon säger en "superkvinna" i samhällets ögon, när hon i själva verket missbrukade bakom deras rygg.

Arbetet tycks ha olika stor betydelse för männen och kvinnorna då det främst är mannen som talar om detta, men även då det kan urskiljas ur berättelserna. Birgitta säger: "Det blev svårt att sköta jobbet den sommaren så jag sa upp mig helt enkelt." Medan några av männen reflekterar som följer: "Ibland var jag en hel vecka utan något o ibland drack jag eller rökte varje dag flera månader i sträck. Det hade mycket att göra med hur det gick på jobbet". "Jag jobbade på dagarna och gick in i dimman på kvällarna." Utifrån dessa exempel kan urskiljas att Birgitta offrade sitt arbete och därigenom många sociala kontakter för att kunna fortsätta missbruka. Medan exempelvis Daniel, som aldrig var onykter på arbetet, således offrade missbruket på dagtid för att kunna behålla sitt arbete. Connell (2003) menade att genusrelationerna har olika dimensioner i samhället, varav en är produktionsrelationer. Med detta menade han bland annat att män och kvinnor är delaktiga i det produktiva arbetet dock på olika nivåer i processen. Kvinnor och män är ofta uppdelade i olika sfärer, där mannen i stor mån har yrken inom exempelvis teknik och kvinnan inom omsorgsyren. Även om vi inte ur informanternas berättelser kan uttala oss om vilka sfärer som kvinnorna arbetade i, eller om vissa av dem överhuvudtaget arbetade, kan en ideologi vara att männen genom att de sitter i en viktigare position i produktionsprocessen även kände ett större ansvar över sina arbetsuppgifter och därav kämpade för att behålla dessa. Någon av männen var egen företagare vilket antagligen gav honom en ännu större roll i arbetsprocessen och även bidrog till en svagare social kontroll på arbetet, där han då kan styra sitt missbruk i större mån. Då de fortfarande hade kvar sitt arbete kan vi tolka detta som att de fick en utbredd förnekelsefas som höll i sig i sådan utsträckning att de ansåg sig ha kontroll över situationen.

Liknande resonemang visade sig i Billinger och Edströms (1990) undersökning där kvinnorna talade om deras missbrukande män. Där hade nära hälften av männen en universitet - eller högskoleutbildning och nära hälften av männen drev även ett eget företag eller hade arbetsuppgifter som innebar en flexibilitet i deras arbetstider. Detta visade sig också att många av männen var så kallade "periodsupare", det vill säga att alkoholmissbruket pågick i intervaller där nykterhet under en tid kunde förekomma.

I likhet med detta hade en man i denna undersökning, Bertil, ett företag som han drev där han reste mycket och det framgick i hans berättelse han under denna tid upplevde att han hade kontroll över situationen. När sedan både en skilsmässa samt en hopslagning av företaget med ett annat företag skedde drack han även på arbetet och drack en sådan stor mängd alkohol på kvällarna att han var ordentligt berusad. Detta tolkar vi som att när hans två huvudpelare i livet, arbetet och hustrun, bytte form eller försvann tappade han även kontrollen över sitt liv. Den sociala kontroll som han tidigare haft över sig avtog vilket ledde till att den enda som styrde över honom på kvällarna var han själv. Dock skulle det kunna antas att en högre kontroll över Bertil på arbetet infann sig då det vid den tidpunkten fanns ett samarbete med ett annat företag. För att återknyta detta till Billinger och Edströms (1990) studier om att männen med flexibelt arbete ofta drack alkohol i perioder, kan vi se i Bertils berättelse att han under tiden innan separationen kunde sluta dricka alkohol under sina resor i Europa. När hans sociala liv förändrades och tog nya former, i och med skilsmässa och annorlunda arbetssituation, blev alkoholkonsumtionen högre och därav drack han även alkohol på resorna och på övrig arbetstid. Detta ledde då till ett alkoholdrickande som skedde i smyg bakom de

sociala kontrollanterna. Även Anette drack alkohol i smyg genom att sitta uppe sent på kvällarna för att kunna dricka ifred. Linda erkände för sig själv att hon var narkoman men förklarade det med att det var så hennes liv såg ut som ett slags försvar för att kunna fortsätta leva på det sätt som hon gjorde.

Goffman (1972) menade att då en individ med ett stigma avviker från samhällets förväntningar kan de "normala" vidta åtgärder som reducerar den stigmatiserades livsmöjligheter. Detta skulle även kunna omtolkas utifrån Bertils berättelse och utifrån tankarna om kontrollen omkring honom. Att han började dricka alkohol i smyg kan vara av den anledningen att de i hans omgivning, de "normala", inte skulle upptäcka hans stigma och därav uppkom en rädsla för att de skulle reducera hans livsmöjligheter, alltså förändra hans liv genom att avtvinga honom tryggheten till alkoholen som var hans sätt att hantera livet.

Detta resonemang är ingenting som är unikt för Bertils historia, som kom att fungera som ett exempel över arbetet som en kontrollgrupp. En majoritet av männen har på något vis använt arbetet som en förnekelse för och upprätthållande av missbruket. Detta kan synas genom ett uttalande från Åke som säger: "den som arbetar är inte alkoholist var ett uttryck förmedlat av min far som jag tidigt tog till mig som en sanning och levde efter". En stor del av både männen och kvinnorna tilltog även en förnekelse- och undangömmande fas där de drack alkohol eller använde narkotika då ingen såg på eller fick vetskap om detta. En anledning för Simon att fortsätta använda droger var just arbetet, då detta gick bra minskade även drogbruket. Simon var en av dem som använde droger i intervaller, beroende på hur livet i helhet artade sig. Arbetet blev ett argument för att fortsätta använda droger och huruvida detta gick följde även konsumtionen.

6.5 Insikt

Goffman (1972) talar om tre olika typer av stigma varav det ena är att det finns defekter på den personliga karaktären. Detta är den typen av stigma som såväl männen som kvinnorna besuttit, då missbruk av olika former på något vis bryter mot normerna gällande hur mycket alkohol som är tillåtet att dricka eller att de tagit illegala droger. Simon förstod att han hade problem med alkohol och narkotika, skämdes över att vara utanför och hade ångest över sitt missbruk. Detta överensstämmer med Goffmans (1972) stigmatiseringsteori då han menar att skam infinner sig då individen kommit till insikt att han eller hon har en egenskap som inte är önskvärd i samhället. I detta fall är alltså denna egenskap ett missbruk av droger vilket i sig skapar nya former av beteenden och handlingar, exempelvis hamnade Simon i slagsmål och fick även sitta i häkte och så vidare. Detta tolkar vi som handlingar som även detta avviker från samhällets värderingar och förväntningar av individen, vilket stigmatiserar Simon ytterligare. Detta är ingenting som är unikt just för Simon utan gäller ett flertal av våra informanter. Adam kände även han en känsla av skam när han stal alkohol från sin väns föräldrar och det var i och med denna situation han kom till insikt att han utförde oaccepterade handlingar och beteenden. Goffman (1972) menar att när individen kommit till insikt om sitt avvikande beteende försöker han eller hon dölja dessa egenskaper för att passa in i det "normala". Detta är vad Adam gjorde när han kände skam och ökade konsumtionen. Han började dölja detta, smög med drickandet, ljög, manipulerade och började även känna ångest över situationen. Denna bild överensstämmer vidare in på Bertil som säger: "jag börjar nu bli rejält trasig och full med ångest, skuld och skam, inte minst för mina två barn". Detta sa han i samband med att han hade förstått att han utförde avvikande handlingar som inte är godkända av samhällets normer, hur dels en individ ska vara i samhället och dels hur han ska vara mot sina barn. Bertil skyllde även mycket av alkoholkonsumtionen på sin före detta fru, vilket är handlingar som Goffman (1972) talar om. Goffman (1972) menar då att individen

efter han kommit till insikt över sitt stigma kan utnyttja stigmat genom att ha ursäkter för vad han blivit utsatt för. Bertil kände alltså att han hade en orsak till att dricka och försökte genom skilsmässan göra missbruket tillåtet. Även kvinnorna ansåg att de hade en anledning till sitt missbruk, exempelvis Anette som behövde tröst, och Mia som drack för att klara av alla de krav och allt ansvar som ställdes på henne.

Enligt Goffmans (1972) stigmatiseringsteori försöker den stigmatiserade ta sig ur sin situation som stigmatiserad och funderar på hur han eller hon kan ta bort eller dölja sitt stigma. Nära sammanbundet med detta är Leissners (1997) uppfattningar om att det ofta krävs negativa konsekvenser i en missbrukares liv, exempelvis att denne blir av med arbetet eller att det uppkommer en skilsmässa, för att individen ska kunna komma till insikt till att någonting är fel. Dessa två punkter är någonting som stämmer in på våra informanter, oberoende av kön. Centrala orsaker som lett dem till en insikt är problem på eller med arbetet, religiösa insikter, förlorande eller nära att förlora barn och/eller familj eller att hon eller han höll på att avlida i och med missbruket. Skillnader könen emellan kan dock skådas genom att det mest centrala i männens förändringsprocess är arbete, religion eller en känsla av att han kommer att avlida. Centralt hos kvinnorna är förlorande, nära att förlora eller ångest över barn, familj och vänner. Även känslor att vara på väg att dö finns hos ett par av kvinnorna, vilket är en punkt som är gemensamt för könen. Alla informanter har alltså kommit till en tidpunkt där en händelse skett som vidare har gett konsekvenser, såväl positiva som negativa. Detta ledde till att de, i likhet med det som Goffman (1972) förespråkar, försökte finna lösningar på hur de skulle ta sig ur sin stigmatiseringssituation.

Anonyma Alkoholister, Anonyma Narkomaner, behandlingshem, öppenvård och/eller avgiftning var de faktorer som blev ett verktyg till att finna vägar in i normaliteten. Dock tolkar vi missbruket som ett stigma som individerna alltid kommer att få leva med. De har då kommit in i Goffmans (1972) fjärde stigmatiseringskategori, de stigmatiserade måste lära sig att leva i en annan miljö, det vill säga leva utan alkohol och/eller narkotika. En eventuell ny bekantskapskrets kommer enligt denna modell att se individens missbruk som något jobbigt i dennes liv, att individen råkat illa ut, medan den gamla bekantskapskretsen antagligen fortfarande ser individen som missbrukare och de egenskaper detta medförde. Eventuella missbrukarvänner sätts i en ny relation till individen, exempelvis kan vi anta att Adam fick en annan relation eller ingen relation till de han benämnde ”miljonärernas A-lag”.

7. Slutsatser och avslutande reflektioner

Uppsatsens övergripande syfte är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk. Genom intervjuerna har vi funnit att mäns och kvinnors missbruk liknar varandra i många skeenden men att de även skiljer sig åt i vissa delar.

Denna undersökning har visat att gemensamt för samtliga informanter är att de alla på något vis upplevt utanförskap eller en känsla av utanförskap. Som barn kunde detta visa sig genom exempelvis mobbning, känslan av att inte vara en del av familjen, känslan av att inte leva ett stereotypt liv och så vidare. En slutsats vi dragit från detta, utifrån vårt syfte, är att såväl män som kvinnor använt alkoholen för att finna en gemenskap och en plats i gruppen. Detta leder oss även till nästa slutsats, att alkoholen och/eller narkotikan för vissa har varit ett sätt att hävda sig, förstärka sin självkänsla och identitet. Även självfördömande och en osäkerhet över sin identitet är ett mönster som setts hos båda könen. Detta kan tydas som att drogerna hjälpt informanterna att skapa en till identitet som de vissa gånger tyckt mer om. Dock har det även visat att detta gett en kluvenhet i individens jag- uppfattning.

Den tidigare forskningen visade att kvinnor ofta upplever mer skam och skuld kring sitt missbruk (se exempelvis Kolfjord, 2003, Trulsson, 2000). Utifrån detta har vi nu sett att skam och skuld över sitt missbruk inte är något unikt för kvinnorna. Detta är något även männen upplevt och påvisade i sina berättelser. Det kunde då handla om skuld gentemot exempelvis barnen, familjen, vännerna eller sin missbrukaridentitet. Dock var det främst kvinnorna som talade om skuld och skam gentemot sina barn.

Att missbruka droger kan ses som ett utanförskap och som ett avvikande beteende av samhället. Dels av den anledningen att missbruk bryter mot samhällets normer och värderingar gällande hur en individ bör vara och handla. Men även på grund av att individerna inte följer normerna och samhällsidealen och skapar en underordnad position som man respektive kvinna. Detta efter att samhället har stigmatiserat individerna.

Även om vi anser att en stor del av informanternas berättelser kan ha en liknande karaktär, kan vi även urskilja vissa skillnader könen emellan. Analysavsnittet visade att flera av männen under sitt missbruk prioriterade sitt arbete framför drogerna, eller på något annat sätt påvisade att arbetet var en viktig del av deras liv. Kvinnorna valde att i sina livsberättelser påvisa att drogerna gick i första hand. Även om vi inte vill bortse från att även männen talade om barn och familj och vissa kvinnor om arbete ser vi mönster som tyder på hur könsrollerna ser ut idag, där mäns fokus ligger utanför hemmet och kvinnornas i hemmet.

En utgångspunkt för uppsatsen har varit att framställa livsberättelserna ur en kronologisk ordning, det vill säga vägen in i missbruket, tiden under missbruket och vägen ut ur missbruket. Detta har visat sig genom att resultatavsnittet är uppdelat enligt ovanstående ordning där även ytterligare kategorier har tillämpas. Genom att återge informanternas livshistorier på detta sätt har vi kunnat urskilja berättelsernas helhetsbild samt uppmärksammat hur vissa delar har betydelse för andra delar och för historien i sig. Den kronologiska ordningen har även visat att informanternas uppväxt har haft betydelse för deras experimentella fas av alkohol och/eller narkotika, där individen känt sig mer eller mindre hel som människa genom att ha någon form av drog i sig. Vissa informanter påtryckte även att den experimentella fasen bidrog till att de fungerade bättre socialt med omgivningen. Den experimentella fasen har sedan för alla individerna utvecklats till en tillfällig fas där alkohol och/eller narkotika använts och de själva ansett att de haft kontroll över det. En snabb övergång till en vanemässig fas har även skett för alla informanter, där vissa använde droger

varje, dag både på arbetet och i hemmet, och vissa drack alkohol eller använde narkotika i perioder. Många av dem hade redan i den tillfälliga fasen ett tvångsmässigt bruk för att trivas i vardagen. Vi har även uppmärksammat att informanterna i den vanemässiga fasen under en lång period förnekade sitt missbruk. Många gånger förstod dem att de hade problem med alkohol och/eller narkotika men fann ständigt nya ursäkter för att kunna upprätthålla sitt missbruk. Utifrån Goffmans (1972) stigmatiseringsteori upptäckte vi även att dessa informanter genom att inte jämföra sig med den stigmatiserade gruppen utan med de "normala" upplever sig själva som icke- stigmatiserade. Kriterierna för vad en alkoholist eller en narkoman är förflyttades till en annan grupp än dem själva, som upplevdes värre än dem. Dock har samtliga informanter insett efter en tid att deras livsstil inte är hållbara. Insikten har sett olika ut för informanterna, men gemensamma drag har kunnat urskiljas. Ofta var detta i relation till att negativa konsekvenser uppstod i deras liv, som exempelvis förlust av barn eller andra närstående, avsked från arbetet, känsla av att avlida och så vidare. Vissa genusskillnader har även funnits här där det främst är kvinnor som upplevt förlust av eller ångest över barn, familj eller vänner. Männens konsekvenser handlade generellt om insikt i religion eller arbete. Gemensamt för båda genuskategorierna var en känsla av att han eller hon så småningom kommer att avlida om missbruket fortskrider. Allt detta ledde till att de försökte finna lösningar för att komma ur sin stigmatiseringssituation. Det är detta som har varit centralt i vägen ur missbruk i den kronologiska ordningen.

För att analysera det resultat som vi fick in har två teorier tillämpats, nämligen Goffmans (1972) stigmatiseringsteori, samt Connells (2003, 1999) teori om genus och genusrelationer. Dessa teorier har inneburit att uppsatsen haft något av ett stigmatiseringsperspektiv och ett genusperspektiv vilket vi ansett vara en bra utgångspunkt för analyserandet av datan. Återigen vill vi påtrycka att syftet med denna undersökning är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk.

Genom valet av livshistoriska intervjuer samt valet av teorierna anser vi att syftet blivit uppnått då informanterna på ett konkret vis besvarat hur de upplever sitt missbruk.

7.1 Vidare forskning

Efter att ha genomfört denna studie om manligt och kvinnligt missbruk finner vi många delar som skulle vara intressanta att göra en ytterligare fördjupning i. Forskning inom missbrukarfältet kan ses som vanligt och utbrett idag, men vi anser att det finns mycket kvar att studera då varje individ är unik men att det ändå finns vissa sambandsmönster dem emellan.

En intressant infallsvinkel skulle kunna vara att studera de missbrukande männen och kvinnorna när de befinner sig i sitt missbruk, och därigenom finna de tankar de har om sitt liv i tiden. Detta kan vara en svår uppgift då många som missbrukar alkohol och andra droger gör det hemma i sin lägenhet eller någon annanstans där samhället inte ser dem. Dock finns det en grupp som befinner sig på gatan, de som allmänheten kallar för "a- lagare", Vad har de för tankar om sitt missbruk? Hur såg processen ut innan de blev så kallade "a- lagare"? Anser de själva att de är "a- lagare" och hur vill han eller hon att livet ska se ut om tio år? En sådan undersökning tror vi kan ske i princip i vilket samhälle som helst, då bostadslöshet eller utestängning från samhället finns i de flesta städer och orter. Ett större område att finna informanter på är på Sergelstorg i Stockholm där många alkoholister och narkomaner utan bostad befinner sig, även om det inte är lika synligt idag som för kanske tio år sedan, anser vi.

Ett annat område att fördjupa sig i skulle kunna vara att undersöka om det finns några

sambandsmönster mellan anhöriga som missbrukar och individens eget missbruk, alltså se om detta är en fråga om det sociala arvet. I och med en intervju på alkohol och drogsektionen i Karlskrona Kommun fick vi veta att det finns två olika grupper som påvisar olika sidor, den ena anser att det helt och hållet är talan om socialt arv medan den andra gruppen menar att det är biologiskt. Då detta är en studie om sociala ting, skulle det vara sociologiskt intressant att gå djupare in på familjer där två eller fler generationer varit eller är missbrukare.

Efter att vi genomfört denna studie och då även tillgetts kunskap om hur informanterna kommit till insikt att de har ett missbruk, och därigenom även sett hur de kommit ur sitt missbruk, skulle det vara intressant att undersöka hur det är att vara nykter alkoholist i samhället. En relevant utgångspunkt skulle då kunna vara att finna om total nykterhet ses som ett avvikande beteende i samhället och huruvida utanförskap skapas genom att inte ha några sociala aktiviteter via alkoholen.

8. Källförteckning

Tryckta källor:

Ambjörnsson, F. (2003) *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasieelever*. Stockholm: Ordfront

Andersson, C (1995) *Marias barn- om ungdomars väg in i missbruk av alkohol och andra droger*. Malmö: Sober förlag

Becker, H (2006) *Utanför- avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag.

Becker, H (1998) *Tricks of the trade. How to think about your resarch while you´re doing it*. Chicago: University of Chicago Press.

Bryman, A. (2001) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Connell, R. W (1999) *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos

Connell, R.W (2003) *Om genus*. Göteborg: Daidalos

Ekholm, M & Fransson, A (1992) *Praktisk intervjuteknik- intervjuans användningsområde. Att vilja svara men inte kunna – att kunna svara men inte vilja. Som man frågar får man svar. Förväntningar och förvanskningar. Inte bara ord. Att lära lyhördhet. Enkätmetodik*. Göteborg: Norstedts förlag AB.

Ejvegård, R (2003) *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Giddens, A (2003) *Sociologi*. Studentlitteratur: Lund

Goffman, E (1972) *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Rabén och Sjögren

Hydén, L-C (1997) *De otaliga berättelserna*, i Hydén, L-C. Hydén, M (red.) (1997) *Att studera berättelser*. Stockholm: Liber.

Jacobsen, D-I. (2007) *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Danmark: Studentlitteratur

Johannessen, A & Tuft, P-A (2003) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.

Johansson, K & Wirbing, P (2005) *Riskbruk och missbruk. Alkohol, läkemedel, narkotika*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kylén J-A (2004) *Att få svar, intervju, enkät, observation*. Stockholm: Bonniers

Kolfjord, I (2003) *Kvinnors drogbruk och lagbrott*. Lund: Bokbox förlag

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Danmark: Studentlitteratur

Larsson, S (1994) *Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier*. I Starrin, B & Svensson, P-G (red.) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Leissner, T (red.) (1997) *Alkohol, ett psykosocialt, beteende- och samhällsvetenskapligt perspektiv*. Lund: studentlitteratur.

Leissner, T & Hedin, U-C (2002) *Könsperspektiv på missbruk*. Stockholm: Bjurner och Bruno AB

Leissner, T (2002) *Mäns bruk av alkohol*. I Leissner, T. & Hedin, U-C. (red) (2002) *Könsperspektiv på missbruk*. Stockholm: Bjurner och Bruno AB

Lindberg, O (1998) *Emotioner och identitetsutveckling. En analys av narkotikakarriärer*. Sociologisk forskning nr 2/1998

Löfgren B (1981) *Alkoholismen, människan och samhället. Alkoholens sociala och psykologiska bakgrund och behandling*. Stockholm: Bonnierfakta

Olsson, H & Sörensen S. (2007) *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber

Sveningsson, M. Bergquist, M & Lövheim, M. (2003) *Att fånga nätet, kvalitativa metoder för Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur

Trulsson, K (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält. Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling*. Diss. Lunds universitet, Lund: Socialhögskolan

Trulsson, K (2003) *Manligt och kvinnligt i smältdegeln – om könets betydelse för missbruk*. I Trulsson, K (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält. Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling*. Diss. Lunds universitet, Lund: Socialhögskolan

Trulsson, K (2000) *Kvinnoidentitet och missbruksbehandling*. I Trulsson, K (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält. Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling*. Diss. Lunds universitet, Lund: Socialhögskolan

Elektroniska källor:

AA Sverige (senast uppdaterad 2007-05-04) *Anonyma alkoholister* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.aa.se/>> (2007-06-08)

Na Sverige (senast uppdaterad 2007-06-06) *Hur det fungerar* (Elektronisk) PDF format. Tillgänglig: <http://www.na.org/ips/sw/how.pdf> (2007-06-08)

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning* (elektronisk) PDF format. Tillgänglig: <www.vr.se> (2007-04-19)

Otryckta källor

Axelsson, M. Eliasson, N. (2006). *Att bli missbrukare. Livshistorier om socialisationsprocessens påverkan till en missbrukarkarriär*. B-uppsats i sociologi. Blekinges tekniska Högskola. Karlskrona: Sektionen för management.

Bilaga 1

Intervjumall

Bakgrund

Berätta om din uppväxt.

Exempel, hur levde ni, relation till familj, vänner och bekanta, uppfostran, missbrukande föräldrar eller någon i din närhet, dynamiken hemma, var det ett kärleksfullt klimat?

Självkänsla, med mera.

Berätta om en eller flera händelser som du minns från din uppväxt, (positiva eller negativa).

Skolan

Hur var det för dig när du gick i skolan?

Exempel, relation till vänner, lärare, familjen, upplevelser av skolan, hur länge gick du i skolan, hurdan upplevde du att du var i skolan som person?

Finns det någon eller några specifika händelser som du minns från din tid i skolan? (positiva eller negativa).

Missbrukskarriären

Hur ser din missbruks historia ut?

Exempel, när började du missbruka, orsak, debutålder, anledning till att du började, preparat, drogfria perioder

Hur skulle du vilja beskriva dig själv i ditt missbruk?

Levnadssätt, försörjning, relation till familj och vänner, anledning till att fortsätta.

Hur länge höll du på med alkohol och/eller narkotika?

Finns det några situationer eller händelser som du minns mer än andra från din missbrukarkarriär? Beskriv hur en typisk dag såg ut under tiden du levde med ditt missbruk.

Förändringsprocessen

Hur skulle du beskriva anledningen till att du valde att bryta upp från missbruket?

Exempel, Någon särskild händelse i samband med uppbrottet, positiva eller negativa händelser du särskilt minns från den här tiden, vad hände när beslutet var taget, hur och vad fick du för hjälp, tankar hos dig själv under denna tid, faktorer som påverkade dig att bli kvitt missbruket, svårigheter/lättsamheter som upplevdes, personlighet, togs något återfall, när började du känna dig trygg så du kunde avstå från missbruket,

Sociala relationer (stödjande och destruktiva)

Finns det personer som spelat en positiv/viktig roll för dig, under tiden i missbruk och/eller när du bestämde dig för att sluta? Beskriv relationen till dessa.

Finns det personer som spelat en negativ roll? Beskriv relationen till dessa.

Var du nöjd med dina relationer under missbruket och vid uppbrottet?

Har relationerna förändrats? (hur varför)

Nuvarande sociala situation

Civilstånd?

Gift/sambo/lever ensam?

Försörjning?

Arbetar/studerar/annat?

Har du barn?

Övrigt Har du något mer att tillägga som du känner att du vill dela med dig av?

Bilaga 2

Etiska överväganden

Med tanke på att vi är medvetna om att studiens ämne kan vara känsligt och personligt för er informanterna så kommer vi att tänka extra mycket på etiken.

I och med informationskravet ska informanterna få ta del av vårt syfte vilket är som följer;

Uppsatsens övergripande syfte är att belysa sex kvinnors och sju mäns upplevelser och reflektioner av eget alkohol och/eller narkotika missbruk. Vidare är syftet att nå en förståelse för hur dessa män och kvinnor upplever vägen in, tiden under, och vägen ut ur sitt missbruk.

Vi kommer att behandla uppgifter så som namn och boendeort med mera diskret och se till att inga uppgifter som framkommer ska kunna spåras tillbaka till intervjupersonerna. Alla namn kommer att bli utbytta mot fingerade namn, både i uppsatsen och i våra personliga datorer där vi förvarar allt material.

Vi kommer även enbart att använda den information som framkommer till denna uppsats och eventuella inspelningar av intervjuer och personliga brev kommer efter uppsatsens avslut att raderas.

Vi vill även nämna att uppsatsen kan komma att publiceras på Internet, på en gemensam plats för uppsatser.

Malin Axelsson, Nettan Eliasson
2007-03-28